

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI, Kellomäki 2016

Historiallisen ajan (1550-1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin ja ympäristön
maanrakennustöiden valvonta vuonna 2016

Helsingin kaupunginmuseo

Kulttuuriympäristöyksikkö
Markku Heikkinen

TIIVISTELMÄ:

Helsingin Vanhankaupungissa Kellomäen luoteisrinteessä, kaupungin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan luoteisosassa, suoritettiin kesällä 2016 Helsingin kaupunginmuseon toimesta useassa vaiheessa arkeologinen valvonta vanhan rakennuksen kunnostuksen, tulipalossa tuhoutuneen ulkorakennuksen kohdalle rakennettavan uudisrakennuksen, parkkipaikan laajennuksen ja vähäisen tien siirron takia. Valvontaan kuului koekuopitus ja maiden koneellisen kaavinnan seuranta.

Kellomäen valvonnassa ei havaittu käytännössä mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeiseen 1600–1800-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta tai esineistöä. Avatuilla alueilla ei ollut kuin pieniä katkelmia nykyaikaa vanhemmista kerrostumista. Kerrokset muodostuivat sekoittuneista täyttökerroksista puhtaaseen moreeniin tai kallioon saakka.

Kansikuva: Ilmakuva Vanhankaupungin alueesta Vantaanjoen länsipuolella. Kellomäki sijaitsee kuvan vasemmalla puoliskolla Vanhankaupungintien, Koskelantien ja Hämeentien rajaamalla alueella. Kuvaussuunta N. (Kuva: Bing).

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

Sisällysluettelo	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Peruskarttaote	5
Johdantokartta	6
1. Johdanto	7
2. Valvonta-alueen historia	8
2.1. Kellomäen historia	8
2.2. Valvonta-alueen historia	25
3. Aikaisemmat arkeologiset tutkimukset Vanhassakaupungissa	31
4. Valvonta-alueen kuvaus.....	56
5. Arkeologiset havainnot.....	65
5.1. Uusi rakennus.....	67
5.1.1. Koekuopitus.....	69
5.1.2. Koneellisen kaavinnan valvonta	80
5.2. Parkkipaikka	87
5.2.1. Koekuopitus.....	87
5.2.2. Koneellisen kaavinnan valvonta	93
5.3. Tie.....	97
5.3.1. Koekuopitus.....	98
5.3.2. Koneellisen kaavinnan valvonta	100
5.4. Rakennusten välinen kaivanto.....	107
5.5. Vanha rakennus.....	110
5.6. Putkikaivanto	114
6. Yhteenveto.....	118
Lähteet ja kirjallisuus.....	119

Liite 1	Karttaluettelo
Liite 2	Kartat
Liite 3	Digitaalikuvaluettelo
Liite 4	Kuvataulut

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi: Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki. Historiallisen ajan (15501640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin ja ympäristön maanrakennustöiden valvonta vuonna 2016

Kunta: Helsinki (091)

Kylä: Koskela (408)

Kaupunginosa: Vanhakaupunki (27)

Kortteli: 930 (tontti) ja 0001 (vuokra-alue ja puisto)

Tontti: 2 (tontti), V0151(vuokra-alue) ja 0000 (puisto)

Kiinteistötunnus: 091-027-0930-0002 (tontti), 091-408-0001-0000 (vuokra-alue/hallinta-yksikkö –V0151) ja 091-408-0001-0000 (puisto)

Osoite: Vanhankaupungintie 9, 7 ja 10

Maan omistaja: Yksityinen (tontti), Helsingin kaupunki (vuokra-alue) ja Helsingin kaupunki (puisto)

Mj-numero: 91500002

Tutkimuksen laji: Valvonta

Kohteen laji: Asuinpaikat, kaupunki

Kohteen ajoitus: Historiallinen aika 1550-

Peruskartta: 203406 (Yleislehtijako)
L4133D (TM35-lehtijako)

Kartoitusalueen sijaintikoordinaatit: ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6677218
E = 387922
Z = 20-22 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6678172
E = 25498736
Z = 20-22 m

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkija: Markku Heikkinen

Kenttätyöaika: 1.4., 17.5., 2.6., 9.-10.6., 2.8. ja 20.8.2016

- Valvonta-alueen: noin 2000 m²
- Valvonnan kustantaja: Uudisrakennus, vanha rakennus ja tontin muut kaivannot:
State Control Oy 3300 €
Parkkipaikka ja tien siirto: HSY 5550 €
- Digitaalikuvat: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2016:1-200
- Aikaisemmat tutkimukset Kellomäellä:
- Cleve, Nils 1930-1931:** Berättelse över arkeologiska undersökningar i Gammelstaden åren 1930 och 1931. Helsingfors stads museum.
- Heikkinen, Markku 1999:** Helsinki, Vanhakaupunki 1999. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kertomus.
- Heikkinen, Markku ja Hämäläinen Heini 2007-2008, 2008, 2009 ja 2012.** Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki. Historiallisen ajan (1550-1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin koekaivaus 12.-16.11.2012 ja alueen rakennustöiden tarkastuksia vuosina 2007-2008, 2008 ja 2009
-
- Suominen, Esa – Pykä-aho, Päivi 1984:** Vanhankaupungin fosfaattikartoitus. Helsingin kaupunginmuseum. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseum.*
- Heikkinen, Markku 1987:** Viemäritöiden yhteydessä tehtyjä havaintoja. Helsingin kaupunginmuseum. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseum.*
- Tutkimukset muualla Vanhassakaupungissa:
- Rinne, Juhani 1913:** Kuninkaankartanonsaari, tarkastus (ei kertomusta).
- Knapas, Rainer 1971:** Kuninkaankartanonsaari, tarkastus.
- Heikkinen, Markku 1988:** Helsinki, Vanhakaupunki. Koekaivaus 1988. Helsingin kaupunginmuseum.
- Heikkinen, Markku 1989-1993:** Vanhakaupunki 1989-93, kaivaus.
- Heikkinen, Markku 1997:** Vanhakaupunki 1997, kaivaus.
- Heikkinen, Markku ja Mellanen, Jaana 1999-2000:** Vanhakaupunki, Annala 1999-2000, valvonta.

Heikkinen, Markku 2000: Verkatehtaanpuisto 2000, valvonta ja kaivaus.

Heikkinen, Markku 2005: Viikki, Viikintie, Viikki, Vanhankaupunginkoski ja Vanhakaupunki, Taide- ja viestintäoppilaitos. Historiallisen ajan tien koekaivaus 2003, maarakennustöiden arkeologinen valvonta 2003-2004 ja historiallisen ajan (1550-1640) kaupunkialueella tehdyn maarakennustyön arkeologinen valvonta 2003-2004.

Aikaisemmat löydöt
Kellomäeltä:

HKM XXXIII:43-45 (1930, irtolöytöjä Kellomäen kaivauksilta)
HKM XXXXV:84:alanumerot (kaivaukset 1930-31)
HKM XLV:349 (1970, irtolöytö v. 1930-31 kaivauksilta)
HKM XLV:511-579 ja 642-657, vain osa Kellomäeltä (fosfaattikartoitus 1984)
HKM XLV:690-699 (koekaivaus 1988)
KM 2000028:1-2732 (kaivaukset 1999)

Aikaisemmat löydöt
Vanhastakaupungista yleensä:

HKM XLV:40 (1929, irtolöytö, mekaaninen kutomo)
HKM XLV:188-197 (1950, vesilaitoksen hallussa v:sta 1908)
HKM XLV:199 (1951, irtolöytö, liikennelaitoksen työmaa Kustaa Vaasan katu)
HKM XLV:203 (1951, irtolöytöjä Koskelasta)
HKM XLV:207-237 (1952, irtolöytöjä, Koskela, vaunuhallit)
HKM XLV:238-277 (1952, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:279-282 (1954, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:333-338, (1973, irtolöytöjä Vanhankaupungin pelloilta)
HKM XLV:361-362 (1973, irtolöytöjä Jokiniementieltä)
HKM XLV:464-468 (1967, irtolöytö Koskela, vesilaitoksen sillan luota)
KM 2005064 (kaivaukset 1989-93)
KM 98021:1-7078 (kaivaukset 1997)
KM 2000074:1-162 (Annalan valvonta 1999-2000)
KM 2000075:1-117 (kaivaus 2000)

lisäksi kymmenkunta irtolöytönumeroa, lähinnä pelloista löydettyjä rahoja kaupunkiajalta ja sen jälkeen Kansallismuseon Rahakammion kokoelmissa (ks. esim. Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki.)

Alkuperäinen raportti:

Helsingin kaupunginmuseo

Kopio:

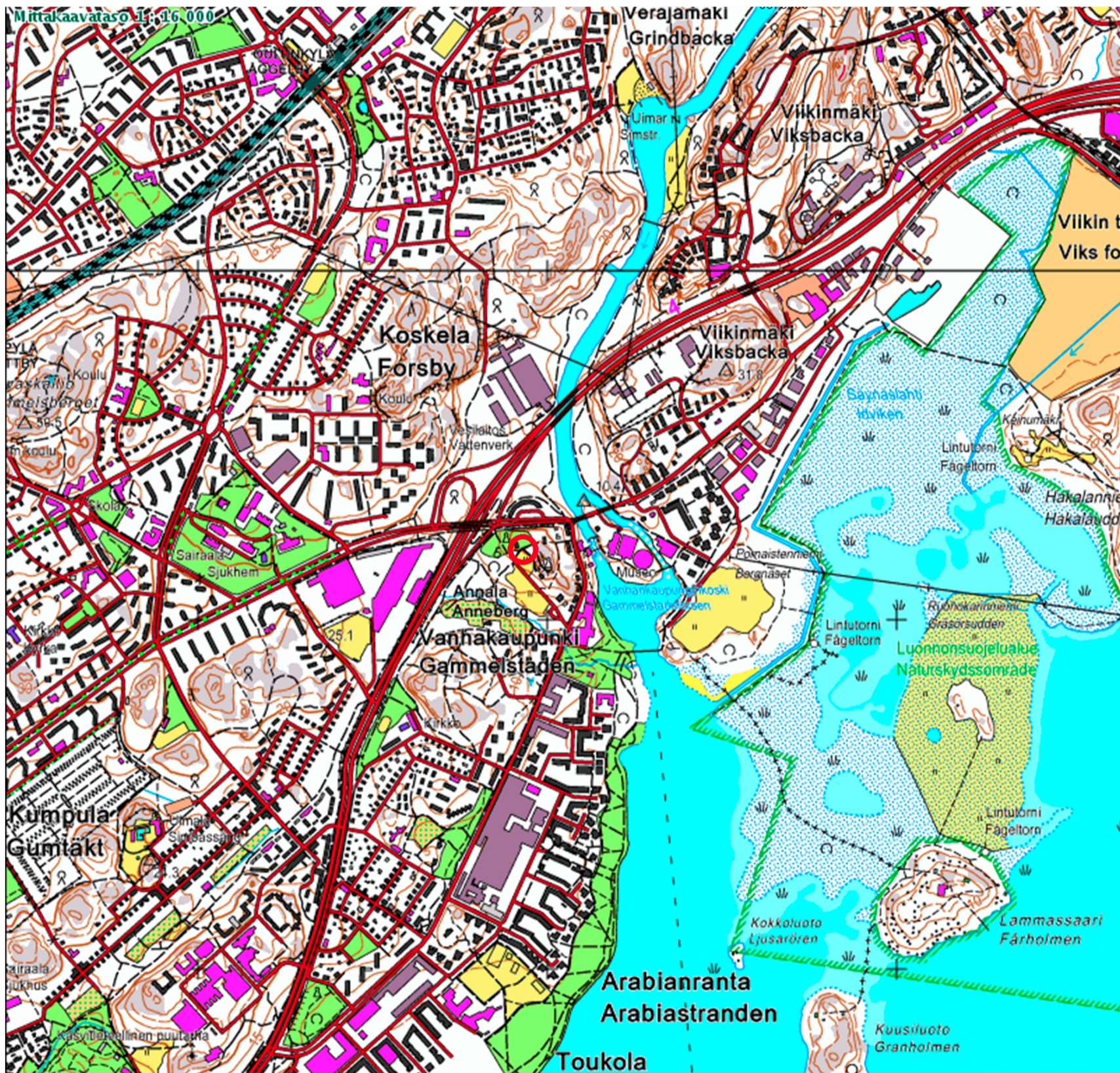
Museoviraston arkisto, Helsinki
Helsingin kiinteistövirasto, tilakeskus

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2016

387000

388000

6678000

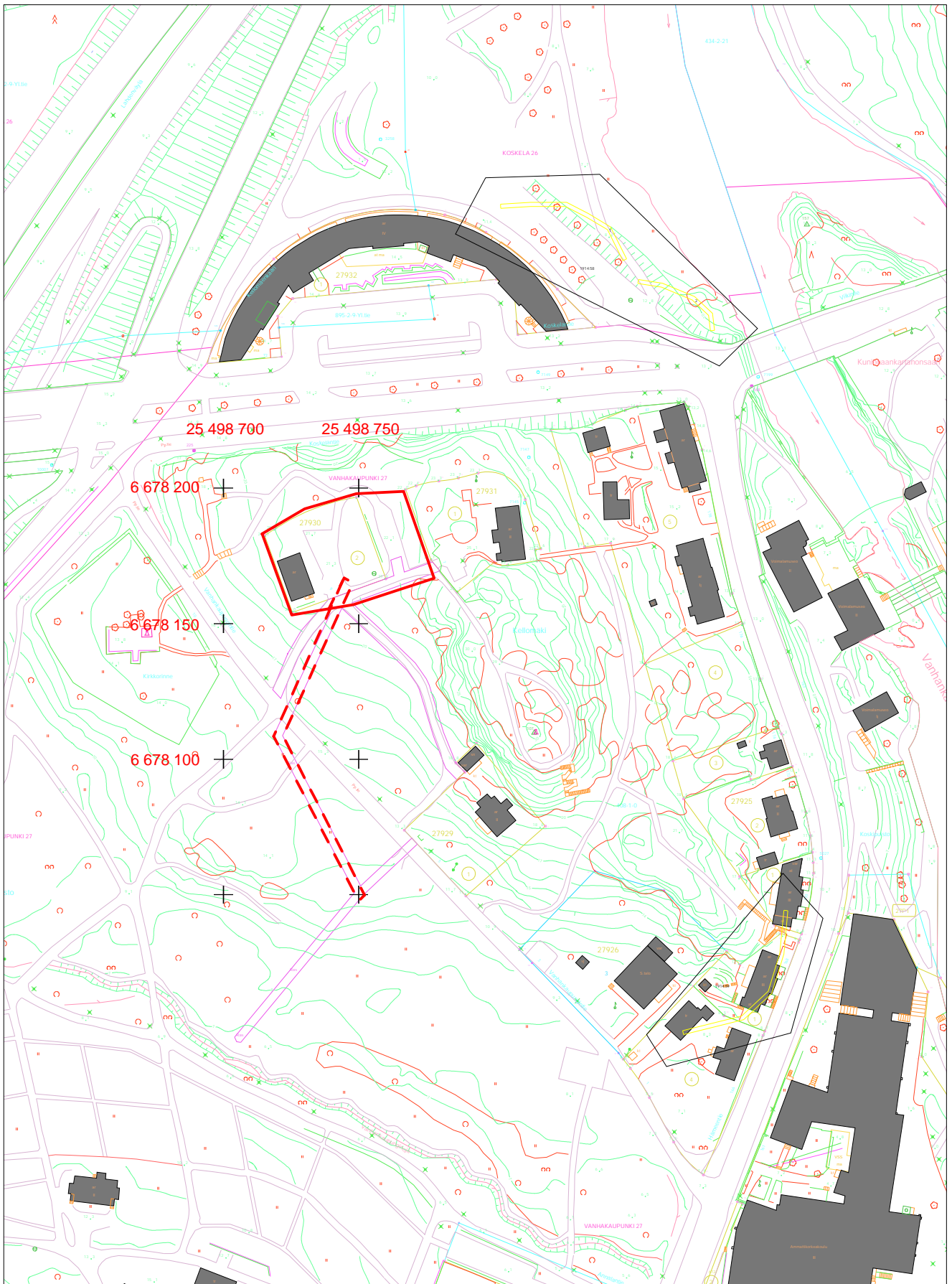
6677000

Mk 1:20 000

ETRS-TM35FIN

Kellomäen valvonta-alue on ympyröity.
Pohjakartta Maanmittauslaitos 2014.

Mk 1:2000

ETRS-GK25

Valvonta-alue on rajattu yhtenäisellä punaisella viivalla. Katkoviiva esittää uudistettua putkilinjastoa, jonka kaivannon kohta on valvottu vuonna 1987 vanhaa putkistoa tehtäessä.

1. JOHDANTO

Helsingin Vanhankaupungissa Kellomäen luoteisrinteessä, kaupungin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan luoteisosassa, suoritettiin vuonna 2016 Helsingin kaupunginmuseon toimesta useassa vaiheessa kesän aikana arkeologinen valvonta vanhan rakennuksen kunnostuksen, tulipalossa tuhoutuneen ulkorakennuksen kohdalle rakennettavan uudisrakennuksen, parkkipaikan laajennuksen ja vähäisen tielinjan siirron takia. Valvontaan kuului koekuopitus ja maiden koneellisen kaavinnan seuranta.

Kaupunki myi Kellomäen luoteisosasta Vanhankaupungintien ja Koskelantien risteuksen kaakkoispuolelta pienen tontin vuonna 2015 yksityiselle. Tontilla sijaitsi vanha huonokuntoinen hirsirakennus, joka oli tarkoitus kunnostaa. Pihamaalta oli ilmeisesti vuonna 2004 palanut iso ulkorakennus, jonka kohdalle tuli kolmen asunnon uudisrakennus. Kaavaa tehtäessä kaupunginmuseo oli vaatinut sm -kaavamerkinnot kohdalle, koska alueella nähtiin olevan jonkinlaista arkeologista potentiaalia. Alue oli kuulunut Vanhan Helsingin kaupunkialueeseen (1550-1640) ja kohdalla tai jossain lähistöllä on sijainnut tällöin ilmeisesti kaupungin hospitaali. Kaupungin siirron jälkeen alueella oli Forsbyn tilan rakennuksia nykypäivään saakka. Valvonta tehtiin Helsingin kaupunginmuseon toimesta. Tontin koekuopitus tehtiin virkatyönä. Tontin muut arkeologiset työt kustansi rakennuttaja. Valvontaan liittyi myös tontin ulkopuolella HSY:n kaupungilta vuokraamalla alueella uudisrakennuksen itäpuolisen parkkipaikan laajennus ja puistoalueella pieni tielinjan siirto uudisrakennuksesta kauemmaksi. Jälkimmäiset työt kustansi HSY.

Kellomäen valvonnassa ei havaittu käytännössä mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeiseen 1600–1800-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta tai esineistöä. Avatuilla alueilla ei ollut kuin alimmana pieniä katkelmia nykyaikaa vanhemmista kerrostumista. Kerrokset muodostuivat käytännössä sekoittuneista täyttökerroksista puhtaaseen hiekkaan tai kallioon saakka. Syynä oli mm. ulkorakennuksen tulipalon jälkeen tapahtunut raunion raivaus, vanhat putkikaivannot ja tie.

Valvonta-alueella tehtiin dokumentointi muistiinpanoin, valokuvaamalla ja piirtämällä. Valvontaa johti Markku Heikkinen apunaan Heini Hämäläinen. Markku Heikkinen käsitteli ja luetteloivat kuvat, digitoivat kartat ja kirjoitti tämän raportin. Valvonta-alue merkittiin kaupungin sähköiseen kantakarttaan mittakaavaan 1:2000 Helsingin kaupungin ETRS-GK25 tasokoordinaatistossa. Valvonta-alueesta piirrettiin tasokartat mittakaavaan 1:200. Koekuoppien yhteyksistä tehtiin taso- ja profiilikartat mittakaavaan 1:25 ja 1:10. Eri alueiden havaintopisteistä tehtiin profiilikartta mittakaavaan 1:10. Valvonnassa löydettyjä uudempia löytöjä ei talletettu kuten ei myöskään paria vanhempaa esinekatkelmaa. Valvonnan dokumentointikuvat luetteloidiin kaupunginmuseon erilliseen järjestelmään numeroilla HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2016:1–200.

2. VALVONTA-ALUEEN HISTORIA

2.1. Kellomäen historia

Forsbyn kylä

Valvonta-alue sijaitsi Helsingin Vanhankaupungissa Vantaanjoen suun länsipuolella Kellomäen luoteisrinteessä. Kellomäki oli kuulunut keskiajalla Helsingin pitäjän Viikin neljännekunnan Forsbyn kylään, joka oli pitäjän vanhimpia kyliä. Ensimmäinen maininta kylästä vuodelta 1417 liittyy virolaisen Padisten sisterssiläisluostarin munkkeihin, jotka olivat joutuneet käräjille syytettyinä siitä, että olivat seisseet ”Forsbyn maalla” ja haavineet” kaloja ”kosken Forsbyn puoleisessa vedessä”, mihin heillä ei ollut oikeutta.

Helsingin perustamisen tieltä vuonna 1550 hävitetty viiden talonpojan kylä sijaitsi nimensä perusteella Vantaanjoen suun koskien luona. Helsingin kaupunginmuseon vuosien 1989-93 kaivauksissa havaittiin kaupunkiaikaa (1550–1640-l.) vanhempia kerroksia Vanhankaupungintien eteläpuolelta.

Kaupunkiaika

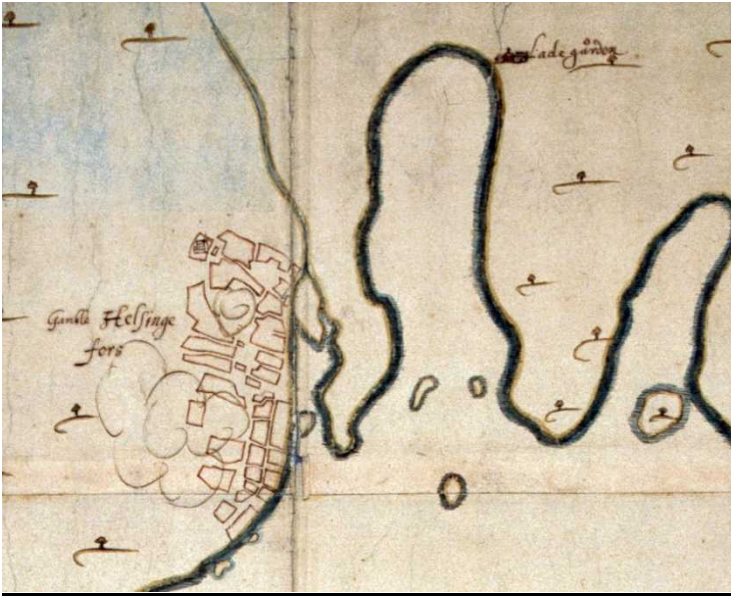
Kustaa Vaasan perustama Helsinki sijaitsi Annalanmäen ja Kellomäen rinteillä sekä niiden välisessä laaksossa 1550–1640 -luvuilla. Vanhasta Helsingistä on säilynyt vain yksi kartta, jonka ilmeisesti Hans Hansson on piirtänyt vuonna 1645 (ks. kartta s. 9). Kartassa ei näy kuin kortteleiden sijainti. Tontteja tai rakennuksia ei ole merkitty. Ainoa merkitty rakennus on kirkko kaupunkialueen luoteisnurkassa lähellä valvonta-aluetta. Kaupungin eri rakentamisvaiheista ja rakennuksista ei ole paljonkaan kirjallisia tietoja. Kaupunki on palanut tuntemattomassa laajuudessa vuonna 1570 ja muistakin pienemmistä paloista on tietoa. Onko kaupungin asemakaavaa muutettu suuren tulipalon jälkeen vai onko se pysynyt perustamisestaan saakka samanlaisena ei tiedetä. Alueen kaupunkiaikaa edeltävästä ajasta, kaupungin perustamisesta ja historiasta, kaupungin ulkonäöstä ja julkisista rakennuksista, vanhoista ja uusista arkeologista kaivauksista, esineistä ja alueen kaupunkiajan jälkeisestä historiasta saa tarkempia tietoja **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raportista ja **Narinkka 1994** – vuosikirjasta sekä niiden julkaisemisen jälkeen tehtyjen kaivausten raporteista. Vuoden 1645 kartta on sijoitettu, ottaen huomioon **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raporttiin koottu vanha kartta-aineisto, maaperätiedot ja muut tekijät, nykykarttapoljalle (ks. kartat s. 9-10).

Kustaa Vaasa oli määrännyt kaupungin rakennettavaksi renessanssin ihanteiden mukaan ruutuasemakaavaan. Kaupungin korttelit noudattelivat kuitenkin keskiaikaiseen tapaan luonnonmuotoja. Näin tapahtui erityisesti Kellomäellä, jossa oli enemmän jyrkkiä kallioalueita kuin etelämpänä.

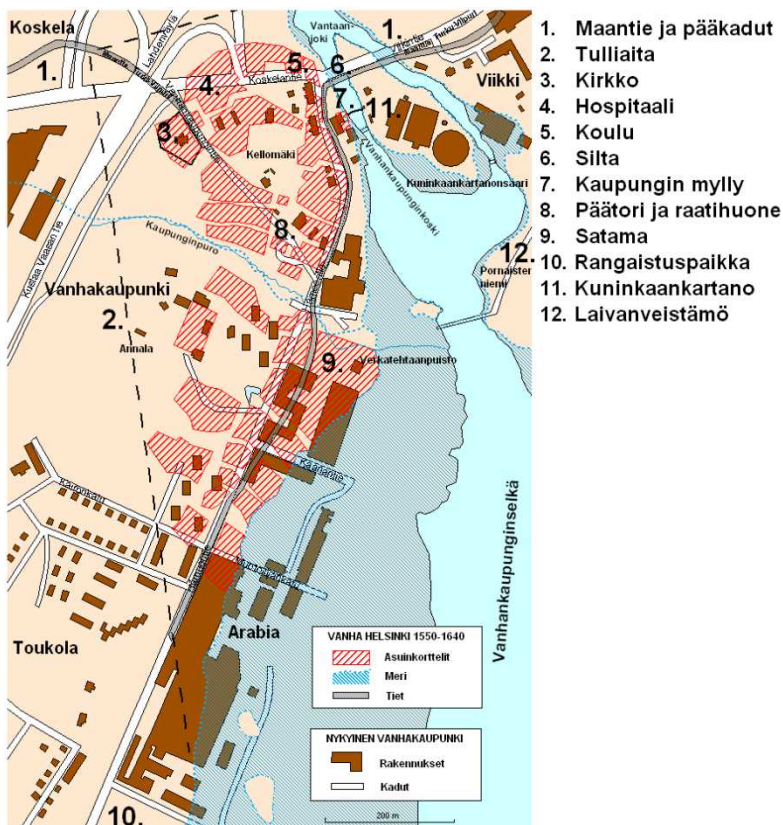
Kellomäen ympäristössä sijaitsi suurin osa kaupungin merkittävistä virallisista toiminnoista. Kellomäen luoteisosassa, nykyisen Vanhankaupungintien pohjoispään länsipuolella, sijaitsi kaupungin kirkko ja kirkkomaa. Sitä vastapäätä oli kadun toisella puolella hospitaali valvonta-alueen tietämillä. Se mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1559. Kellomäen eteläpuolella oli kaupungin päätori ja raatihuone. Kellomäen kohdalla johti koskien yli silta itään ja kosken partaalla oli kaupungin mylly vuoden 1569 kaupungille privilegiossa myönnettyllä oikeudella. Sen lähellä on sijainnut Venäjänkauppaa varten vaaka. Se on

voinut sijaita myös saarella. Kellomäen koillisrinteellä sijainnut kaupungin koulu mainitaan ensimmäisen kerran v. 1560. Sen vuoden 1632 sijainti paljastuu raastuvanpöytäkirjasta. Samaan paikkaan on sijoitettu myös kaupungin pappilaa.¹

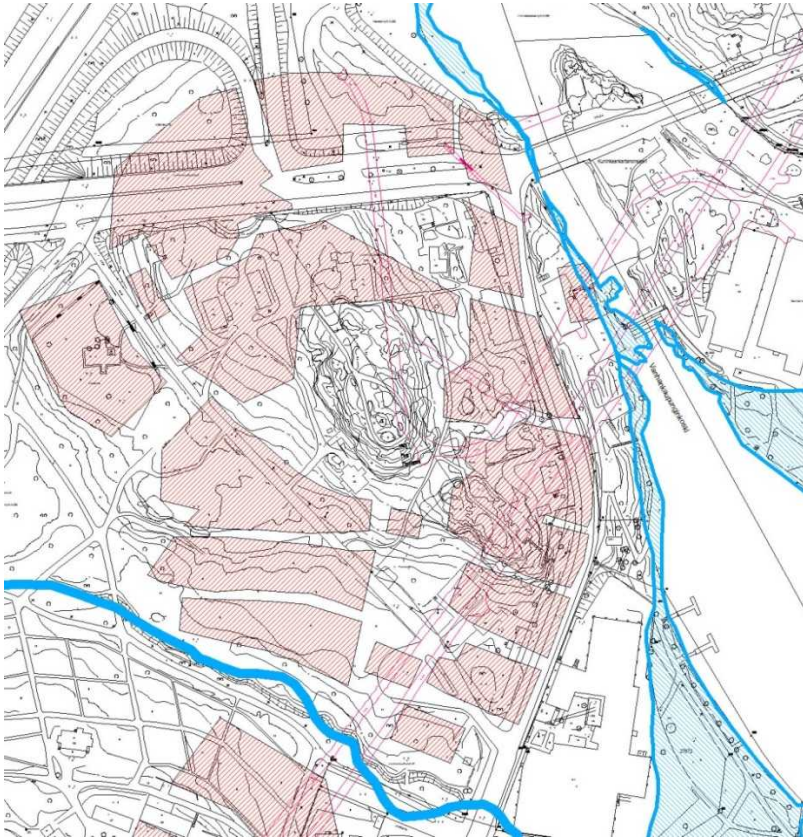
Vanha Helsinki Hans Hanssonin vuoden 1645 Uutta ja Vanhaa Helsingforsia esittävissä kartassa.²

Vanhan Helsingin rekonstruktio vuoden 1645 kartan mukaan ja kaupungin eri toimintojen sijainnit. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

¹ Kellomäen historiassa on käytetty seuraavia lähteitä: Heikkinen Markku 1989: Helsinki. Vaasan-ajan kaupungit 1. ja Heikkisen artikkeleita Narinkka 1994:ssä.

² Charta öfver gamle och Nya Helsingfors varande ägor. Ruotsin valtionarkisto/signum: lantmät. lev. 1850 nr. 78. Kartav. stot format.

Uudempi Vanhan Helsingin rekonstruktio kartta Kellomäen alueella. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Kaupunki siirretään

Kaupungin taloudellisten vaikeuksien takia valtiovalta päätti pitkän harkinnan jälkeen lokakuussa 1640 perustaa kallioiselle Vironniemelle, ulkomeren äärelle, Uuden Helsingin. Vanha ja Uusi Helsinki olivat hetken olemassa yhtä aikaa 1640-luvun alussa. Valtiovallan taholta tulleiden useiden houkutteluiden ja uhkailuiden jälkeen suurin osa porvareista siirtyi vähitellen vuoteen 1647 mennessä uuteen kaupunkiin. Vielä 1662 uhattiin Uuden Helsingin maistraatin taholta repiä Vanhassakaupungissa asuvien rakennukset, jos he eivät muuta Uuteen Helsinkiin. Tämän jälkeen entiselle kaupunkialueelle tai sen lähistöön jäivät vain hospitaali, krouvit ja myllyt asukkaineen ja hoitajineen.

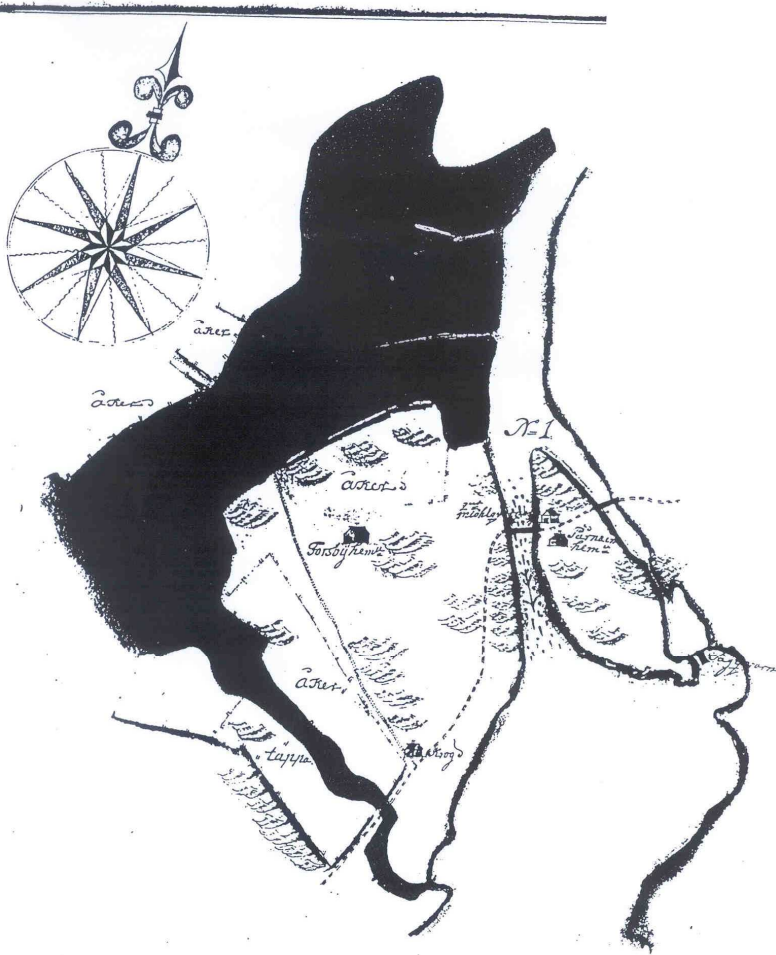
Uusi aikakausi³

Vanhankaupungin aluetta (*Gamble Helsingfors, Gamla Helsingfors, Gamla staden, Gamelstaden, virallisesti vuodesta 1909 Gammelstaden*) käytettiin kaupungin siirron jälkeen Uuden Helsingin laidun- ja heinäalueina. Kaupungin raatimiehet saivat 1600-luvun lopulla näistä maista ja kosken partaalla sijainneesta kaupungin myllystä veropalkkaa.

Välillä kokonaan autioituneen Koskelan kylän yhteen taloon kaupungin maistraatti otti 1700-luvun alussa viljelijän vuokralle. Kaupungin vuokratilan, Forsbyn, vuokraajat saivat 1700-luvun kuluessa vähitellen haltuunsa kaikki Koskelan kylän maat. Tilan rakennukset

³ Osa tässä käytetyistä kartoista on mustavalkoisia ja käytettävissä ei ollut selitysosia, joiden etsimistä ei katsottu tarpeelliseksi tähän raporttiin.

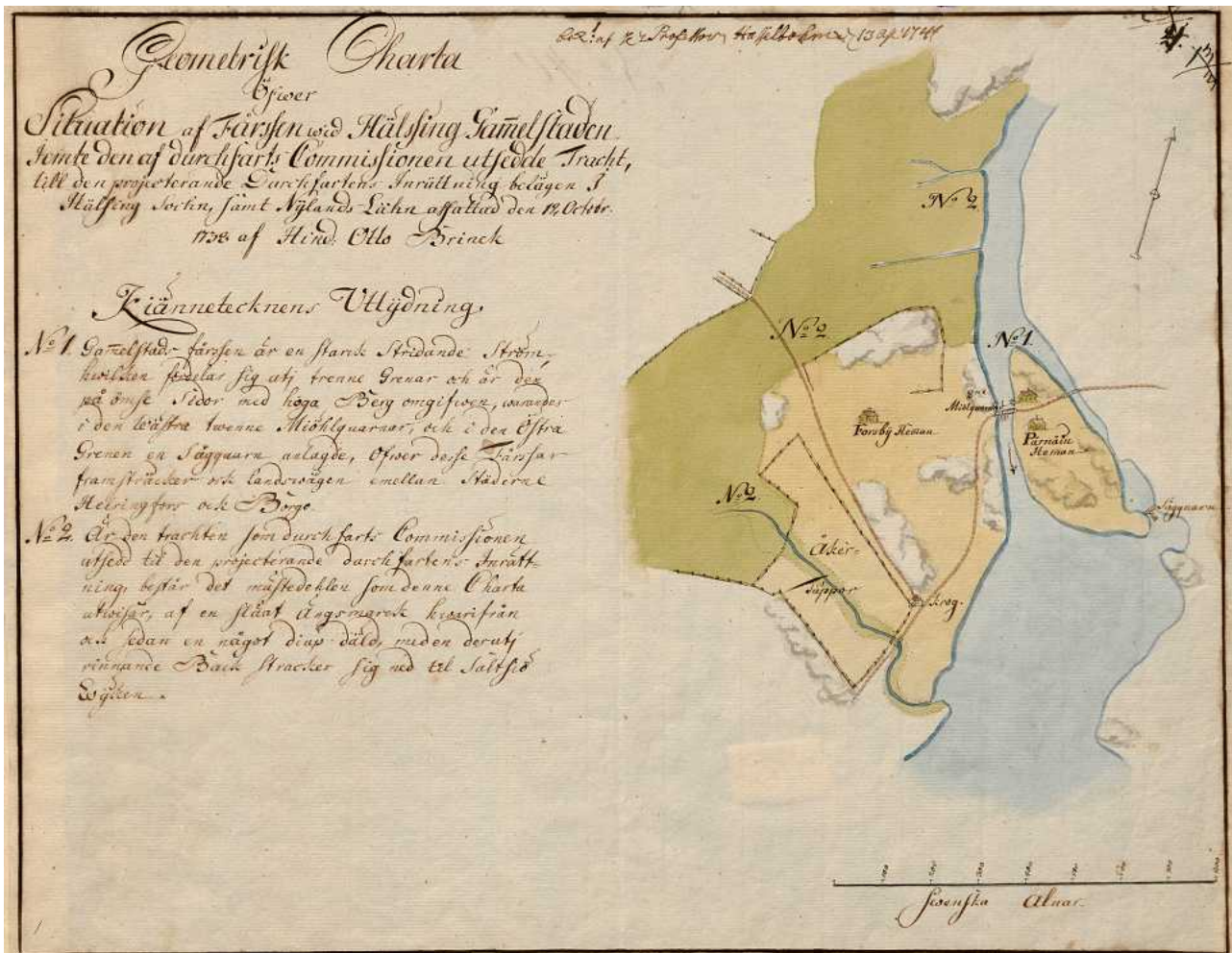
sijaitsivat valvonta-alueella ja sen ympäristössä. Länsikosken rannalla sijaitsi kaupungin mylly ja ilmeisesti Hämeentien ja Vanhankaupungintien risteyksen pohjoispuolella krouvi heti 1600-luvulta lähtien. Viikin puolella saarella länsikosken itärannalla oli maaherran myllyt ja krouvi. Koskelan vaunuhallien kohdalla sijaitsi kaupungista 1643/44 siirretty hospitaali vuoteen 1765 saakka.

Brinckin kartta Kellomäen alueesta vuonna 1738. Kellomäen luoteisosassa on Forsby hem valvonta-alueella. Nykyisten Vanhankaupungintien ja Hämeentien risteyksen pohjoispuolella on krouvi, siltojen luona myllyjä ja saarella Pärnain hem. Muita rakennuksia ei ole Kellomäelle merkitty. Kellomäen pohjoisrinteessä on peltoja kuten myös mäen Vanhankaupungintien eteläpuolella. Tummat alueet ovat niittyjä.⁴

⁴ H.O.Brinck 1738: Geometrisk Carta öfver Situation af fårsser wid Hälssing Gamelstaden. Maanmittaushallituksen arkisto.

Toinen versio Otto Brinckin kartasta vuodelta 1738, jossa esitetään kanavan tekemistä Kellomäen länsipuolelta.⁵

Vanhaankaupunkiin ei syntynyt keskiaikaisen Forsbyn/Koskelan kylän kaltaista seuraajaa, mutta hospitaali, kaupungin ja maaherran myllyt ja krouvit toivat runsaasti eloa alueelle 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa. Tilanne oli erilainen kuin ennen kaupungin perustamista, sillä alueen kautta kulki nyt Suuren Rantatien Helsingin niemen poikki Vanhaan Helsinkiin 1550-luvulla ja Uuteen Helsinkiin 1640-luvulla rakennetut tielinjaukset. Ne ja muut tiet sekä Vantaanjoen ja meren mahdollisuus kesä- ja talviliikenneväylinä teki alueesta liikenteen solmukohtan. Vantaanjoki oli myös merkittävä voimanlähde teollisuudelle. Edellä mainitut tekijät mahdollistivat muunkin liiketoiminnan. Alueesta muodostui niiden avulla Helsingin pitäjän vilkkain ja tuottoisin kapakointipaikka. Kellomäen itärinteellä kosken luona oli lähellä joen ylittävää siltaa myllärin talo ja Kuninkaankartanonsaareissa Pärnain talo.

Ison ja Pikku vihan aikana alue, erityisesti myllyt, kärsi vahinkoja sotatoimien takia. Ison vihan aikana Kellomäeltä Koskelaan vaunuhallien luokse 1640-luvulla siirretyn hospitaalin rakennukset poltettiin ja ilmeisesti kaikki Vanhankaupungin säilyneet rakennukset siirrettiin

⁵ Suunnitelmakartta kanavan rakentamiseksi Vanhankaupunginkosken ohi. Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. Kuva: Lastuja Vantaanjoen historiasta. <http://helsingaa.blogspot.fi/search?updated-max=2016-03-08T10:00:00%2B02:00&max-results=3&start=6&by-date=false>

kaupunkiin. 1700-luvulla alueella oli useita riitoja krouvienpito-oikeuksista, salakrouveista ja kielletystä maakaupasta. Sahalaitoksen väki, myllärit ja sahalla asioivat metsänomistajat olivat suurimpana syyllisiä riitoihin. Myös pitäjän suurimpien myllyjen omistusoikeudesta riideltiin pitkin 1700-lukua. Länsikosken länsirannan mylly oli kaupungin ja sitä vuokrasi yksityiset henkilöt tai yhtiöt. Vastarannalla saarella sijainnut Viikin latokartanon mylly kuului maaherralla aina vuoteen 1711. Tällöin se vuokrattiin yksityiselle. Myllyt rakennettiin useasti uudelleen tulvien ja tulipalojen takia.

Länsikosken myllyjen rinnalle perustettiin 1700-luvulla myös muuta teollisuutta. Saha rakennettiin vuonna 1735 itäkosken eteläosaan ja värjäämö perustettiin vuonna 1744 länsikosken alapuolelle myllyjen eteläpuolelle Kellomäen kaakkoispuolelle. 1700-luvun loppupuolella alueen teollisuus käsitti useita myllyjä ja sahan. Kellomäen rannassa nykyisen Metropolian rakennuksen kohdalla sijaitti värjäämö, ja sen pohjoispuolella oli läänin suurin viinanpolttimo-mallastamo-panimo. Vanhassakaupungissa oli myös vaatetehdas ja tiilitehdas lyhytaikaisesti.

Forsbyn kartta Kellomäen kohdalta vuodelta 1777 (kopio 1803)⁶. Kellomäen pohjoisosassa on kallioiden täplittämä pellot, joiden kaakkoispuolella on ilmeisesti Forsbyn tilan päärakennus mäen päällä. Myllytontilla länsikoskessa rannassa näkyy mylly ja myllärin talo. Etelämpänä nykyisen Metropolian keskikohdalla on värjäämö (B). Myllytontin ulkopuolella Kellomäen ylärinteillä ja sillan luona näkyy rakennuksia kuten myös pienempiä neliömäisiä rakennuksia Kellomäen etelärinteellä. Kellomäkeä ympäröivät niityt. Kuva: HKM/signum XV-15.

⁶ C.Häggröm/J. Malmström: Charta öfver Forsby Hemmans In- och Utägor Uti Nylands Län Bårgo härad och Helsing sockn. HKM.

Helsingin Vanhankaupunginkoski (1700-luvun loppu?). Vasemmalla on Vanhankaupungin mylly ja sen takana Kellomäen itärinteen asutusta. Tuntemattoman tekijän akvarelli. Historiallinen museo, Fabrikant Schukins saml. (arkitekturavdelningen, Moskova. Kuva Museovirasto. Historian kuva-arkisto.

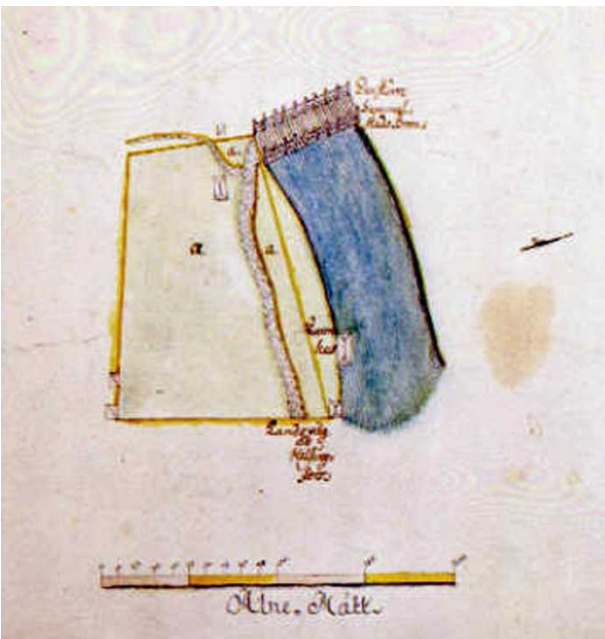
Gavril Sergeeffin akvarelli 1811 Vanhastakaupungista. Oikealla näkyvän itäkosken luona oli saha, vasemman länsikosken rannalla myllyt ja vasemmalla Vanhankaupungin puolella on värjäämö, jonka takana on korkea Kellomäki. Sen rinteillä näkyy rakennuksia. Valvonta-alue sijaitsee korkean mäen takana. Maalattu etelästä. Sota-arkisto, Moskova. Kuva: Museovirasto.

Gavril Sergejeffin akvarelli 1811 Vanhasta kaupungista. Oikealla länsikosken rannalla näkyy Vanhankaupungin puolella myllyt ja taustalla panimo ja sen takana värjäämö. Oikealla on Kellomäki. Maalattu pohjoisesta. Sota-arkisto, Moskova. Kuva: Museovirasto.

Forsbyn tila alkoi hajoamaan 1800-luvun kuluessa kaupungin vuokratessa alueita muille. Villa Annebergin huvila rakennettiin 1830-luvun alussa laajoine muotopuutarhoineen ja puistoinen Vanhankaupungin eteläosaan Annalanmäelle. Sen vuokraaja kauppaneuvos G.O. Wasenius vuokrasi ajoittain myös kaupungilta Forsbytä ja Viikkiä. Itse huvila lähialueineen pysyi Waseniuksilla 2. maailmansodan alkuun saakka, mutta muita alueita lohkottiin siitä vähitellen pois. Vanhankaupungin pohjoisosan Forsbyn tilaa hoiti viimeiseksi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun lopulla yhtiö, jonka jälkeen tilan maita jaettiin useille palstaviljelijöille.

Myllytontti vuonna 1807. Kosken rannassa näkyy mylly ja silta ja muualla mylläriin rakennuksia. Kuva: HKM.⁷

⁷ E.L.Fonsees: Charta å den åhr 1795 besigtigade av utsedde Gammelstads Qvarnens Wärk jemte Mjöltnare åbyggnader. HKM XV:24.

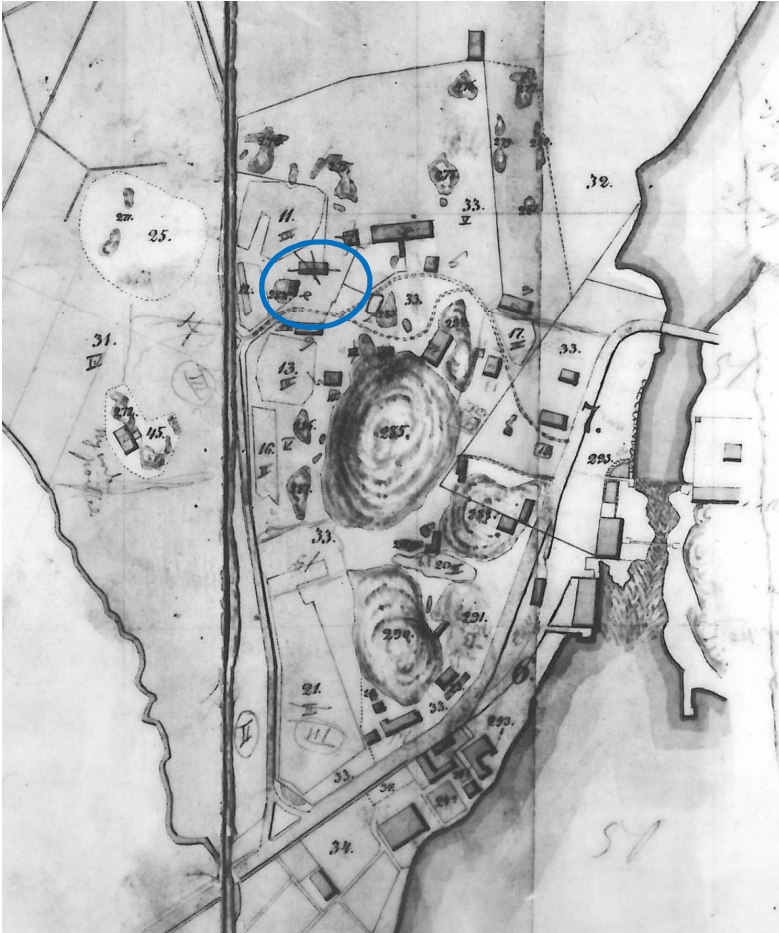

Kellomäki vuonna 1842⁸. Valvonta-alueella näkyy kallioiden ja peltöjen välissä kulku-uria ja pari rakennusta. Oikealla alhaalla näkyy värjäämö meren rannassa ja sen pohjoispuolella entisen polttimon ym. paikka. Myllytontilla on kosken partaalla on kaksi myllyä ja tien länsipuolella Kellomäen rinteellä runsaasti muita rakennuksia. Kuva: HKA.

Uutta teollisuutta syntyi alueelle 1800-luvun lopussa; 1872 alettiin rakentaa kaupungin vedenpuhdistuslaitosta Kuninkaankartanonsaarelle, vuosisadan vaihteessa Mekaanista villakutomoa (nyk. Metropolian rakennus) värjäämön paikalle ja 1873 Arabian posliinitehdasta työvään asuntoalueineen alueen eteläosaan nykyiseen Toukolaan. Arabian tehdas sijaitsi jo entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Vanhankaupungintien varteen rakennettiin asuin- ja nuorisoseurarakennuksia ja Kellomäen rinteelle lähelle siltaa Hämeentien varteen vesilaitoksen työväelle asuntoja 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Toukolan pientaloalue rakennettiin 1920-luvulla ja Toukolan kerrostalot 1950- ja 1960-luvuilla.

⁸ H.Gylden: Karta öfver Helsingforsstad med derunder lydande ägor belägne inom Helsing socken och fögderi af Nylands Län. HKA.

Kellomäki vuonna 1877. Tilanne on lähes samanlainen Kellomäellä kuin vuonna 1842. Forsby tilan kohdalla on runsaammin rakennuksia. Kuva: HKA.

Kellomäki korkeuskäyrillä varustettuna 1920-luvun alussa ennen kuin Koskelantien rakentaminen 1930-luvun alussa tuhosi mäen pohjoisosan. Valvonta-alueen ympyrän sisällä näkyy vasemmalla vanha-rakennus eli Spaak, tuhoutuneen ulkorakennuksen kohdalla rakennus (todennäköisesti vuonna 2004 tuhoutunut) ja tiealueen eteläpuolella kolmas rakennus, joka on purettu vuoteen 1932 mennessä. Jälkimmäinen sijaitsi tiealueen siirtoalueen ulkopuolella. Kuva: HKM.

Kantakartta ja vuoden 1877⁹ kartta asemoituina päällekkäin. Markku Heikkinen/HKM.

⁹ Tuntematon tekijä: Karta öfver Villorna NO 1 och 2 Ånas och Forsby samt villorna 5, 6 och 7 invid Helsingfors stad.

Edellinen tilanne mustavalkoisella kantakarttapohjalla.

Viistoilmakuva Kellomäestä ennen vuotta 1926. Valvonta-alueen sijainti on osoitettu sinisellä nuolella. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM

Edellinen tilanne vuonna 1931 pohjoisesta päin kuvattuna. Kellomäen huipulla näkyy 1. maailmansodan linnoitteita. Valvonta-alue sijaitsee kuvan oikean alareunan ulkopuolella. Kuvaussuunta SE.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 1943. Valvonta-alueella näkyy ns. konstaapeli Spaakin talo vasemmalla ja oikealla vuonna 2004 palanut ulkorakennus. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 1943 ja kantakartta päällekkäin. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ensimmäisen maailmansodan aikana Kellomäen aluetta suunniteltiin linnoitettavaksi. Ensimmäisen maailmansodan Helsingin maalinnoituksen inventointiraporttien mukaan länsikosken sillan pohjoispuolelle ja heti Vanhakaupungin ja Hämeentien risteuksen pohjoispuolelle piti tulla linnoitteita. Saman tekijän raporteissa ne ilmoitetaan vain suunnitelmiksi, joita ei ole toteutettu ja myös hävinneiksi linnoitteiksi. Vuoden 1920- ja 30-lukujen viistoilmakuvassa näkyy Kellomäen päällä laajoja linnoitteita, joista inventointiraporteissa ei ole mainintaa. Taisteluhaudat on peitetty ehkä kun Kustaa II Aadolfin ja Helsingin maapäivien 1616 muistokivi paljastettiin mäen päällä vuonna 1932. Vuoden 1943 ilmakuvassa ne on täytetty, mutta valleja on vielä esillä. Mäellä saattoi olla myös 2. maailmansodan aikana ilmatorjunnan asemia, mutta niistä ei ole tarkkaa tietoa.

Alue pysyi Helsingistä erillisenä teollisuusalueena, joka teollisuudesta huolimatta oli maaseutumaisista aluetta aina toiseen maailmansotaan saakka. Entisen kaupunkialueen suuri muutos oli kun Verkatehtaanpuiston eteläpuolelle rakennettiin suuret pienteollisuustalot 1953, 1963 ja 1964 ja Hämeentie länsipuolelle asuinrakennukset Annalanmäelle vuosina 1946–48. Etupäässä entisen kaupunkialueen eteläosan itäpuolelle ja kaakkoispuolelle on viime vuosikymmeninä rakennettu Arabianrannan uusi asuinalue. Kaupunkiaikana alueet on olleet merialueina.

Vanhakaupunki ja Toukola olivat vuosituhaten vaihteessa voimakkaan muutoksen kourissa. Teollisuus kaikkosi osittain alueelta 1900-luvun lopulla, mutta kunnostettuihin rakennuksiin muutti tilalle mm. taide- ja viestintäoppilaitoksia, uuden median pienyrittäjiä ja museoita. Uusi Arabianrannan asuinalue oli syntymässä merestä vallatulle täyttömaalle ja kaupunki peruskunnosti Vanhankaupungin aluetta voimakkaasti.

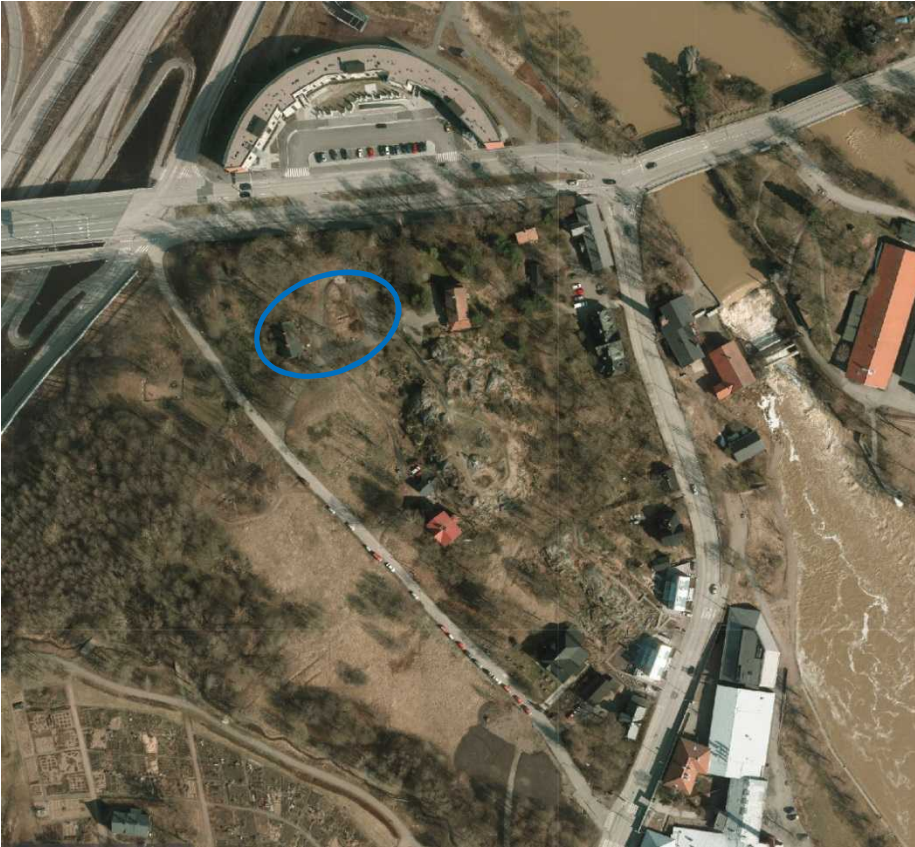
1990-luvun puolesta välin lähtien Vanhakaupunkia kunnostettiin suunnitelmallisesti. Jo 1980-luvun lopussa Vanhankaupunginkosken rantamuureja korjattiin aluksi myllyn eteläpuolella ja sitten Kuninkaankartanonsaaren rannoilla. Tavin (Metropolia) valvonta-alueen pohjoispuolinen puisto kunnostettiin samalla. Sen jälkeen suunnitelmallinen kunnostustyö eteni etelästä pohjoiseen. Aluksi kunnostettiin Toukolaa. 1996 alkoi Annalan alueen kunnostustyöt ja 1999 työt ulottuivat jo Kellomäelle. Verkatehtaanpuistoa kunnostettiin vuonna 2000. Kunnostukseen kuului niin kasvillisuuden hoito, kevyenliikenteenväylien ja -siltojen rakentamiset, valaistukset, tekopuron teko entisen puron kohdalle kuin alueen rakennuskannan remontoiminen.

Samoin rakennuksille ja alueille suunniteltiin uusia käyttötarkoituksia. Mm. Hyötykasviyhdistys hoitaa Helsingin kaupunginmuseon vuoden 1997 kaivausalueille Annalanmäen pohjoisosaan tehtyä pienviljely- ja teemapuutarha-alueita. Teollisuus- ja varastotiloihin on muuttanut uusia oppilaitos- tai museolaitoksia (mm. Stadian taide- ja viestintäoppilaitos, nykyisin Metropolia, entisessä verkatehtaassa ja kaupunginmuseon Voimalamuseo, nykyisin Tekniikan museon, entisissä vesilaitoksen voimalaitoksissa).

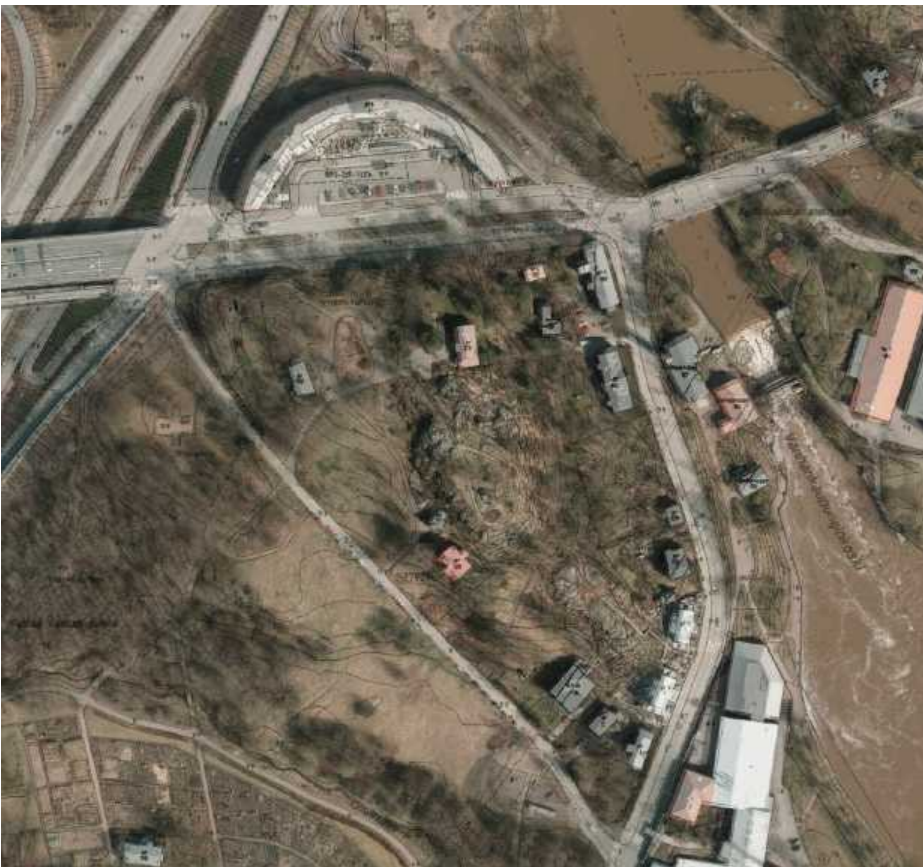
Vanhakaupungin alue siirtyi kaupungin siirron jälkeen vähitellen, viimeistään 1800-luvun alussa, hallinnollisesti Helsingin pitäjään. Forsbyn tilan asukkaat merkittiin pitäjän kirkonkirjoihin, tila pitäjän maarekisteriin ja tilaa koskevat asiat käsiteltiin kihlakunnanoikeudessa. Helsingin maalaiskunnan perustamisen jälkeen vuonna 1865 asukkaat ja teollisuuslaitokset maksoivat kunnallisverot maalaiskunnalle. Vanhakaupunki liitettiin senaatin päätöksellä takaisin Helsinkiin vasta 15.5.1899. Kuninkaankartanonsaari ja Viikki liitettiin kaupunkiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1946 suuren esikaupunkiliitoksen yhteydessä.

Kellomäki tunnettiin aiemmin nimellä Forsby backa aina 1900-luvulle saakka. Kellomäki, ruotsiksi Klockberget, esiintyy vasta 1900-luvun alusta lähtien.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 2012. Valvonta-alueen ulkorakennus puuttuu kuvasta. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 2012 ja kantakantaa päällekkäin. Kuva: Helsingin kaupunki.

2.2. Valvonta-alueen historia

Vuonna 1417 ensimmäisen kerran mainittu keskiaikainen Forsby kylä on sijainnut luultavasti valvonta-alueen kaakkoispuolella Vanhankaupungintien itäpään tietämillä. Täältä on löydetty kaupunginmuseon vuosien 1989-1993 arkeologisissa kaivauksissa vanhempaa esineistöä.

Kaupunkiaikana (1550-1640/1660-luku) valvonta-alue on ollut rakennettua korttelialuetta kaupungin luoteisosassa Kellomäen luoteisrinteessä tasaisemmalla kohdalla rekonstruktio kartan perusteella (ks. kartat s. 9-10). Korttelien muodot ovat olleet epäsäännöllisiä maastosta johtuen. Vanhankaupungintien kohdalla ollut kaupunkiaikana katu, josta on lähtenyt kirkon kohdalta ylös rinnettä mutkitteleva katu valvonta-alueen pohjoispuolella. Kaupungin hospitaali mainitaan sijainneen kirkkoa vastapäätä kaupunkiin tulevan maantien toisella puolella. Kuvailu viittaisi valvonta-alueelle tai lähistölle.

Alue autioitui kaupungin siirron jälkeen. Hospitaali oli siirretty vuonna 1643/1644 pois alueelta. Kaupunkilaiset käyttivät vanhaa kaupunkialuetta laitumina ja heinäalueina. 1670-luvulla alueella oli vain yksi talonpoika. Vuonna 1685 tila oli merkitty autioksi. 1600-luvun lopussa mainitaan Koskelassa olevan yksi maata viljelevä talonpoika. Vuonna 1668 muutamat raatimiehet saivat näistä maista ja kosken myllystä verotuloja.

Maistraatti otti 1700-luvun alussa (uudistettiin 1710) eräälle Koskelan kylän taloon viljelijän vuokralle. Tila ruvettiin käsittämään tämän takia ns. maistraatin tilaksi. Viljelijä otti vähitellen haltuunsa kaikki Koskelan kylän maat. Isojaossa 1760-luvulla koko Koskelan kylä merkittiin yksinäistilaksi ”Forsby enstaka hemman”. Se oli kolmannen raatimiehen veropalkkana. Päärakennus sijaitsi Kellomäen luoteiskulmassa.

Koskelan tilan tulot oli määrätty 1730-luvun alussa neljännen raatimiehen palkkaan, mutta vuonna 1735 pidetyssä katselmuksessa todettiin lampuodin päästäneen viljelykset ja rakennukset huonoon kuntoon kykenemättä maksamaan vuokraa. Maistraatti päätti anoa virallista katselmusta maaherralta ja vuokralaisen irtisanomista. Yksitoista päivää myöhemmin viljelijä oli häädetty. Krouvin pitäjä kaupunginvälskäri Leopold vuokrasi silloin Koskelan tilan.

Kellomäkeä esittävään ensimmäiseen karttaan vuodelta 1738 (*H.O. Brinck; Geometrisk Carta öfver Situation af fårsser wid Hälssing Gamelstaden*) valvonta-alueelle on merkitty Forsby hem (kartat s. 11-12). Kartan yleispiirteisyyden takia tarkkaa sijaintia ei voi määrittellä.

Forsbyn tila oli vuoden 1745 jälkeen värjäri Mårten Popella, jonka jälkeen vuokraoikeus meni leskelle sekä hänen toiselle aviomiehelle Johan C. Tammalanderille, joka mainitaan myös viinan salapolttajana ja salakrouvin pitäjänä. Kauppakirjanpitäjä C. Tammalander, ilmeisesti sama mies tai poika, mainitaan vuonna 1787 Koskelan postitalon hoitajana. 1800-luvun alun kartoissa näkyy Posthaga Vanhankaupungintien itäpään eteläpuolella.

Vuoden 1777 kartassa (*C. Häggström/J. Malmström; Charta öfver Forsby Hemmans In-och Utägor Uti Nylands Län Bårgo Härad och Helsinges Sockn*, kartta s. 13) Kellomäen luoteiskulmassa valvonta-alueella tai lähistöllä on N-S –suuntainen pitkä rakennus ilman piippua. Piipullinen rakennus, ilmeinen päärakennus, on korkeammalla mäellä. Kylmän rakennuksen pohjoispuolella on aita, jonka takana on peltoja rinteessä ja niittyjä.

1700-luvun lopussa Forsbyn tilaa vuokrasi kauppias Johan Österberg. Hänellä oli Vantaanjoen suussa värjäämö ja polttimo Viinanpolttimo oli läänin suurin. Hänellä oli myös krouvi.

Villa Annabergin vuonna 1832 perustanut kauppaneuvos Gustaf Otto Wasenius (k.1852) vuokrasi Forsbyn tilaa 1800-luvun puolivälissä. Tila palasi Waseniuksen ja perillisten vuokra-ajan umpeuduttua 1869 jälkeen kaupungille. Tilaa vuokrasi vuonna 1872 teurastajamestari J.W.Warelius. Vuonna 1876 maistraatti halusi ottaa tilan pois häneltä huonon hoidon takia. Tilan vuokraaja B.E.Schantz mainitaan vuonna 1881 kun hän haki avustusta kolmen rappioituneen rakennuksen korvaamista yhdellä isolla sekä vuosina 1883 ja 1885 mooseksenuskosten hautamaan suunnittelun yhteydessä. Spaakin talo on voitu rakentaa tuolloin.

Vuoden 1842 kartassa (*H. Gylden; Karta öfver Helsingforsstad med derunder lydande ägor belägne inom Helsing socken och fögderi af Nylands Län*, kartta s. 16) valvonta-alueen tontilla näkyy edellisen rakennuksen kohdalla SW-NE –suuntainen rakennus ja sen koillispuolella pieni neliömäinen rakennus. Rakennusten kohdalla näyttää olevan pihamaata ja ympärillä peltoja/niittyjä. Päärakennus on idempänä ylempänä kalliolla. Kyseessä on todennäköisesti nykyinen rakennus eli nykyisin HSY:n (Helsingin seudun ympäristöpalveluiden) kerho- ja edustustila Aqua Kilta. Se on siis ollut Forsbyn päärakennus, vesilaitoksen kemistin asunto ja Helsingin Veden edustustila. Rakennus on kunnostettu vesilaitokselle 1909.

Vuoden 1877 kartassa (*Nyberg/Reuter; Karta öfver Villorna No 1 och 2 Ånäs och Forsby samt villorna No 5, 6 och 7 invid Helsingfors stad*, kartat s. 17-19) valvonta-alueen tien eteläpuolinen rakennus tai vastaava on paikollansa, mutta pohjoisempi rakennus on pidentynyt tai kokonaan uusi. Parkkipaikan kohdalla kallion juurella on paksummalla viivalla rajattu pieni alue, jonka merkitys ei selviä kartasta. Karttojen päällekkäisyyksien mukaan eteläisempi rakennus on sijainnut mäelle johtavan nykyisen tien eteläpuolella juuri valvonta-alueen ulkopuolella kaakkoispuolella sijaitsevaan Johannesbergiin johtavan tien länsipuolella. Pohjoisempi rakennus sijaitsi nykyisen vanhan hirsirakennuksen pohjoispuolella sen kanssa eri suunnassa (ks. kartta s. 19).

Isak Saarela oli viljelijänä vuodesta 1893. Hän joutui luovuttamaan vuokraoikeuden velkojen takia O. Levinin Kiialan maanviljelys- ja teollisuus yhtiölle vuonna 1903, joka meni vuorostaan konkurssiin vuonna 1904. Forsbyn tila oli yhteisviljelyksessä Gumtähden säteritilan kanssa. Kiialan kanssa sovittiin lisävuokra-ajasta vuosina 1908 ja 1909. Alueeseen ei kuulunut enää Vanhankaupunginmäen ja vaivaistalon alueet. Forsbyn tila, viljelysmaat ja talousrakennukset vuokrattiin J.A. Nymannille vuodeksi 1909 ja sittemmin vuokra-aikaa jatkettiin.

1910-luvun alussa, kuten edellä kävi ilmi, alkoi Forsbyn tila hajoamaan, sillä kaupunki vuokrasi sen alueita varasto-, viljelys- ja laidunmaiksi sekä asuinkäyttöön eri henkilöille. Kellomäen ja Vanhankaupungintien läheiset pellot olivat vuokralla eri ihmisillä. Myös koko 1940-luvun Vanhankaupungin verkatehtaalla oli vuokralla peltoja alueella. Viljelysala pieneni kuitenkin koko ajan mm. uusien teiden takia. Koskelantie rakennettiin 1930-32. Vanhankaupungin pellot pysyivät kuitenkin enemmäksään puutarhapalstoina aina vuoteen 1988.

1920-luvun alkuun ajoittuvassa kartassa (kartta s. 17) valvonta-alueella on poistettu pohjoisin rakennus. Tilalla on nykyinen vanha hirsitalo, jonka rakentaminen voi liittyä vuoden 1881 rakentamisavustushakemukseen. Sen itäpuolella oli vuonna 2004 palaneen ulkorakennuksen kohdalla ilmeisesti sama rakennus. Mäelle johtavan tien eteläpuolella on vielä rakennus, joka on näkynyt jo aiemmissa 1800-luvun kartoissa.

Vanha hirsirakennus on oletettu olevan Forsbyn tilaan kuulunut rakennus, perinteen mukaan renkitupa, 1700-luvun lopulta tai ainakin osia siitä. Tällöin se olisi Vanhankaupungin vanhin rakennus. Kaupungin Paikkatietovipusen mukaan rakennus on valmistunut vuonna 1908, joka on todennäköisesti virheellinen tieto. Vuoden 1877 kartan mukaan kohdalla ei ole rakennusta, mutta 1920-luvun alun kartassa se on. Rakennus näkyy 1910-luvulle ajoitetussa kuvassa. Rakennus tunnetaan nykyisin Spaakin talona. Nimi tulee konstaapeli Spaakista, joka toimi aiemmin Vanhankaupungin poliisina. Talo oli vuosina 1927-61 Spaakien hallussa.

Vanhankaupungin konstaapeli Karl Spaak (1862-1942) oli paikallinen kuuluisuus. Hän asui toimipaikallaan yli neljäkymmentä vuotta. Vuodet 1900-1927 hän asui poliisikamarin yhteydessä olevassa asunnossa (Hämeentie 162) viisine lapsineen, ja sen jälkeen eläkepäivinänsä ”Spaakin huvilassa” Kellomäen rinteellä.¹⁰

Karl Spaak (Mirjam Spaak yks. kok; kuva internet-sivustosta <http://artova.fi/Arabian-kotikaupunkipolut>)

Vanhakaupunki kuului 1900-luvun alussa Helsingin viidenteen poliisipiiriin, jonka pääasema oli Hermannissa ja Vallilassa. Spaak kävi virkatehtävissään myös Helsingin maalaiskunnan puolella ja toimi Vanhankaupunginlahden luonnonrauhan vartijana, ilmeisesti aluetta vuokraavien Waseniusten toimeksiannosta. Spaak puuttui luvattomaan metsästykseseen ja kalastukseen. Ensimmäisen maailmansodan vuosina hän joutui usein puuttumaan venäläisten matruusien ammuskeluun lintulahdella. 1920-luvulla ongelmana olivat lyseolaiset, joilla oli ornitologista kiinnostusta. Joillakin heistä oli jopa koulun toimeksianto munien keräämiseen.

Spaakin talon kolme asuntoa olivat kaupungin vuokra-asuntoina 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka. 2000-luvulla rakennukselle on etsitty uutta käyttötarkoitusta ja omistajia (esim. kahvilaa, seurakunnan käyttöön, päiväkotikäyttöön, kunnalliseen toimintaan). Rakennusta korjattiin vuosikymmenen vaihteessa jonkin verran. 2010-luvulla rakennus on ollut tyhjänä ennen myyntiänsä 2015.

¹⁰ Eero Haapanen: Arabian kaupunkipolut, kirkon rauniot <http://artova.fi/Arabian-kotikaupunkipolut> 22.9.2016.

Kellomäen pohjoisrinne 1910 – luvulla ennen Koskelantien rakentamista. Oikealla mäen päällä näkyy valvonta-alueen vanha hirsirakennus ja sen vasemmalla puolella ulkorakennus. Pohjoisrinne on puuton ja rakentamaton. Koskelantie rakennettiin Kellomäen pohjoisrinteen läpi 1930-1932. Kuvaussuunta S. Kuva: HKM.

Ilmakuva vuodelta 1932 valvonta-alueen kohdalta. Vasemmassa alanurkassa näkyy kirkkoraunio ja Vanhankaupungintien itäpuolella nykyinen vanha hirsitalo ja ulkorakennus, joka paloi vuonna 2004. Kuvan yläreunassa näkyy juuri rakennettavan Koskelantien kallioleikkaus. Kuvan oikeassa reunassa nykyinen HSY:n (Helsingin seudun ympäristöpalveluiden) kerho- ja edustustila Aqua Kilta eli entinen Forsbyn päärakennus, vesilaitoksen kemistin asunto ja Helsingin Veden edustustila..

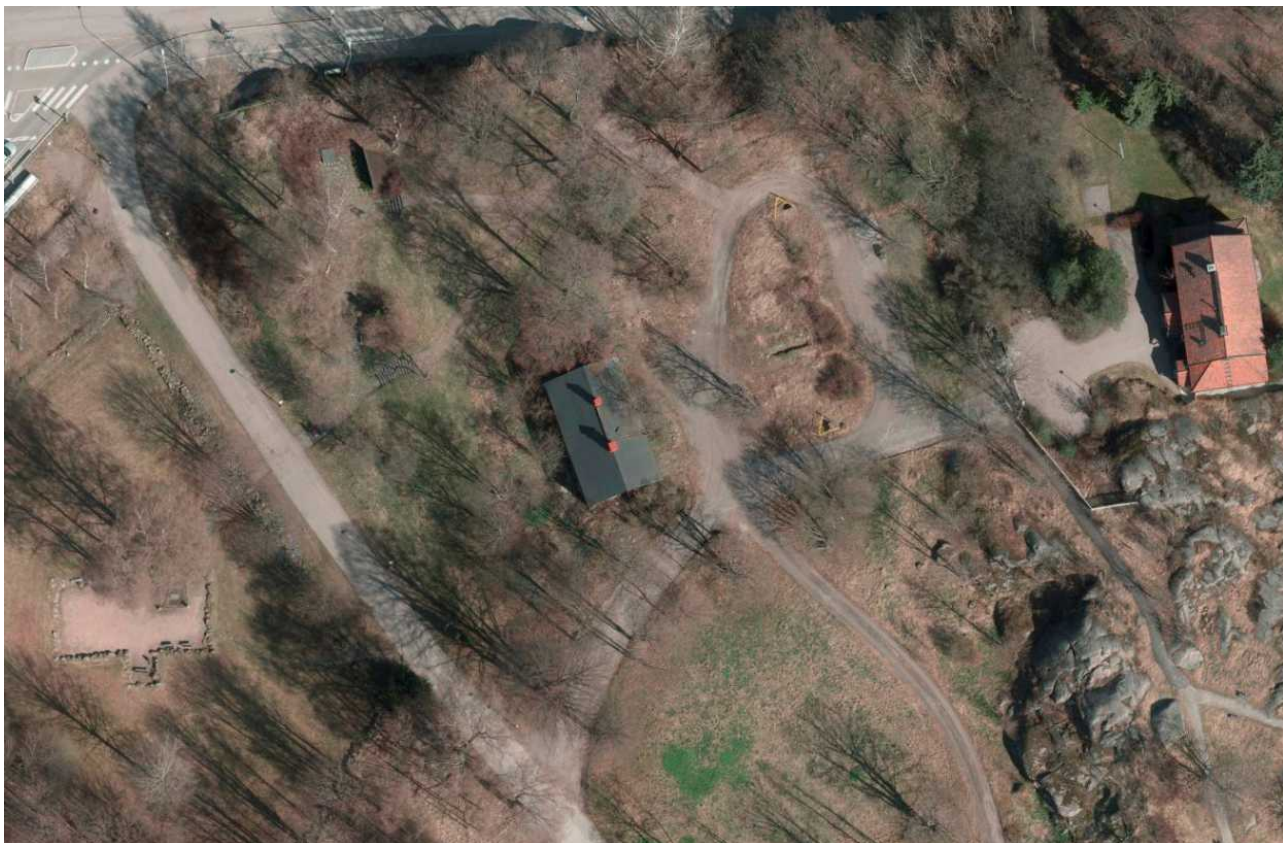

Ilmakuva vuodelta 1943 valvonta-alueen kohdalta. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 ja kantakanta päällekkäin valvonta-alueen kohdalta. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2010 valvonta-alueen kohdalta. Ulkorakennus on palanut vuonna 2004. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2010 ja kantakanta päällekkäin valvonta-alueen kohdalta. Kuva: Helsingin kaupunki.

3. AIKAISEMMAT ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET VANHASSAKAUPUNGISSA

Helsingin kaupungin synnyn ja kehityksen selvittämisessä on kirjallisten lähteiden vähäisyyden vuoksi arkeologisella aineistolla merkittävä osuus. Arkeologisten kaivausten avulla on mahdollisuus saada uutta tietoa kaupungin ulkonäöstä, ulkoisista yhteyksistä, sosiaalisesta rakenteesta ja kaupungin kehityksestä.

Vanhastakaupungista on 1700-luvun lopulta peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren väliset pellot olivat niin täynnä kivikasoja (= talonraunioita) että niiden takia peltojen vuokraajan maksama vuokra oli vain nimellinen. 1700-luvun lopussa Jernmark-niminen ukko oli kertomuksen mukaan löytänyt nykyisen Annalan kartanon kohdalta peltoa raivatessaan suuren kulta- ja hopea-aarten ja tullut upporikkaaksi. 1800-luvun puolenvälin tienoilta ovat peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren välisiltä pelloilta aina joen suuhun saakka on löydetty raunioita, kiveyksiä sekä rahoja. Vielä 1900-luvun alussa havaittiin Annalanmäen itärinteellä rakennusten perustoiksi epäiltyjä kumpareita. Myös Kellomäen rinteillä muisteltiin nähdyn raunioita.

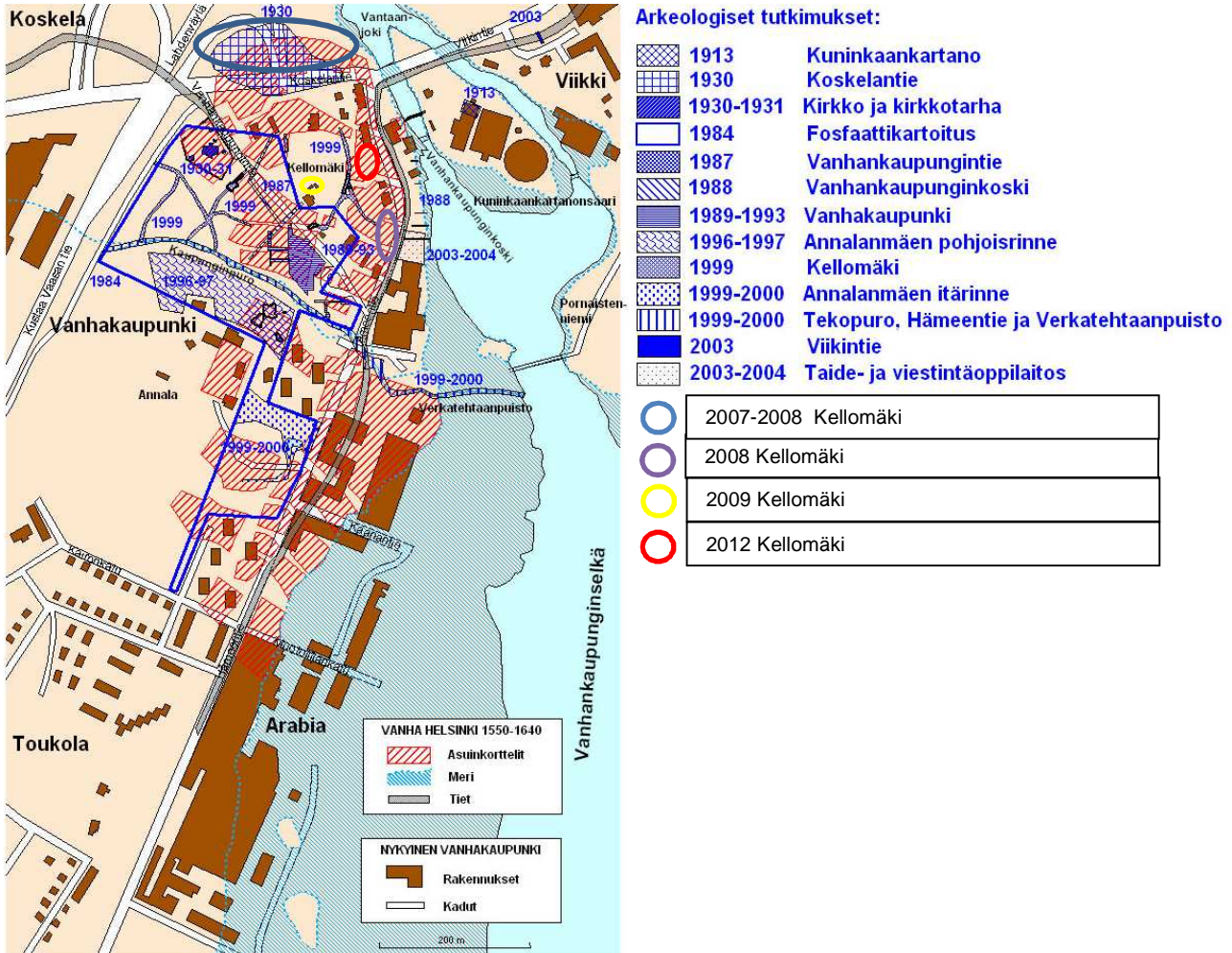
Ensimmäinen arkeologisen kiinnostuksen kohde Vanhassakaupungissa oli 1800-luvun puolessavälissä löydetty 1500-luvun jälkipuoliskolla vaikuttaneen helsinkiläisen, alunperin hollantilaisen, porvarin Hans van Sandenin hautakivi. Löydön ja siitä tehdyn kopion avulla voitiin estää Kellomäen luoteiskulmassa olleen Vanhankaupungin kirkon sijainnin vaipumista kokonaan pois yleisestä tietoisuudesta.

Kellomäen vuoden 2016 valvonta-alueen lähellä tällä puolella mäkeä on tehty erilaisia valvontoja, tarkastuksia, koekaivauksia ja kaivauksia vuosina 1930–31, 1987, 1999, 2009 ja 2007-2008. Mäen muilla rinteillä on tehty eri tasoisia tutkimuksia vuosina 1988, 1989-1993, 2003-2004, 2008 ja 2012.

1913 Kuninkaankartano: Ensimmäinen arkeologinen havainto, lähinnä seurantatutkimus, tehtiin vuonna 1913 Kuninkaankartanonsaarelta. Tällöin Helsingin vesilaitoksen kemiallisen suodatinrakennuksen laajennustöiden yhteydessä löydettiin Kuninkaankartanonsaarelta, silloiselta Siltasaarelta, kuninkaankartanoon kuuluneen ilmeisesti vuonna 1550 rakennetun puisen kolmituparakennuksen kivikellarin puolikas. Esille kaivettiin 14 x 9 metrin kokoinen osuus. Kellarin seinät olivat 70–90 cm paksut ja paikoitellen jopa kaksi metriä korkeat. Ne oli muurattu isoista ja pienistä harmaakivistä ja graniittilohkareista kalkkilaastilla. Lohkareitten saumat oli tiivistetty pienillä kivillä. Myös tiiliä löytyi. Kellarissa oli kolme huonetta ja kaksi tulisijaa. Paikalla kävi Juhani Rinne, mutta kertomusta ei ole jätetty vaan kaikki tiedot ovat päivälehdestä. Samoin lehdessä mainituista neljästä rahasta ei ole havaintoja sen jälkeen. Rauniosta on jäljellä valokuvaaja Signe Branderin ottamat valokuvat. Tekniikan museon vesilaitoksen karttakokoelmista löytyi vuonna 2001 kartta, jossa näkyy kyseisen rakennuksen esille saatu pohjakaava ääriiviivoina piirrettynä.

Vuonna 1971 löydettiin edellä mainitun rakennuksen koillispuolelta viemäritöiden yhteydessä 80 x 120 x 80 cm:n kokoinen irrallinen muurinosa, joka oli muurattu erikokoisista lohkotuista kivistä karkeata soraa sisältävällä lujalla kalkkilaastilla, jossa oli tiilenmuruja.

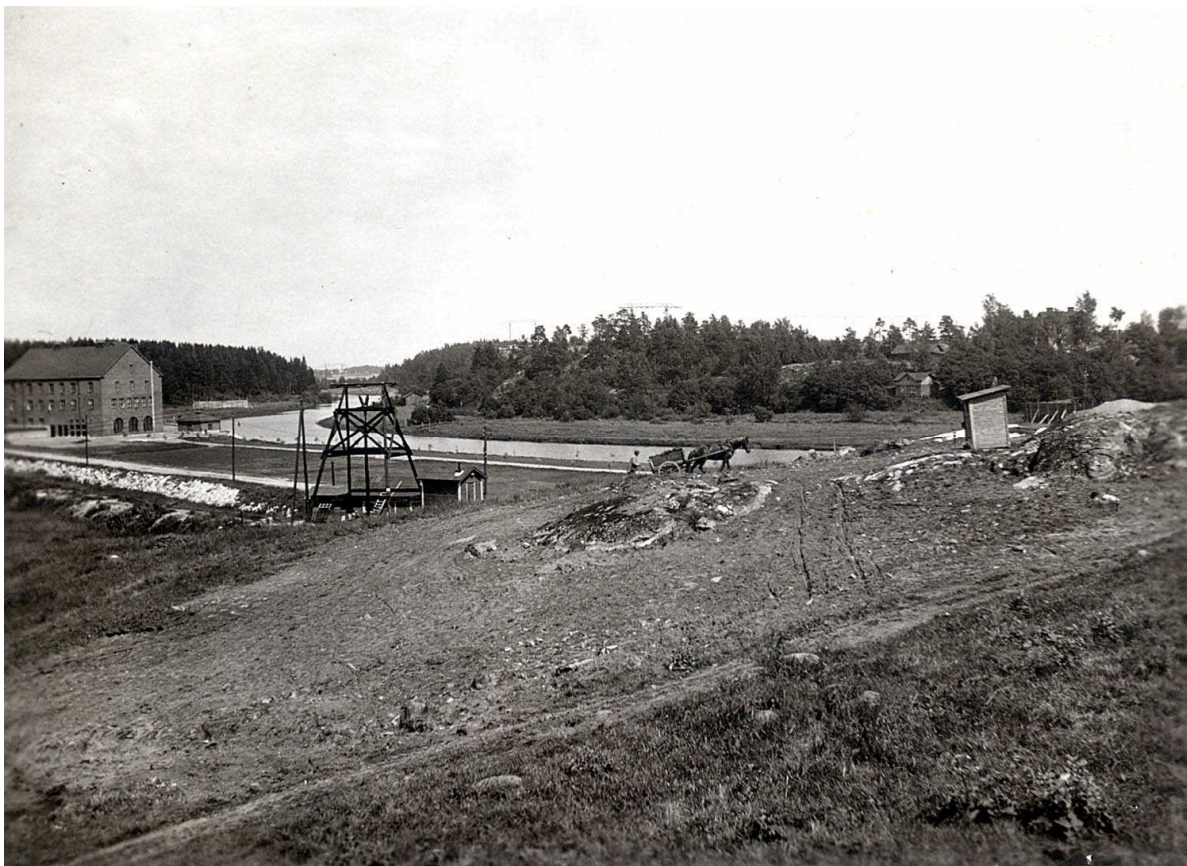
V. 1908 oli vesilaitoksen laajennustöissä, ilmeisesti edellä mainitun kemiallisen suodatinrakennuksen varsinaisessa rakentamisessa, oli löydetty puunuija, tiiliä, kiviä ja poltettua savea.

Vanhakaupungin arkeologiset tutkimusalueet (ks. kuvaukset tekstistä vuosien ja nimen mukaan). Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

1930 Koskelantie: Ensimmäinen varsinainen arkeologinen kaivaus entisellä kaupunkialueella suoritettiin 1930–31. Kaivaukset liittyivät "Helsingin kaupungin historia" -teossarjan valmisteluun. Kaivausten johtajan Nils Cleven tarkoitus oli tutkia vain kirkon aluetta, mutta Koskelantien rakentamisen takia työt suunnattiin 1930 myös Kellomäen pohjoisrinteellä sijainneiden pienten kumpareiden tutkimiseen. Niistä paljastui 10 asuin- ja/tai talousrakennusta lattiajäännöksineen ja uuninperustuksineen noin 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta. Rakennukset sijaitsivat käytännössä samansuuntaisesti pienten kalliojaljastumien välissä. Löydöt käsittivät lasitettua punasavikeramiikkaa, kivasavikeramiikkaa, veitsiä, liitupiippuja, lasia, kanuunankuulia, avaimia, lukkoja, ja rahoja 8 kpl (4 kpl Juhanan ja 3 kpl Kristiinan) ym. Alueen tutkimista piti jatkaa seuraavana vuonna, mutta tienrakentajat olivat talven aikana tuhonneet kaiken. Kohde sijaitsee Kellomäki 2007–2008 tarkastusalueella ja vuoden 2016 valvonta-alueen pohjoispuolella.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Vasemmalla näkyy Vanhankaupungin uusi vedenpuhdistuslaitos Koskelan puolella. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä kaivausten aikana vuonna 1930. Kuvan keskellä olevan metsikön kohdalla menee nykyisin Lahdentie. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

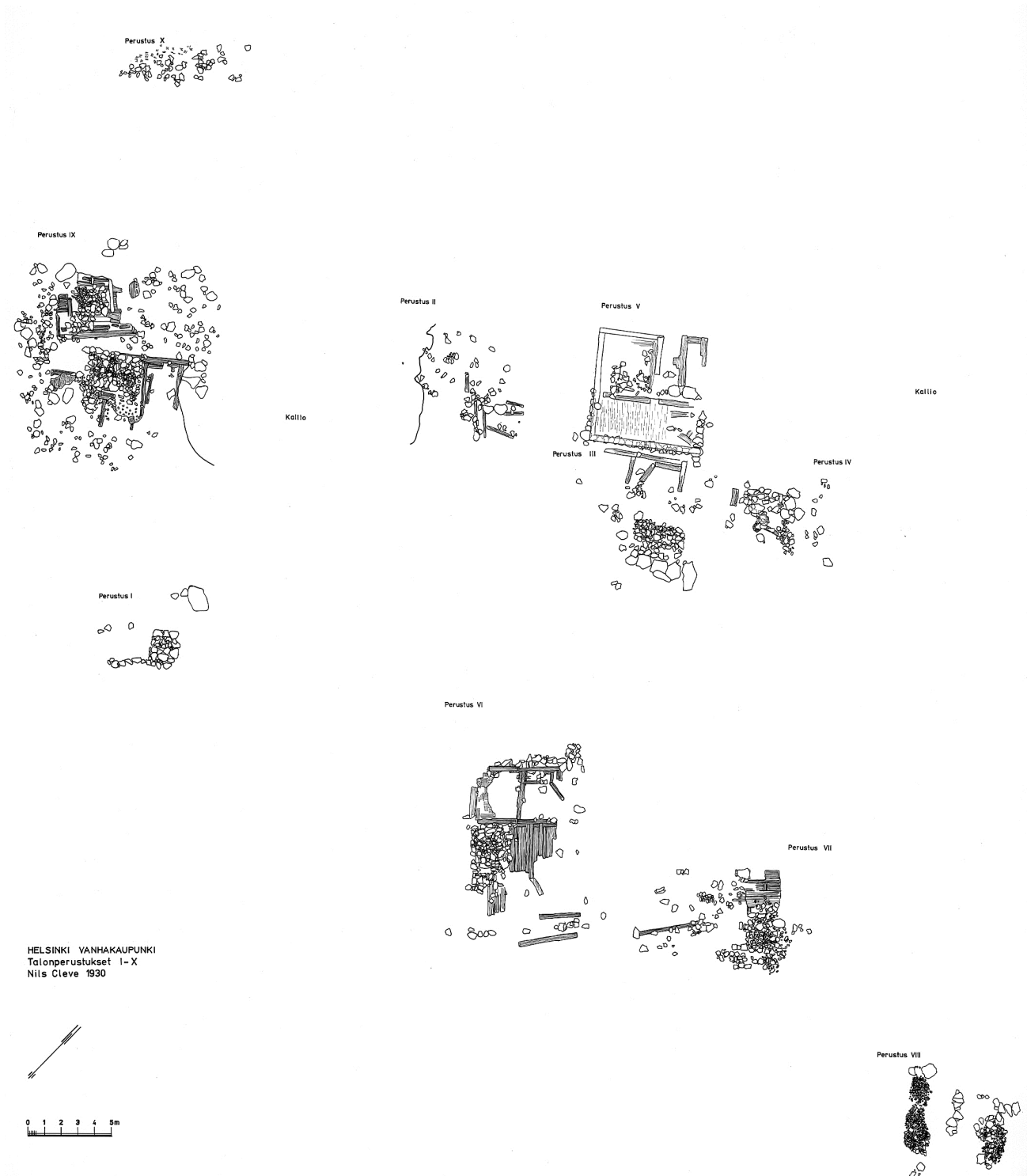

Kellomäen pohjoisrinteen kaivaus Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Kuvassa näkyvät talonperustukset II-V. Kallion takana sijaitsevat perustukset I ja IX-X. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

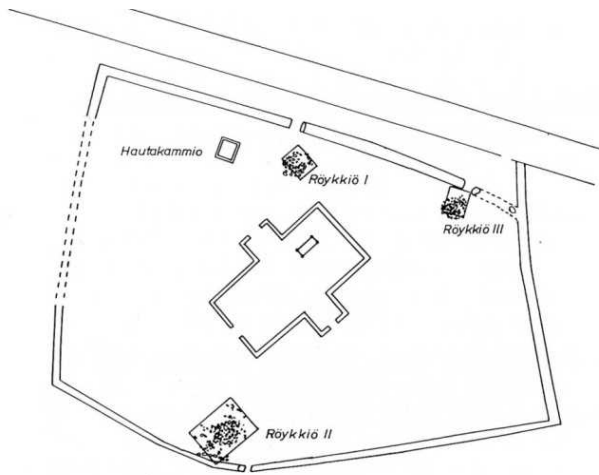

Talonperustus V. Kuvaussuunta SE. Kuva: HKM.

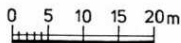

Yleiskartta Niils Cleven vuonna 1930 tutkimasta kymmenestä talonperustuksesta Kellomäen pohjoisrinteellä valvonta-alueen pohjoispuolella. Kartan koontanut ja piirtänyt M. Heikkinen. Kartta: HKM.

1930–1931 Kirkko ja kirkkotarha: 1930-31 Nils Cleve tutki kirkon rauniota, kirkkotarhan kiviröykkiöitä ja hautakammiota Kellomäen luoteisrinteellä valvonta-alueen länsipuolella Vanhankaupungintien länsipuolella. Kirkosta löytyi runko- ja asehuoneesta yli noin 130 arkkuhautausta ja kuoriosasta seitsemän tiilimuurattua hautaa ja hautapaasien paloja. Vainajat oli haudattu vielä ilman koruja ja vaatteita. Kirkkotarhan hautakammiossa oli kahdessa tasossa vainajia. Kolmea tutkittua kivikasaa ei pystytty liittämään mahdolliseen kellotorniin.

HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkkoalue
Nils Cleve 1930 ja 1931

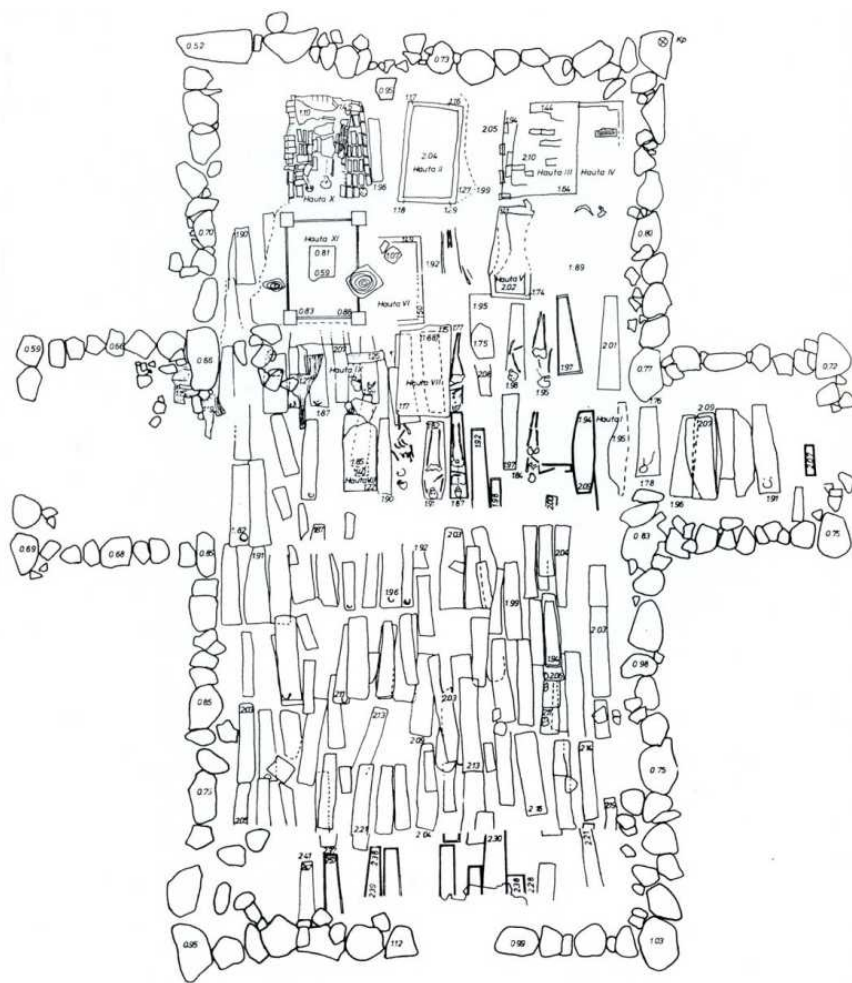
Nils Cleven yleiskartta Vanhankaupungin kirkkoalueesta valvonta-alueen länsipuolella Vanhankaupungintien toisella puolella. Kartta: HKM.

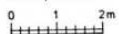
Kirkkotarha ja kirkko, jotka on otettu esiin. Edessä on kirkkotarhan kiviaitaa ja sen porttiaukon kohdalla yksi esiin kaivettu kiviröykkiö. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

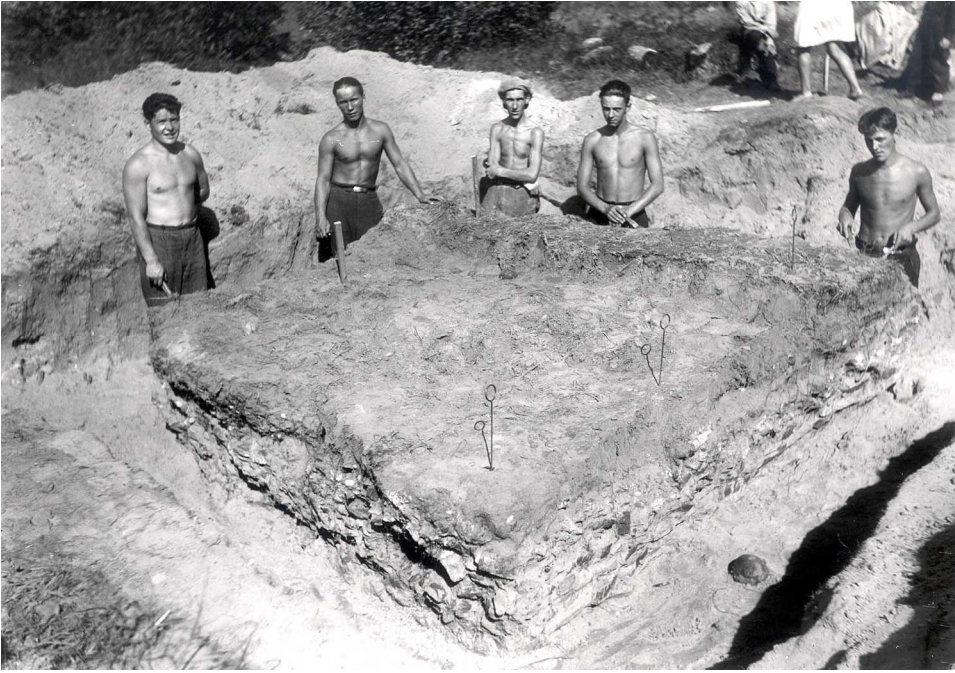
Kaupunkiseurakunnan kirkko. Nils Cleven kaivauskartoista koonnut ja piirtänyt Markku Heikkinen. Kartta: HKM.

HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkko
Nils Cleve 1930 ja 1931
Mittakaava 1:100
Kiintopiste 0.50

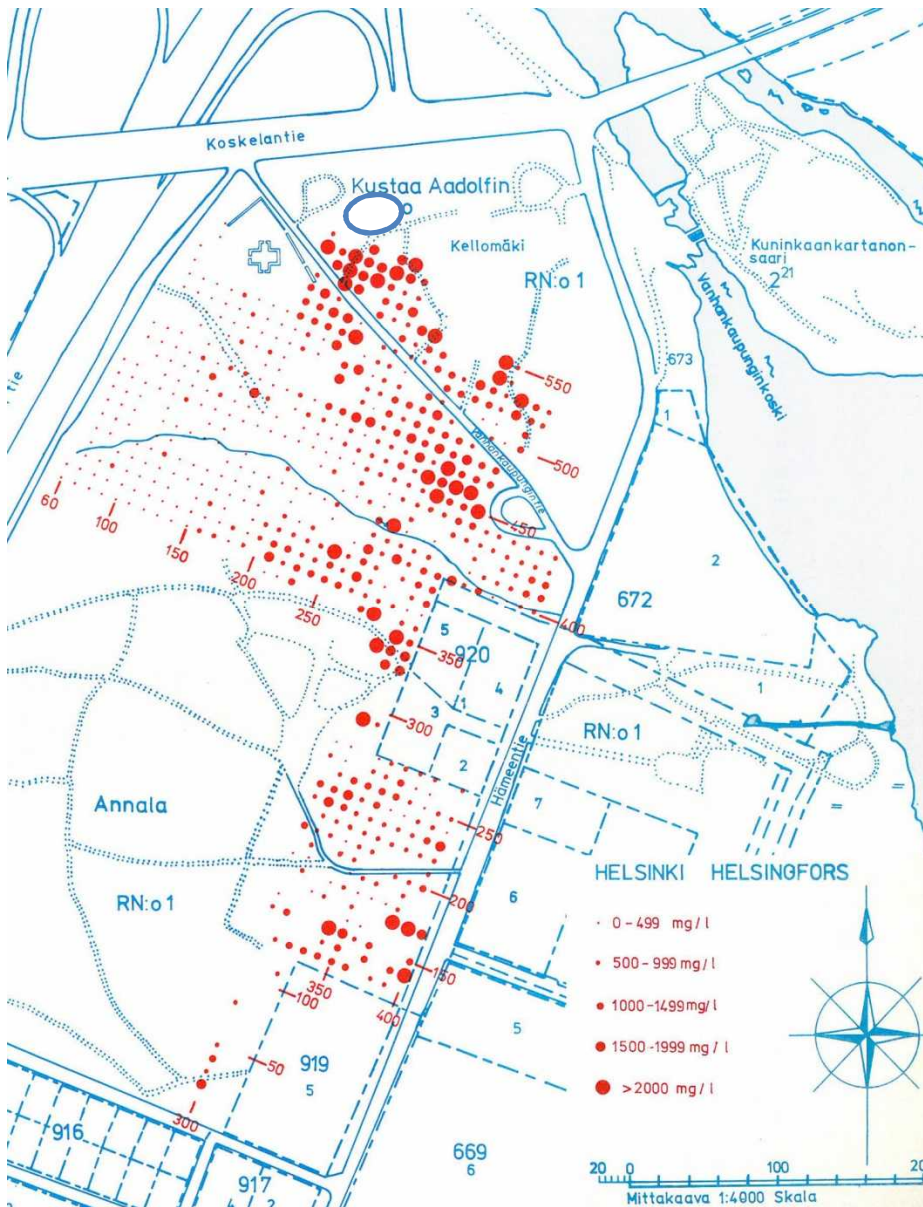
*Arkkuhautauksia välittömästi
hauta V:n länsipuolella.
Kuva: HKM.*

Kirkkotarhan hautakammio kaivettuna auki ulkopuolelta. Kuva: HKM.

1984 Fosfaattikartoitus: 1984 Esa Suominen ja Päivi Pykälä-aho johtivat Helsingin kaupunginmuseon toimeksiannosta osalla Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välistä rakentamatonta aluetta fosfaattitutkimusta, jolla pyrittiin paikallistamaan kaupungin sijainti, katu- ja tonttijärjestys (ks. **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**). Tutkimuksen rahoittivat kaupunginmuseo ja muut kaupungin virastot. Fosfaattiarvojen voimakkuuden muutos vastaa täysin ainoassa tunnetussa kartassa näkyvää kaupungin asemakaavan länsireunaa, mutta 10 x 10 metrin näytteenottotiheys on liian harva katujen ja kortteleiden hahmottamiseen varmallalla pohjalla. Häiritsevä tekijänä on maaperän vaihtelevuus ja myöhemmän asutuksen vaikutus. Esim. Forsbyn talo Kellomäen luoteisnurkkauksessa 1700- ja 1800-luvuilla ja Villa Annebergin huvilan viljelykset ja toiminnat 1800- ja 1900-luvulla Annalan alueella ovat vaikuttaneet tuloksiin häiritsevästi. Tutkimuksen perusteella pystyttiin kuitenkin valitsemaan uusien kaivausten painopistealue vuosiksi 1989–93. Maankerrosten dokumentoinnin lisäksi löytöjä talletettiin kaupunginmuseoon, mutta ne olivat uusien lasipullojen paloja ym. Fosfaattikartoituksen havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**:ssä. Fosfaattikartoitus loppui ennen Kellomäki 2016:n etelärajaa. Mäelle johtavan tien itäpuolella oli tutkimuspisteitä.

Vuoden 1984 fosfaattikartoitus. Vuoden 2016 valvontakohta on merkitty sinisellä ympyrällä. Kartta: HKM.

1987 Vanhankaupungintie: Vuoden 1987 talvella Helsingin kaupunginmuseo tutkija valvoi Kellomäen lounaisrinteillä Vanhankaupungintien varren rakennuksiin kaivettujen noin kaksi metriä syvien vesi- ja viemäriputkilinjojen kaivamista. Läntinen kaivanto tuli Forsbyn talosta Vanhankaupungin eteläpuolelle kääntyen kaakkoon. Johannesbergin eteläpuolella siihen yhtyi toinen kaivantolinja Johannesbergista. Yhdistyneet kaivannot jatkuivat yhtenä kaivantona lounaaseen entisten peltöjen/niittyjen yli pienviljelyspalstojen länsipuolella. Vanhankaupungintien eteläpuolella alkuperäisen maan päällä näytti olevan 40–90 cm täyttömaata ennen alkuperäistä multaa ja kalliota. Kalliopinta oli hyvin poimukas ja sijaitsi välillä melko lähellä maanpintaa. Etelässä alemmalla tasanteella ohuen multakerroksen alla oli savi. Rakenteiden havainnointi ja esinelöydöt olivat melko mahdollottomia jäätyneestä maasta. Vuonna 1999 aluetta tasoitettaessa nurmikkopintaiseksi puistoalueeksi havaittiin aluetta käytetyn 1900-luvulla kaatopaikkana, etenkin terrassin eteläreunaa. Viemäri- ja valvonnan havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I:ssä**. Valvonta-alueelta kaivanto alkoi vanhan ulkorakennuksen lounaisnurkasta ja meni Vanhankaupungintien suuntaan valvonta-alueelle johtavan tien itäpuolella.

Vuoden 1987 viemärikaivanto Vanhankaupungintien eteläpuolella, jossa ylimpänä oli paksusti täytemaata ennen ohuempaa alkuperäistä maata. Poimukas kallio tuli usein lähes maanpinnalle saakka. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

Kaivanto Vanhankaupungintien eteläpuolelta tien poikki Johannesbergiin. Ohuen pintakerroksen jälkeen profiilissa oli kalliota tai soraa. Taustalla näkyy Johannesbergin nykyisin purettu ulkorakennus. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Havaintopiste nykyisin Johannesbergiin johtavan tien eteläpuolella vuoden 2016 tienlinjan siirtoalueen länsipään länsipuolella. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

1988 Vanhankaupunginkoski: 1988 kaupunginmuseo tutki rantamuurien korjaustöiden takia läntisen Vanhankaupunginkosken länsirantaa kosken alapuolella voimalaitosten ja entisen mekaanisen kutomon välissä (92 m²). Alueelle kaivettiin rinteeseen viisi W-E –suuntaista yhden metrin levyistä koeojaa, joista pisimmät olivat 22–28 metriä ja keskimäärin kaksi metriä syviä. Valvonta-alueella löytyi maan sisällä 1800-luvun lopun asuinrakennuksen tiiliseinää ja puurakenteita. Sen lounaispuolella maanpinnalla oli isoista kivistä rakennuksen kivijalan jäännös. 1800-luvun ensipuoliskon kartoissa näkyvät rakennukset ovat vaihtuneet vuoteen 1877 mennessä. Vuonna 1897 alue on rakentamaton ja kohdalla on ”upplagsplats”. 1800–1900 -lukujen vaihteessa vuoden 1988 tutkimusalueelle oli syntynyt useassa vaiheessa 3–14 metriä leveä ja jopa 5 metriä paksu louhinta- ja rakennusjätekerros 1800-luvun lopun rakennusten purkamisen jälkeen. Kerrosten alla, välissä ja päällä oli tutkimusalueen eteläosassa asuinrakennuksen, keskiosassa jääkellarin ja pohjoisosassa myllyn perustuksia 1800-luvun lopulta, mutta ei kaupunkiajalle viittaavia löytöjä. Hartwallin jääkellari oli olemassa vielä 1800-luvun lopussa. Se on purettu ainakin 1920-luvun alkuun mennessä. Myllyraunio on 1870–80-luvulla purettu puurakenteisen myllyn kivijalkaa. Alkuperäinen huomattavasti lännempänä sijainnut ranta oli jyrkkä, pohjoisessa kalliorinne ja etelässä moreenirinne, jossa tuskin on voinut sijaita kaupunkiajalla rakennuksia, satamaa tai laivanveistämöä. 1640-luvun kaupunkikartassa kyseiselle alueelle ei ole merkitty korttelia.

Vuoden 1988 tutkimusalue Vanhankaupunginkosken länsirannalla myllyn eteläpuolella ennen alueen kunnostamista ja rantamuurin tekoa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Koeoja kaivausalueen eteläosassa, jossa näkyy 1800-luvun rakennuksen jäännös ja taustalla rantavyöhykkeen louhoskiviä ym. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

1800-luvun rakennuksen tiiliseinää ja puulattiaa. Kuva: HKM.

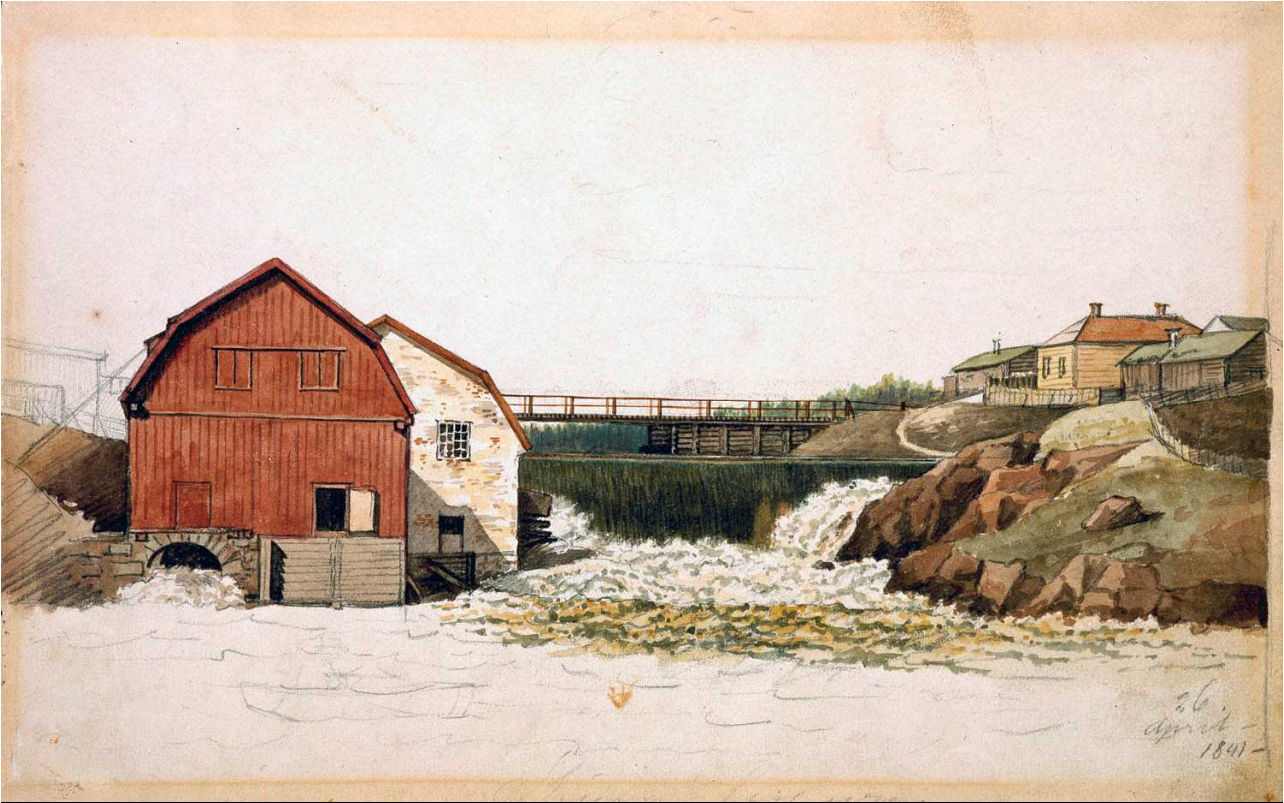

Kaivannoilla oli paikoitellen syvyyttä. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Turbiinipumppulaitoksen ja myllyn välistä löydettiin 1800-luvun myllyn kivijalka. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM

Helsingin Vanhankaupunginkoski. Magnus von Wrightin akvarelli putouksesta ja myllyrakennuksista v. 1841. Punaisen puurakenteisen myllyn kivijalka löytyi vuoden 1988 kaivauksissa. Kuva: HKM.

1989–1993 Vanhakaupunki: 1987 käynnistyi Helsingin kaupunginmuseon Vanhankaupungin tutkimusprojektin ensimmäinen vaihe. Siinä koostettiin kaupunkia koskevat alkuperäisasiakirjoissa ja tutkimuskirjallisuudessa mainitut tiedot kaupungin tapahtumista (tulipalot, markkinat, hallinto ym) ja kiinteistä rakenteista (raatihuone, kirkko, mylly ym), kartat, asutuksen topografisia lähtökohtia heijastavat maaperätiedot ja aiemmat arkeologiset havainnot yhtenäiseksi raportiksi **“Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I”**. Kerätty tietovalikoima antoi samalla kertaa yleiskatsauksen kaupungin kehityksestä, saatavilla olleen aineiston luonteesta sekä lähtökohdan aineiston jatkokäsittelylle.

Raportin perusteella suunnattiin arkeologiset kaivaukset 1989–93 Vanhankaupungintien eteläpuoliselle pellolle, jossa oli kaupunkiaikana sijainnut kaksi pitkää ja kapeaa itä-länsisuuntaista korttelia kaupungin päätorin länsipuolella. Alue valittiin fosfaattikartoituksen antamien korkeiden arvojen ja alueen aikaisemman ja silloisen rakentamattomuuden takia. Täällä katsottiin olevan parhaimmat mahdollisuudet löytää koskemattomia kaupunkiaikaisia löytökerroksia ja rakenteita.

Yli 3100 m²:n kaivausalueelta löytyi 20–80 cm paksun peltomuokkauskerroksen alta ohut kaupunkiaikainen kulttuurikerros, jossa sijaitsi lähes parisenkymmentä rakennuksen pohjaa, hirs- ja lautakehikkoisia kaivoja, pieniä pystylaudoitettuja tai hirsikehikkoisia kellarikuoppia, vanhoja oja ja runsaasti kaupunkiaikaista esineistöä (mahdollisesti noin 70 000 alanumeroa) sekä runsaasti palanutta kiveä ja tiiltä. Rakennusten aluskivien, kulmakivien, uuninpohjien, lattialautojen jäännösten ja kellarikuoppien perusteella pystyttiin määrittelemään 15 kaupunkiaikaisen rakennuksen suunta ja koko. Osassa rakennuksia aluskivet olivat vain kadun puolella ja osassa oli vain kulmakivet tai ne oli rakennettu

suoraan maahan. Rakennukset olivat kadunsuuntaisia, mutta osassa oli pääty ja osassa pitkä sivu kiveämätöntä katua vastaan.

Kaupunkiaikaisen kerroksen alta kaivausalueen pohjoisosasta, sen paksuimmasta kohdasta, löytyi muutama rakennus, jotka vähäisten löytöjensä, rahojen ja keramiikan, sekä siitepölytutkimusten ja radiohiiliajoitusten perusteella ajoitettiin 1400-luvun loppuun ja 1500-luvun alkuun. Ne kuuluivat keskiaikaiseen viiden talon Forsbyn eli Koskelan kylään, joka mainitaan ensimmäisen kerran 1417. Joidenkin kaivojen, kellarikuoppien ja ojien käyttö oli jatkunut kaupunkiajalle saakka. Yleensä keskiaikaiset, 1500- ja 1600-lukujen kerrokset olivat sekoittuneet keskenänsä kulttuurikerroksen ohuuden takia. Kaivausalueen itäosasta oli muutaman talon ryhmä, jonka aineisto viittasi vain 1500-luvun puolivälin tai vanhempaan asutusvaiheeseen. Kaupungin asemakaavaa on muutettu tällä alueella jo heti kaupungin alkuvaiheessa tai rakennukset ovat jo kaupunkiaikaa edeltävältä ajalta.

Kaivausalue sijaitsi Kellomäen vuoden 2016 valvonta-alueen kaakkoispuolella Vanhankaupungintien itäpään eteläpuolella.

Imatran voiman maatutka

Ensimmäisenä kaivausvuonna 1989 ennen kaivausten aloittamista tutkittiin Imatran Voiman maatutkalla tutkimusalueen keskiosa 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta kahden metrin linjaväleihin kuten myös kirkkotarha. Tutkalla kokeiltiin ensimmäisiä kertoja Suomessa pystytäänkö sen avulla havaitsemaan maanalaisia rakenteita ja siten tulevaisuudessa suuntaamaan kaivauksia oikeisiin kohteisiin. Tutkimusten perusteella talojen lähes olemattomat perustukset olivat liian lähellä maanpintaa ja liian kapeita tutkan havaittaviksi. Kaivauksesta löydetyt syvemmät kuopat, joiden olisi pitänyt näkyä ovat jääneet helposti linjojen väliin. Se antoi kuitenkin selvän kuvan maakerrosten rakenteesta ja paksuudesta noin 1.5 metrin syvyydeltä. Kellomäen kirkkotarhan alueella tutka antoi selvät merkit maanalaisista rakenteista ja mahdollisesti kirkkotarhassa olevista haudoista. Alueella ei kuitenkaan ole suoritettu kaivauksia.

Paleoekologiset tutkimukset

Kaivausten aikana Geologisen tutkimuskeskuksen tutkija dosentti Irmeli Vuorela teki vuosittain siitepöly- ja fytoilittitutkimuksia ja Turun yliopiston dosentti Terttu Lempiäinen makrofossiilitutkimuksia alueelta otetuista maanäytteistä. Niiden avulla pyrittiin selvittämään kaupungin luonnetta ja kehitystä sen ympäristössä tapahtuneiden luonnonmuutosten avulla. Samalla tulokset valottavat alueen elinkeinoja, lähinnä maanviljelyn osuutta.

Näytteissä, jotka on otettu kaupunkiaikaa edeltävistä ja kaupunkiaikaisista taloista, kaivoista, jätekuopista ja ojista, on selvät merkit kaupunkia edeltävästä melko pitkäaikaisesta maanviljelyksestä, kaupunkiajalla intensiivisemmästä asumisesta, jossa on yhä merkit laiduntamisesta ja viljelyksestä sekä kaupunkiajan jälkeisestä maanviljelyksestä.

Siitepölytutkimukset ovat olleet merkityksellisiä, sillä ne kumoavat ennakkokäsitykset siitä, että mineraalimaan siitepölyanalyysi on joko mahdoton suorittaa tai että se antaa täysin

sattumanvaraisen kuvan paleoekologisista olosuhteista. Yhdenmukaisuudet saatujen mikro- ja makrofossiilianalyysien tulosten välillä ovat ilmeiset.

Tärkeimpiä mikrofossiiliryhmiä ovat siitepölyt, nokihiukkaset ja piilevät, joita makrofossiilitutkimus tukee. Tutkimus on osoittanut, että varsinkin siitepölyt tuhoutuvat helposti mikäli ne eivät ole kerrostuneet hapettomaan ja kosteaan tilaan. Fytoliitit (alunperin kasvin tukirakenteita) ovat hapettumisesta riippumattomampia, epäorgaanisia muodostumia, jotka säilyvät maaperässä jopa miljoonia vuosia.

Fytoliittitutkimus oli alallaan ensimmäinen Suomessa ja luonteeltaan metodinen. Sen pääasiallinen tavoite on selvittää mahdollisuuksia fytoliittianalyysin tekemiseen kulttuurikerroksista, joiden maaperä koostuu niukasti orgaanisesta materiaalista eikä sellaisena muodosta parhaita mahdollisia edellytyksiä tavanomaiselle paleoekologiselle analyysille. Tämä koskee lähinnä kaupunkiajan kulttuurikerrosta, joka on erityisen kuiva ja sisältää runsaasti palanutta materiaalia.

Radiohiiliajoitukset

Geologian tutkimuskeskuksen fil.lis. Tuovi Kankainen teki vuosien 1989–93 kaivausten aikana muutamana vuonna radiohiiliajoituksia rakennuksien, kaivojen ja kellareiden puurakenteista, joilla pyrittiin saamaan ajoituksia rakenteille ja kokeilemaan soveltuuko menetelmä näin läheiseen aikaan.

Vanhankaupungin historiaa ja vuosien 1989–93 kaivausten tuloksia on julkaistu kaupunginmuseon vuosikirjassa **Narinkka 1994**.

1996–1997 Annalanmäen pohjoisrinne: Vuonna 1997 suoritettiin Helsingin kaupunginmuseon toimesta tutkimuksia Annalanmäen pohjoisrinteellä pienpalstaviljelmien myrkyllisten raskasmetalleja sisältävien multakerroksen poiston takia. Ne olivat jatkoa vuoden 1996 syksyllä tehdylle multakerroksen poiston seurannalle. Tällöin poistettiin yhteensä yli 15 000 m²:n kokoiselta alueelta multakerros kokonaan koneellisesti kaapimalla. Ainoastaan mahdollisten rakenteiden kohdalla ja vanhan esineistön esiintymiskohdilla alimmat maakerrokset jätettiin seuraavan vuoden kaivauksia varten koskemattomiksi. Kaavittavan alueen itäosassa sijaitsi yhden kaupunkiaikaisen korttelin länsiosa. Alue oli tuhoutunut ja sekoittunut pahasti useiden kaupungin viemäriinjauksien ja 1800-luvun puutarharakennelmien kuten iilimatolammikkojen, oijen ja kasvihuoneen takia. Aluetta pohjoisessa rajaavaa entistä joenpenkkaa oli käytetty 1900-luvulla kaatopaikkana.

Yhteensä noin 605 m² kokoisilta neljältä erilliseltä kaivausalueelta löytyi aikakauden esineistön lisäksi osia kahden tai kolmen kaupunkiajalle ajoittuvan rakennuksen seinien alapuolisista aluskivistä ja lattialankuista. Lisäksi löytyi ulkopuolelta koivuntuohilla vuorattu hirsikehikkoinen kaivo, jonka sisäpuolella alaosassa oli lautarakenne. Hirsikehikosta otetuista näytteistä saatiin dendrokronologisten tutkimusten mukaan hirsien kaatovuodeksi talvi 1617–18. Samoin löytyi useita jätetuoppia ja kaksi lautarakenteista kellarikuoppaa, joista toinen oli ilmeisesti kaivo tai vesisammio. Siinä oli maahan neliömäisen lautakehikon keskelle, sen alareunan alapuolelle, upotettu kuusesta tehty kanneton ja pohjaton puutyynyri, joka ajoittuu kaupunkiajalle. Sen sisältä otetuista likaisista puujätettä sisältävistä maanäytteistä löytyi useita kulttuuririkkaruohoja, ruderaateja sekä ranta-, vesi-

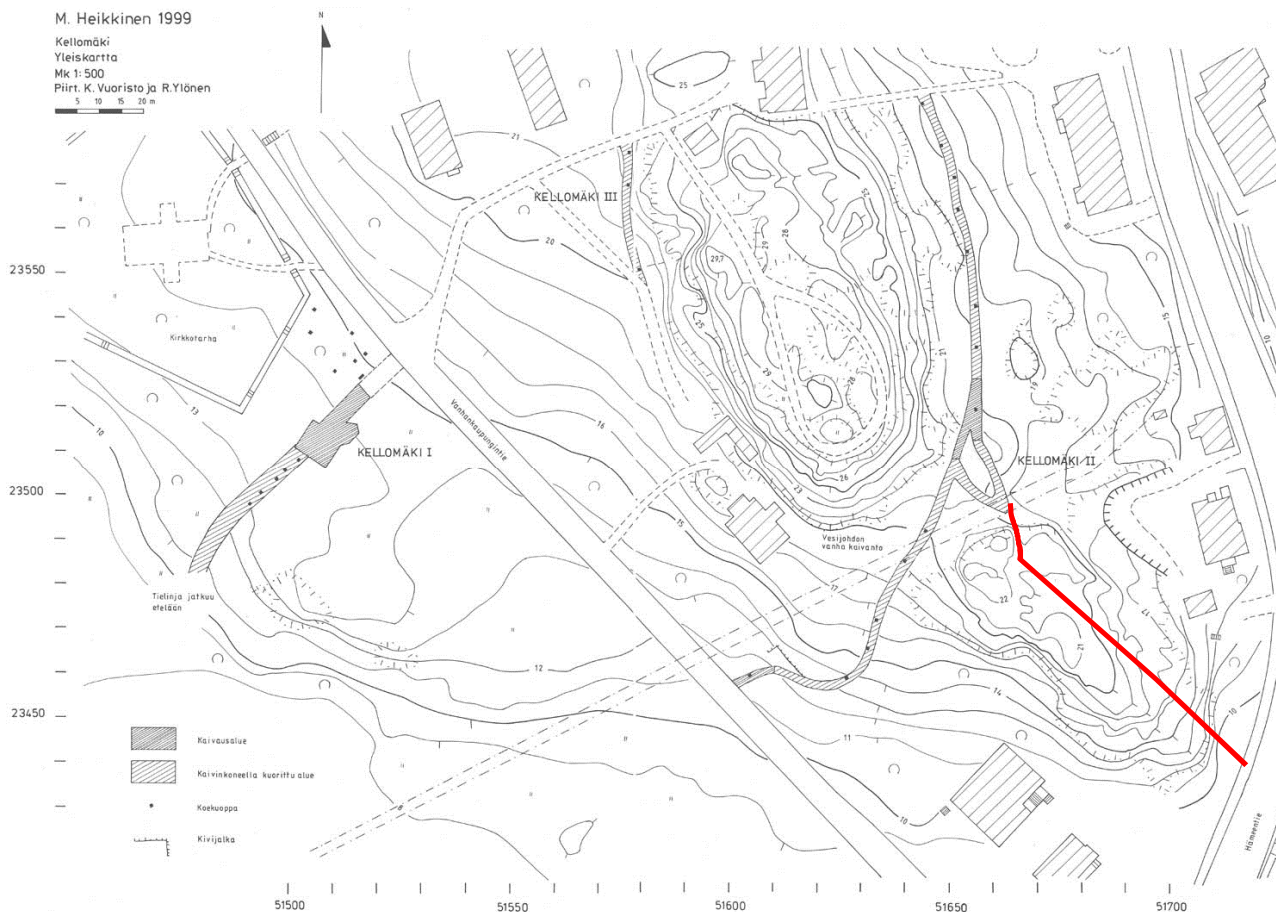
ja suokasveja sekä hyötykasveja kuten hamppua, humalaa, pellavaa ja viinirypäle. Samoja ryhmiä löytyi vanhoine viljalajeineen myös muista makrofossiilitutkimuskohteista.

1999 Kellomäki: Vuoden 1999 kesällä kaupungin perustamispaikan kunnostus jatkui ja sen yhteydessä kaupungin museo valvoi Kellomäen ylä- ja alarinteille rakennettavien kevyenliikenteenväylien pintamaan koneellista kaavintaa. Kevyenliikenteenväylien kohdilla ja niiden välittömässä ympäristössä tehtiin koekuopitusta. Kolmella alueella kaivettiin laajemmin (noin 200 m²). Samalla valvottiin Kellomäen rinteiden puuston raivausta ja nurmikkopintaiseksi kunnostettavien alueiden tasoitusta, Annalanmäen itäisen muotopuutarhan ja ruutanalammikon ym. rakentamista.

Suurin osa Kellomäen luoteiskulmauksessa sijaitsevan kirkkotarhan eteläpuolelle rakennetuista kevyenliikenteenväylistä sijaitsi täyttömailla entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Kirkkotarhan itäpuolelle tehdyn kevyenliikenteenväylän kohdalla (Kellokäki I) löytyi suurin Vanhankaupungin kaivauksissa paljastunut isoista käsittelemättömistä kivistä kylmämuurattu kivikellari (6,5x5 m), jonka säilyneet seinät olivat 1,25 metriä korkeat. Kellariin johti pohjoisesta käytävä. Kellarin sisällä oli sitä vanhempi kaivo tai ”kylmäkellari”. Kaivon puut oli kaadettu aikavälillä 1553–58. Kaivon yläosa oli purettu kellaria tehdessä lattiatasoon saakka ja alaosa oli täytetty hiekalla. Sen täyttömaat olivat antaneet periksi kellariseinän painolle ja yksi seinämuuri oli painunut sisäänpäin kaivon kohdalla. Yksi lattiavasa menee kaivon poikki.

Kellari oli ollut käytössä löytöjen ja dendrokronologia-ajoitusten perusteella vielä kaupunkiajan jälkeen 1600–1700-lukujen taitteeseen saakka. Rakennuksen viimeisessä vaiheessa kun katto on jo sortunut, on lattian läpi on kaivettu kuoppa, joka sisälsi sammal- ja lantapitoista maata, joista löytyi ranta- ja niittykasvien siemeniä. Ne viittaavat sekoittuneeseen karjanlantaan ja sammalkuivikkeeseen. Kellari on täytetty yhdellä kertaa täyttömailla. Ylimmät seinäkivet on työnnetty kellarin sisään sen keskelle. Samoin samaan aikaan on täytetty viereinen iso kuoppa, joka oli luultavasti tehty samaan aikaan kuin kuoppa kellarin sisällä. Rakennuksesta löytyi mm. hieno Raamatun Lasarus-aihetta kuvaava Siegburg-tuopin kylki, tynnyrien kansia muiden kaupunkiajan ja 1600-luvun loppupuoliskon tyyppillisten löytöjen lisäksi.

Vuoden 1645 kartan (ks. kartat s. 9-10) mukaan alueella sijaitsi pieni aukio asuinkorttelin ja kirkkotarhan välissä. Rakennus sijaitsi yksinään rakentamattomalla alueella kuten myös sataman luota vuonna 2000 löydetty rakennus. Rakennus ei jatkunut kauemmaksi kellarin seinälinjojen kohdalla. Rakennuksen käyttötarkoitus ei selvinnyt varmuudella. Kyseessä voi olla kellotapulien paikka.

Kellomäki 1999:n yleiskartta. Karttaan on lisätty kallon päälle tehty polku Hämeentielle punaisella viivalla. Kuva: HKM.

Kellomäki I:n kivikellari, sen sisäpuolinen kaivo ja edessä ulkopuolinen iso kuoppa kaivausten lopussa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Kivikellarin sisällä ollut kaivo. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Johannesbergin eteläpuolelta Vanhankaupungintieltä Kellomäen itärinnettä Kellomäen koilliskulmaan vesilaitoksen rakennukselle tehtiin kapeampi yleensä alle kaksi metriä leveä ja 165 metriä pitkä polku (Kellomäki II). Tämä polku sijaitsi pohjoisosassaan 60 länteen Kellomäki 2009:n ja 10 metriä länteen Kellomäki 2012:n tonttien länsirajoista. Tästä päälinjasta erkani kaakkoon Hämeentielle alle 80 metriä pitkä linjaus Kellomäen harjanteiden välisessä solassa. Se tehtiin kallion päälle eikä vaatinut näin arkeologisia tutkimuksia. Sitä ei kartoitettu yleiskarttaan kuin luoteispäästään. Kalliolta alas Hämeentielle nykyisten Hämeentie 168 ja 170:n välistä oli tarkoitus rakentaa portaat kuten myös edellä mainitusta solasta ylös varsinaiselle mäelle. Ne toteutettiin myöhemmin.

Kellomäki II:n tielinja koekuopitettiin ja Vanhankaupungintien luokse tehtiin suurempi kaivausalue. Sen kaivaus lopetettiin nopeasti, koska paikalla oli sijainnut 1800-/1900-luvun rakennus. Sen pohjoispuolella koekuopat osuivat vesilaitoksen ensimmäisen vesijohdon linjaukselle tai muihin uudempiin jätekuoppiin. Kellomäen kahden isomman kallion väliseen solaan tehtiin toinen isompi kerroskaivausalue (50 m²), jonka syvyys oli maksimissaan 50 cm ennen kalliota. Alueella oli erittäin paljon esinelöytöjä kallion reunataiteessa, mutta ei kiinteitä rakenteita. Löydöt olivat kaupunkiaikaisia. Tämän kerroskaivausalueen pohjoispuolisissa koekuopissa selvisi, että suurin osa alueesta oli ollut kalliota tai kallio oli sijainnut aivan maanpinnan alla. Alue on peitetty ja tasattu pihaksi kun alueen nykyiset rakennukset on rakennettu 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. 10–25 cm paksu pintakerros sisälsi tiilen- ja hiilensekaista multaa ja uusia löytöjä. Ne ovat ainakin osittain perua Kellomäki 2012:n kaivausalueen ja polun välissä sijainneista 1700- ja 1800-luvun rakennuksista (ks. esim. kartat s. 13 ja 19). Sekoittuneen kerroksen alla oli useimmiten oranssinpunertava sora/hiekka tai kallio. Alue oli metsittynt.

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue on kuvan keskellä Kellomäen kahden avokallion välisessä solassa. Kuvan poikki menee tehty polku. Kuvaussuunta E. Kuva HKM.

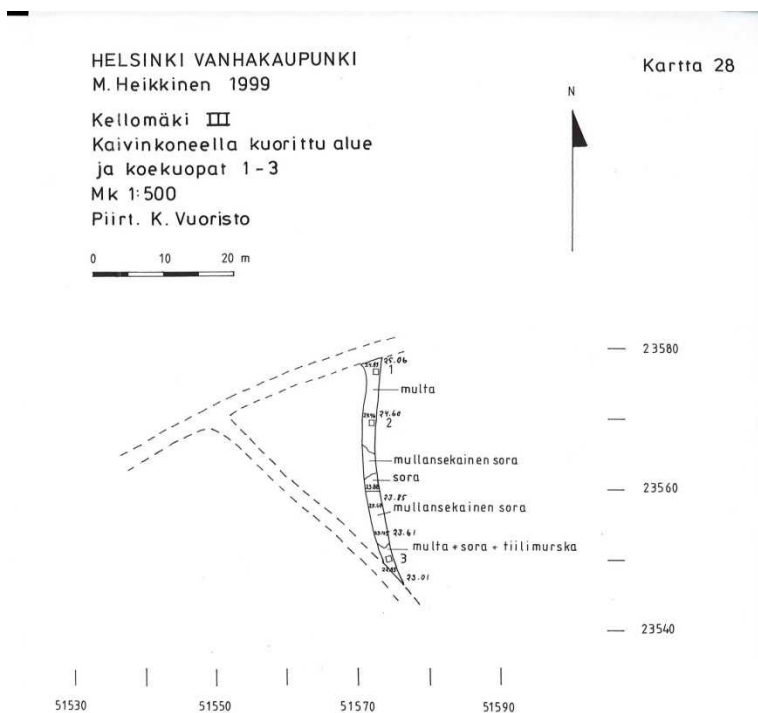

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue. Kallion syvänteistä tuli runsaasti kaupunkiajalle ajoitettavia esineitä, mutta ei rakennusten seinien aluskiviksi tulkittavia kiinteitä rakenteita. Kuvaussuunta SW. Kuva: HKM.

Vuoden 2016 valvonta-alueen kaakkoispuolelle oli Kellomäki III, jonne tehtiin 30 metriä pitkä polku kaakosta Johannesburgin suunnasta korkeudella 23.31-25.36 m mpy. Kellomäki III:ssa tehtiin vain kolme koekuoppaa eikä niistä löytynyt mitään erikoista. Hiekan/soran sekaisen multakerroksen (13–38 cm) alla oli luonnollinen sorakerros. Forsbyn talon (1700-luku eteenpäin) vaikutusta oli nähtävissä pohjoisimmassa koekuopassa tummana maana.

Alueelta kuorittiin koneellisesti pois noin 15 cm paksu kasvu-/multakerros, jonka alta tuli esiin etelässä noin viisi metriä pitkä multa + sora + tiilimurskakerros. Seuraavaksi tuli pohjoiseen mentäessä 7 metriä mullansekaista soraa, 3 metriä puhdasta soravyökettä ja uudestaan 5 metriä mullansekaista soraa. Pohjoisin kolmannes oli multaa. Eteläpään tehtiin yksi kuoppa, koekuoppa 3. Se oli yläosastaan soransekaista multaa (13 cm), joka sisälsi tiilimurskaa. Alla oli punaruskea sora ja isoja kiviä pohjalla. Koekuoppa 2:ssa oli ylhäällä hiekansekaista multaa (n. 40 cm), muutama sentin paksuinen mullansekainen oranssi, hieno hiekka. Alimpana oli oranssi, hieman soransekainen hieno hiekka. Koekuoppa 1 oli täysin erilainen kuin muut. Siinä oli useita kerroksia. Noin 70 cm:n syvyydessä oli vielä nokinen, tumma hiilensekainen multa. Kuopan koko syvyys oli 92 cm maanpinnasta. Kohdalla on selvästi vanhoja kerroksia syvällä maan sisällä. Keltainen soransekainen hiekka 15-35 cm:n syvyydessä oli ilmeisesti vanha tienpinta, joka oli jäänyt syvälle maan sisälle Aqua Killalle rakennetun tien nostamisen takia. Koekuoppa 2:n perusteella kerrokset eivät jatkuneet etelään vaan Aqua Kiltaan johtavan tien alle pohjoiseen ja länteen. Koekuopan kohdalla on 1900-luvun kartoissa merkitty tie ja eteläpuolelle rakennus. Koekuopan lähistöllä on ollut myös aikaisemmin rakennuksia.

Vuoden 1999 kartta
Kellomäki III:n kohdalta.

Kellomäki III:n polkulinja pintamullan poiston jälkeen heti vuoden 2016 valvonta-alueen kaakkoispuolella. Kuvaussuunta S. Kuva HKM.

Kellomäki III, koekuoppa 1 pohjaan kaivettuna. Multakerroksen alla on uudempi hiekkakerros ennen vanhaa sekoittunutta kerrosta. Hiekkakerros löytyi myös vuonna 2016. Koekuopissa 1 ja 2 oli vain ohuelti multaa.

1999–2000 Annalanmäen itärintne: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi ja suoritti pieniä kaivauksia Annalanmäen itärinteellä Annalanmäen itärinteen muotopuutarhan, ruutanalammikon ja sen ojan maanrakennustöiden yhteydessä.

Annalanmäen itärinteelle rakennettiin vuosina 1999–2001 Annalan huvilan ja Hämeentien väliin muotopuutarha hyötykasvi-istutuksineen, jonka perustustyöt menivät melko syväälle (5–40 cm) aina kallioon, puhtaaseen maahan tai 1800-luvun täyttökerrokseen saakka. Alueelle rakennettiin myös syvempiä rakenteita kuten aitojen perustuskuoppia, viemärikaivoja, oja ja ruutanalammikko. Niiden kohdilla oli sijainnut aitoja lukuun ottamatta 1800-luvun vastaavat rakenteet.

1830-luvulla rakennetun huvilan muotopuutarhatyöt olivat olleet erittäin perusteelliset. Kaikki mahdolliset vanhat kerrostumat ja rakenteet olivat tuhoutuneet kokonaan. Erilaisissa sekoittuneissa kerroksissa, joista osa oli tuotu paikalle, oli runsaasti kaupunkiaikaa myöhempiä esinekatkelmia kaupunkiajalle ajoittuvien vähäisten esinekatkelmien lisäksi. Alue on alun perin ollut lännessä jyrkkä kalliorinne ja idässä alava alue, jossa ei kaupunkiaikana ole ollut asutusta vuoden 1645 kartan mukaan. 1800-luvulla kalliot on peitetty maalla ja itäosaa nostettu täyttämällä.

Vuoden 1645 kaupunkikartassa tälle alueelle ja pohjoispuolisten rakennusten kohdalle ei ole merkittyä korttelia edellä mainituista syistä. Kaupungin päätoria on yritetty sijoittaa tähän kohtaan kartassa näkyvän rakentamattomuuden takia. Torin koko 120 x120 metriä olisi kuitenkin ollut ylimitoitettu Helsingin kokoiselle kaupungille. Se olisi ollut kooltansa kaksinkertainen Helsingin 1700-luvun toriin nähden.

1999-2000 Tekopuro, Hämeentie ja Verkatehtaanpuisto: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi entisen kaupunkialueen halki itä-länsi –suunnassa Kellomäen ja Annalanmäen väliin rakennettavan tekopuron, Vanhankaupunginojan, ja Verkatehtaanpuiston peruskunnostamista. Suunnilleen kaupunkiaikaisen puron linjausta noudattaen Kellomäen ja Annalanmäen väliseen laaksoon Kustaa Vaasan tieltä Vanhankaupunginlahteen rakennettiin pieni puro, johon pumpattiin vettä merestä ja puhdasta vettä Hämeentien alta vesijohdosta. Veden siirtämiseksi puron yläjuoksulle vedettiin uusi putki merestä Kustaa Vaasan tien luokse.

Hämeentien länsipuolella jätevesiputket ja Kustaa Vaasan tien luona täyttömaat olivat tuhonneet vanhan uoman. Tämän vuoksi Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välisellä puron osuudella ei suoritettu arkeologisia tutkimuksia vuonna 1999.

Vuonna 2000 Hämeentien alle sijoitettiin puron putket ja merivettä puron yläjuoksulle vievä putki, johon tehtiin kaupungin vesijohdosta liitos. Kaivauskohdan pohjoispuolella on sijainnut silta puron yli 1870-luvulle saakka, mutta kaivannosta tuli esiin vain uudempia Hämeentien rakennekerroksia. Katua on levennetty ja nostettu useassa otteessa nykyiselle korkeudelleen.

Hämeentien itäpuolella Verkatehtaanpuistossa valvottiin puron rakentamisen ja puiston kunnostamisen lisäksi uusien jätevesi-, vesi- ja telelinjojen kaivamista peruskunnostettavaan Villa Arabeskiin vuonna 2000 useassa otteessa. Jätevesiputkien kaivannosta entisen puron vierestä, sen pohjoispuolelta läheltä entistä kaupunkiaikaista rantaa, löytyi kaupunkiaikaisen rakennuksen jäännökset runsaine esinelöytöineen (mm. kaksi tynnyrinhanaa ja iso lasipullo). Rakennus tutkittiin vain kaivannon kohdalta. Vanha ja uusi puro kulkivat lähes samoilla kohdilla ja ne leikkasivat toisiansa useissa kohdissa. Vanhan puron uoma näkyi uuden puron pohjalla ja reunoilla täytemaina. Kaivantojen muista kohdista ei tullut esiin kiinteitä rakenteita (esim. laiturirakenteita) tai kaupunkiaikaisia löytöjä.

Samanaikaisesti puiston puustoa harvennettiin ja maapintaa muutettiin kallistumaan kohti puroa. Kallistus tapahtui pääasiallisesti tuomalla uutta multaa alueen itäpuoliskolle, joka oli muodostunut vasta 1700–1900-luvuilla maannousun ja täytön takia. Ranta on siirtynyt noin 110 metriä itään päin Vantaajoen ja Kaupunginpuron tuoman lietteen ja täyttämisen takia.

Vuoden 1645 kartan mukaan puron ja kosken rannalla sijainneen myllyn välillä on ollut rakentamaton alue. Laivaveistämöä on yritetty sijoittaa tähän kohtaan, mutta kruunun veistämönä se on ilmeisesti sijainnut kruunun mailla Pornaistenniemen puolella. Todennäköisempää on että alueella on ollut Uuden Helsingin Pohjoisrannassa sijainneen kaupunginsataman tavoin kaupunginlaiturin äärellä oleva aukio. Sen luona on ollut yksittäisenä rakennuksena kapakka tai tullirakennus. Kaupunginlaiturin sijaintia vastaan aivan puron suussa puhuu kohdan mataluus ja karikkoisuus. Laivat ovat päässeet paremmin lähemmäksi rantaa pohjoisempana Tavin rakennuksen kohdalla. Pohjoisempana on ollut jyrkät rinteet vastassa. Puron eteläpuolella korttelit ulottuivat keskiaikaisen tapaan rantaan saakka. Kauppiaiden varastot, aitat, ovat sijainneet merenrannassa. Uudessa Helsingissä oli vastaavat aitat Pohjoisrannassa kaupunginlaiturin ja aukion pohjoispuolella.

2003–2004 Vanhankaupunginkoski: Vuonna 2003 aloitettiin entisen Imatran Voiman, silloin Fortumin, Viikinmäen eteläpuolella sijaitsevan alueen rakennusten purkaminen ja saastuneiden maiden poistaminen paikalle rakennettavan Vanhankaupunginkosken kerrostaloalueen takia. Helsingin kaupungin museo hoiti arkeologisen valvonnan maarakennustöiden aikana 2003–2004. Alueen eteläosassa poistettiin saastuneet maat entisiltä peltoalueilta. Täällä ei ollut vanhoja rakenteita. Muualla suuret rakennustyöt olivat myös tuhonneet 1700- ja 1800-luvun pientaloasutuksen jäänteet kokonaan.

2003 Viikintie: Vuonna 2003 itäkosken itäpuolella tutkittiin entisen Imatran Voiman alueen pohjoisosassa ennen rakennustöiden alkua Viikintien vanha linjaus Helsingin kaupungin museon toimesta. Suuren rantatien eteläinen linjaus Helsingin kautta kulki nykyisen Viikintien kohdalla, joten tielinja oli kaupungin vanhimpia teitä. Vuonna 1933 valmistui nykyinen silta entisen pohjoispuolelle ja tietä siirrettiin hiukan pohjoisemmaksi. Hylätty tielinja näkyi vielä selvästi muutamassa kohdassa. Tielinjan poikki tehtiin kaivanto ja maaleikkaus dokumentoitiin. Siinä ei näkynyt varhaisempien teiden rakenteita vaan tie on rakennettu 1800- tai 1900-luvun alussa kokonaan uudelleen.

2003–2004 Taide- ja viestintäoppilaitos: Vuonna 2003 seurattiin Helsingin ammattikorkeakoulun Taide- ja viestintäoppilaitoksen pohjoispuolelle rakennettavan lisärakennuksen kohdalla maaperän saastepitoisuuden tutkimuksen takia tehtyjen kuoppien kaivamista. Uudehkojen täytemaiden lisäksi paikalla oli vain jo vuoden 1988 kaivauksissa havaittu 1800-luvun lopun rakennuksen tiilirakenteet ja sen lounaispuolella maanpinnalla näkyvä kivijalka. Vuonna 2004 valvottiin kyseisen alueen saastuneiden maiden poistoa (rannassa paksut louhostäytemaat), mutta paikalla oli vain edellä mainitut rakennusjäännökset ja Hämeentien varrella 1900-luvun alun rakennusten kivijalat.

Tavi:n lisärakennuksen työmaa kuvattuna Kuninkaankartanonsaaresta. Kuvaussuunta SW. Kuva. HKM.

Hämeentie vierestä poistetaan saastuneita maita lisärakennuksen tieltä. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

2007-2008, 2008, 2009 ja 2012 Kellomäki: Helsingin Vanhankaupungissa Kellomäen eri rinteillä, kaupungin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan pohjoisosassa, suoritettiin 2000-luvun alussa Helsingin kaupunginmuseon toimesta arkeologien koekaivaus ja useita tarkastuksia rakennustöiden takia.

Vuonna 2012 tehtiin koekaivaus Kellomäen itärinteellä sijaitsevalla rakennettavalla tontilla osoitteessa Hämeentie 176. Tontin koillisosassa havaittiin lattiakiveystä 1800-luvun varastosta ja betonista purkujätettä toisesta varastosta, joka on myös 1800-luvulta. Myös löytöaineisto viittaa toimintaan 1900- ja 1800-luvuilla. Löytöjä ei tallennettu kokoelmiin. Tontin alavia alueita peitti paksuhko peltomultakerros jäänteenä 1900-luvun palstaviljelystä ja tontin luoteisosaan oli kasattu uusia täyttömaita. Kaupunkiaikaan viittaavia rakenteita tai löytöjä ei havaittu.

Kellomäen kaakkois- ja etelärinteiden rakennuspaikkojen tarkastuksissa vuosina 2009 ja 2008 ei havaittu mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeiseen 1600–1700-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta tai esineistöä. Alueilla oli rakennusjäännöksiä ja esinelöytöjä 1800-luvulla kehittyneestä asutuksesta. Samoin Kellomäen pohjoisrinteellä vuosina 2007–2008 ei havaittu alueen aikaisemman arkeologisen tutkimuksen ja voimakkaan rakentamisen takia mitään kaupunkiaikaan viittaavaa.

Muita arkeologisia havaintoja ja museoihin vuosien mittaan tulleita löytöjä ennen uusia tutkimuksia on vain parisenkymmentä, vaikka vuosien 1989–93 kaivausten aikana palstanviljelijöiltä saatiin rahoja ja muuta esineistöä sekä tietoja talojen perustuskivien ylöskankeamisesta. Mm. vuonna 1929 löydettiin kaupungin entisen sataman alueelta Verkatehtaanpuistosta Mekaanisen kutomon isännöitsijän talon perustoja tehtäessä runsaasti kaupunkiaikaisia rahoja. Toinen suurempi löytö on Koskelan vaunuhallien rakennustöiden yhteydessä 1951–52 löytyneet 85 vuosiin 1731–1748 ajoittuvaa rahaa. Hospitaali sijaitsi täällä vuodesta 1643/44 vuoteen 1765 entiseltä kaupunkialueelta siirron jälkeen Vanhankaupungin läpi virranneen Kaupunginpuron ja Vanhastakaupungista länteen Pikku-Huopalahteen menevän tien risteyksen luona.

4. VALVONTA-ALUEEN KUVAUS

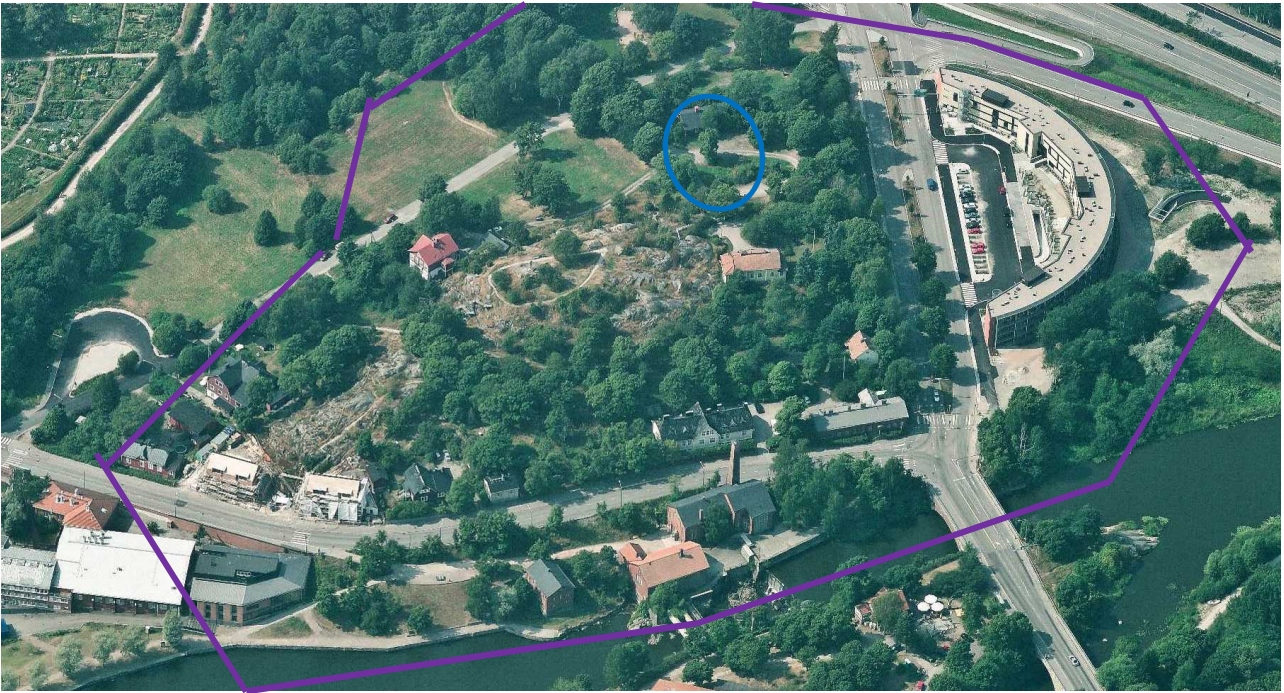
Kellomäki yleisesti

Kellomäki sijaitsee Helsingin Vanhankaupungin kaupunginosassa, Koskelan kylässä, entisellä Helsingin kaupungin sijaintipaikalla 5,4 km koilliseen Senaatintorista.

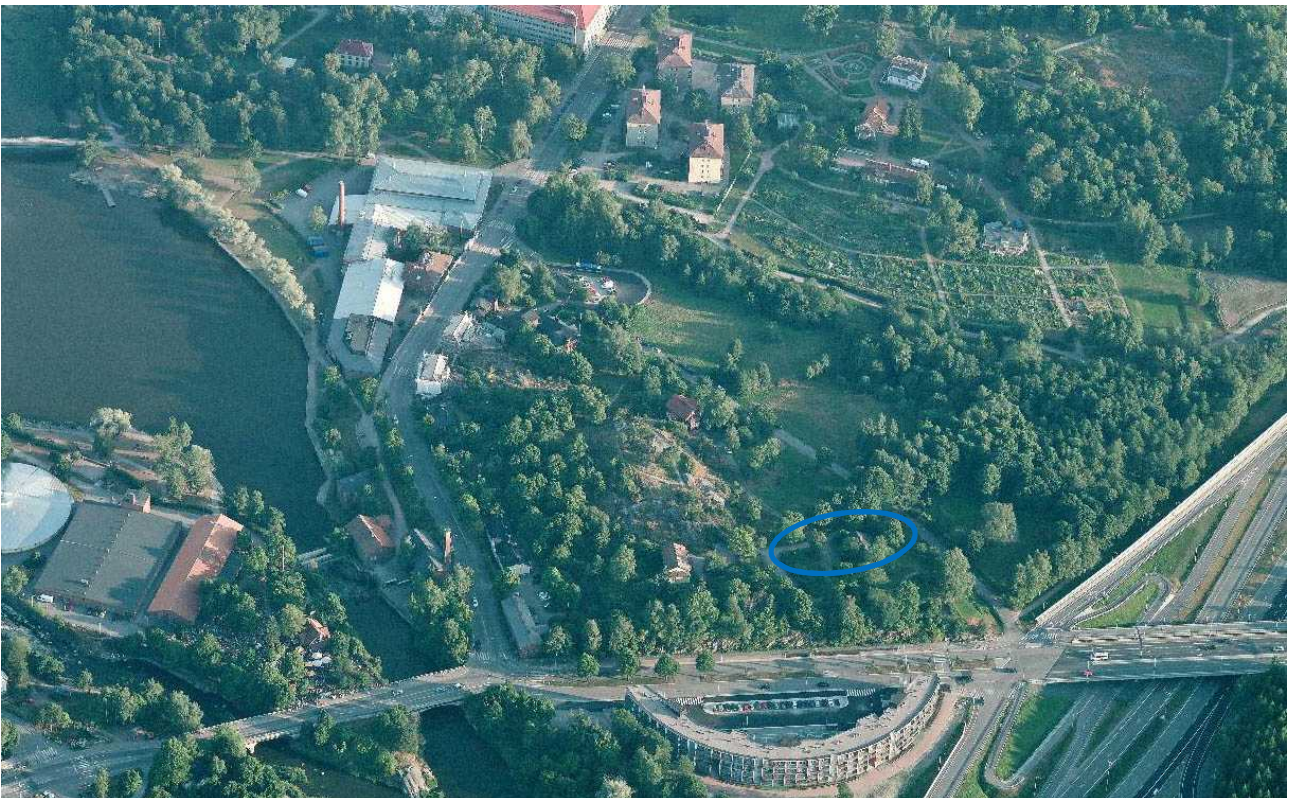
Vuonna 1550 perustettu Vanha Helsinki sijoitettiin kahden korkean mäen rinteille ja niiden väliseen laaksoon, Vantaanjoen ja meren rannalle, noin 800x200 metrin kokoiselle alueelle. Vanhankaupungin topografia on muuttunut vain vähän kaupunkiajasta. Kaupunkialue otettiin kaupungin siirron jälkeen takaisin viljelys- ja niittykäyttöön, jossa se pysyi suurimmaksi osaksi nykypäivään saakka. Suurimmat muutokset ovat kohdanneet ranta-alueita, Koskelantien kohtaa ja Hämeentien ympäristöä. Ranta on Vanhankaupungin selän kohdalla työntynyt maannousun, joen tuoman lietteen ja rannan täyttämisen takia 150–300 metriä itään päin. Vielä 1800-luvulla rantaviiva vastasi lähes 1600- ja 1700-lukujen tilannetta, jolloin merelle pullistuva ranta sijaitsi vain 40–80 metriä nykyisen Hämeentien itäpuolella. Kuninkaankartanonsaari on laajentunut rannan täyttämällä lounaaseen. Kellomäen kohdalla ranta on siirtynyt kosken takia vain vähän rantamuurien rakentamisen takia. Koskelantien louhintatyöt vuonna 1930 tuhosivat koko Kellomäen pohjoisrinteen alkuperäisen topografian ja arkeologisen arvon. Samoin Hämeentien varren ja Kuninkaankartanonsaaren voimakas rakentaminen 1800-luvun loppupuolelta ja erityisesti heti 2. maailmansodan jälkeinen rakennustoiminta ovat tuhonneet nämä alueet arkeologisesti.

Tämän raportin valvonta-alue sijaitsee pohjoisemman mäen, Kellomäen, luoteisosassa. Mäki kohoaa 30 metrin korkeuteen saakka ja se on laajimmillaan alarinteineen 350 x 290 metrin kokoinen. Kellomäeksi (ks. kuva s. 57) on tässä raportissa luettu alue W-E – suunnassa kirkkorauniosta ja sen kaakkoispuolen terassista Vanhankaupunginkoskeen ja N-S suunnassa Koskelantien pohjoispuolella sijaitsevasta Nuorisosäätiön talosta Hämeentien ja Vanhankaupungin risteykseen saakka. Vanhankaupungintien itäosan eteläpuolinen alue, vuosien 1989–92 kaivausalue, ei kuulu tähän alueeseen.

Kellomäki kuvattuna idästä päin vuonna 2010. Valvonta-alue on ympyröity. Kuva Fonecta kartat, kopterikuvat.

Valvonta-alue on ympyröity. Kuvaussuunta etelä. Kuva Fonecta kartat, kopterikuvat.

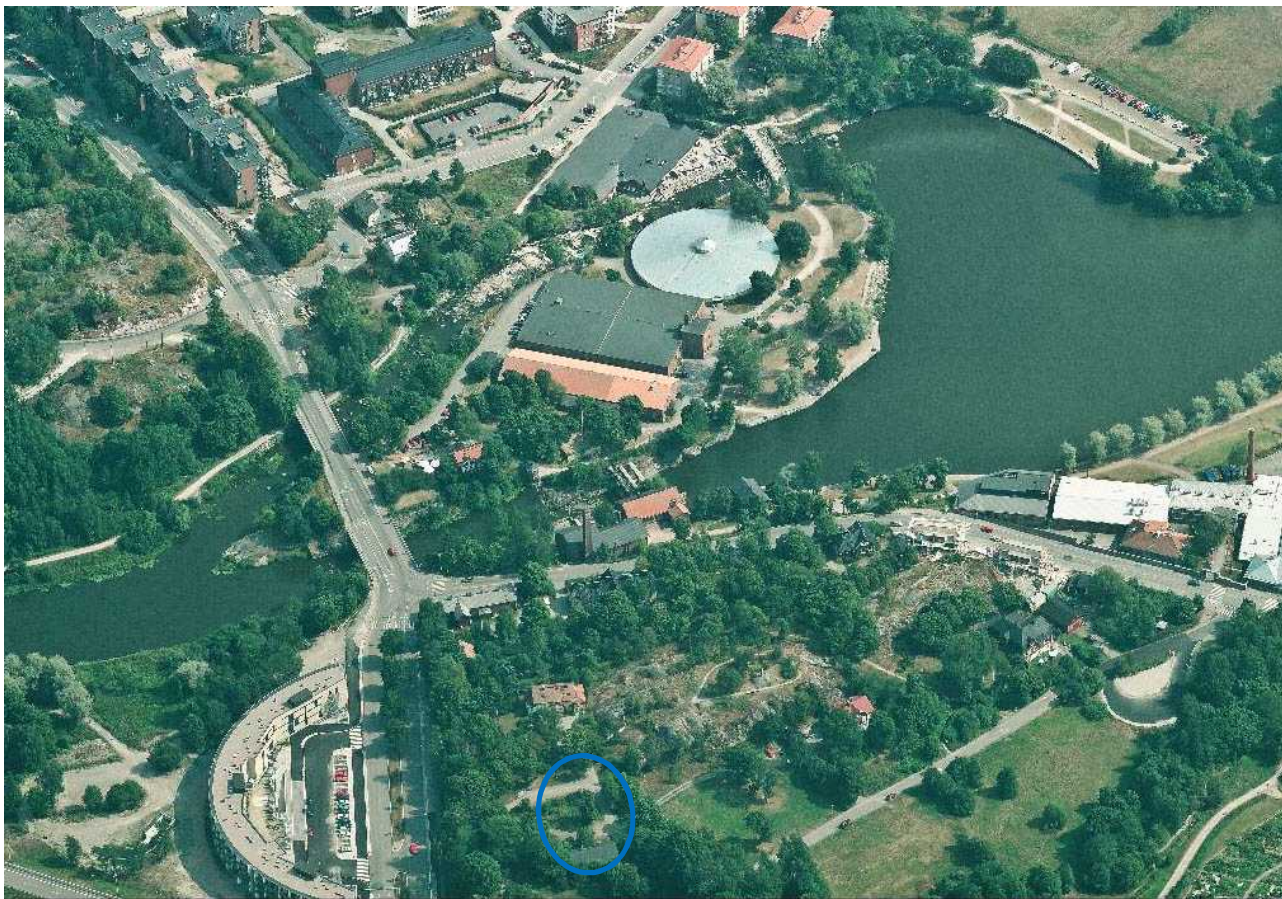
Valvonta-alue on ympyröity. Kuvaussuunta pohjoinen. Kuva Fonecta kartat, kopterikuvat.

Alueen keskellä sijaitseva varsinainen Kellomäki on rakentamatonta avokalliota. Se muodostuu kahdesta jyrkkärinteisestä avokalliosta. Korkeampi sijaitsee alueen keskellä ja matalampi sen kaakkoispuolella. Korkeamman mäen päällä on vuoden 1616 maapäivien muistomerkki ja 1. maailmansodan maavallinnoitteiden päällä polkuja. Mäkien välissä on sola, jonka kautta tehtiin uusi kevyenliikenteenväylä Kellomäen itärinteelle vuonna 1999. Avokallioita ympäröi loivasti osittain terassittain viettävä moreenivyöhyke ennen noin 10 m mpy:lla sijaitsevia hiesu- ja savimaita. Mäen itärinne viettää loivasti, mutta rannassa jyrkästi Vantaanjoen läntistä Vanhankaupunginkoskea kohti. Rantaviivaa etelämmäksi mentäessä rinne loivenee. Koskelantie on tuhonnut Kellomäen pohjoisrinteen. Länsirinteessä avokallion jälkeen on kapea tasainen vyöhyke ennen kuin rinne laskeutuu Vanhankaupungintien eteläpuolen ylemmälle tasaisemmalla ja leveämmällä terassille korkeudelle 12–15 m mpy.

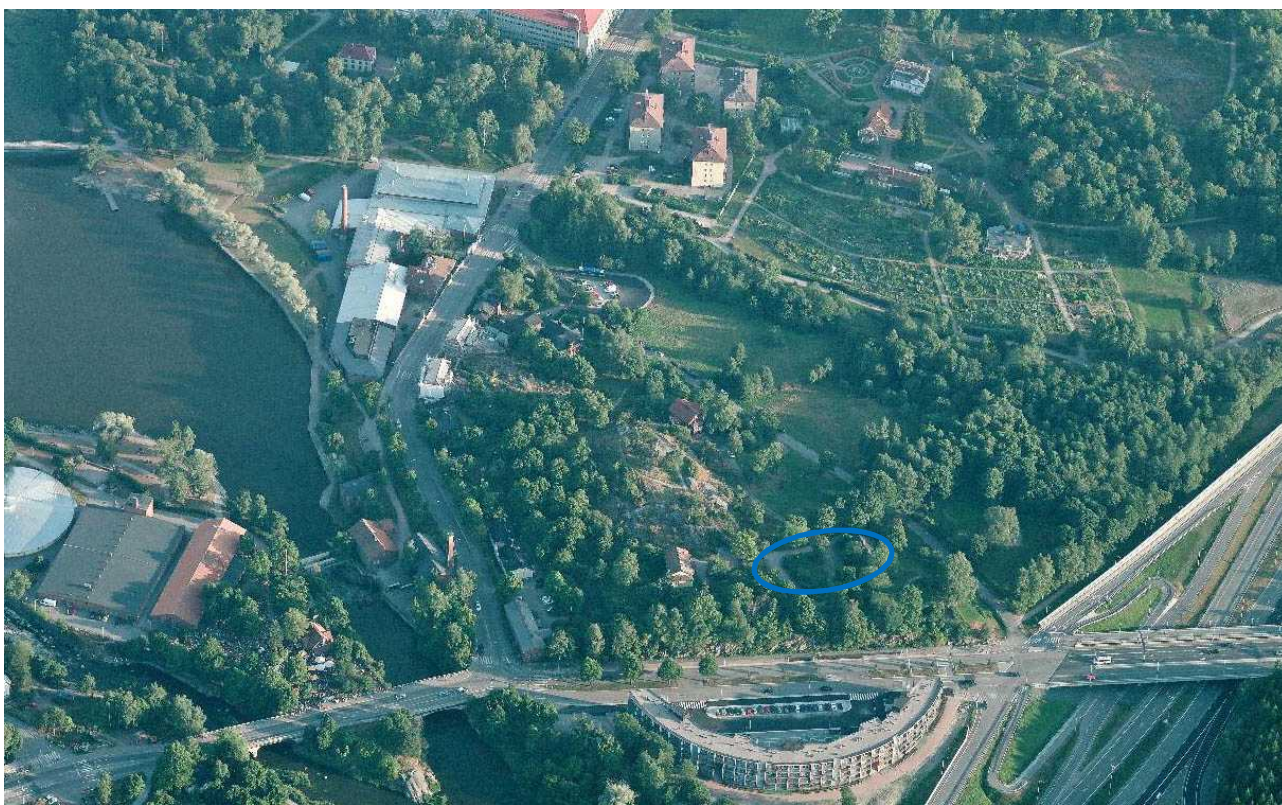
Koskelantien, Vanhankaupungintien ja Hämeentien rajaaman alueen sisäpuolella avokallion ympärillä loivemmilla rinteillä Vanhankaupungintien ja Hämeentie varrella sekä mäen pohjoisosassa sijaitsee pääosin 1800-luvun ja 1900-luvun alun puisia asuinrakennuksia. Meren rannassa on entiset tiilirakenteiset vesi- ja höyryvoimalaitokset, mylly ja teollisuuslaitos (nyk. Metropolia) 1800-luvun lopusta ja Koskelantien pohjoispuolella on vuonna 2010 valmistunut kaareva rakennus. Hämeentie varteen on valmistunut kaksi uutta eko-rakennusta ja kolmas on rakenteilla vuonna 2016.

Avokallioilla kasvaa vain vähän puita ja nekin alarinteillä. Tonteilla on runsaampi puusto. Kellomäki oli lähes puuton tai harvakseltaan puita kasvavaa 1970-luvulle saakka, jonka jälkeen puustoa pääsi kasvamaan runsaasti. 1990-luvun lopun kunnostustöissä puustoa raivattiin voimakkaasti pois kaupungin alueilla.

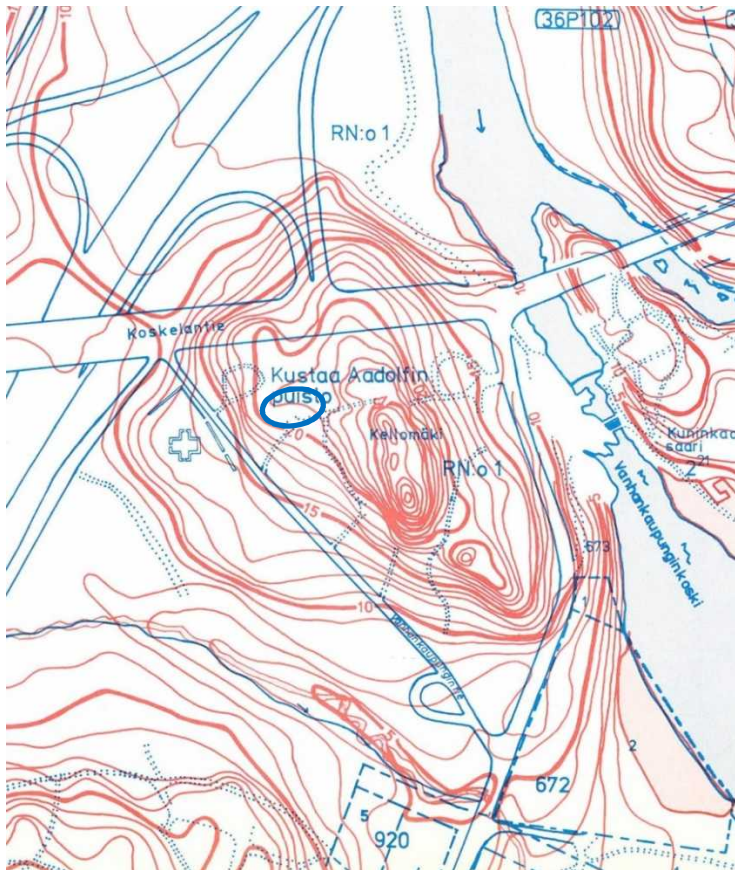

Kopterikuva Kellomäestä. Valvonta-alue on ympyröity. Kuvaussuunta itä. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

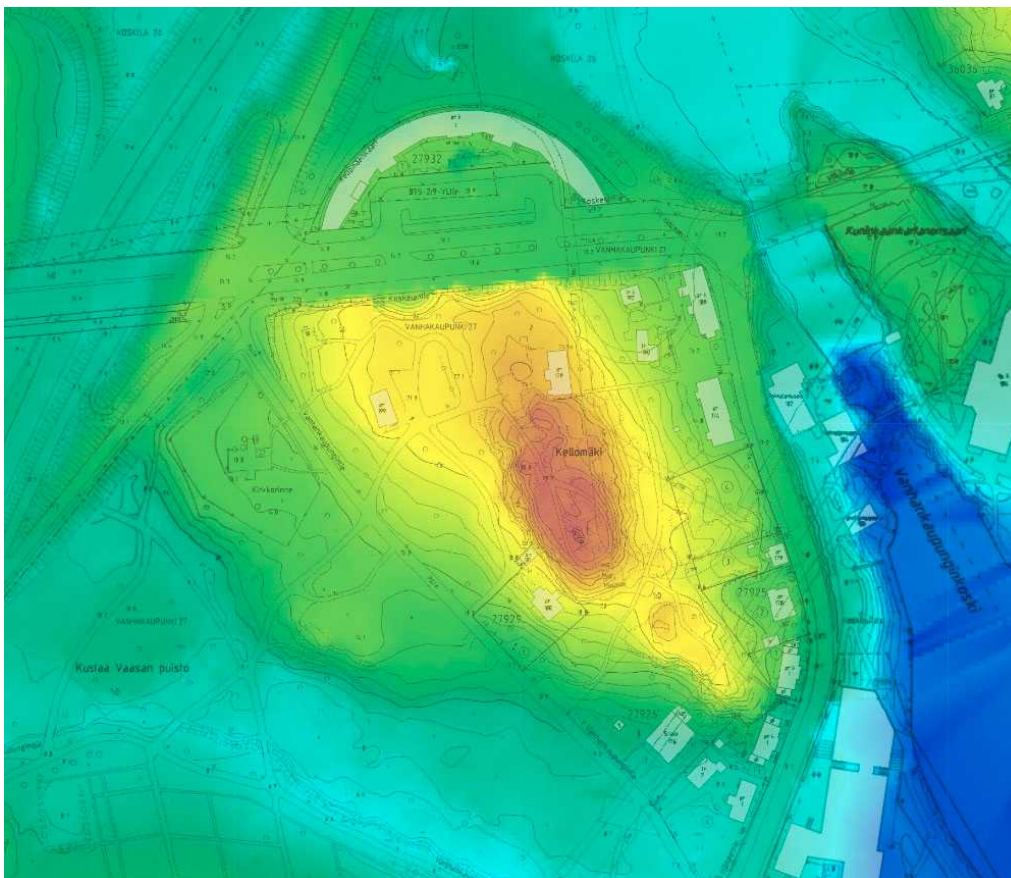

Kopterikuva Kellomäestä. Valvonta-alue on ympyröity. Kuvaussuunta etelä. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

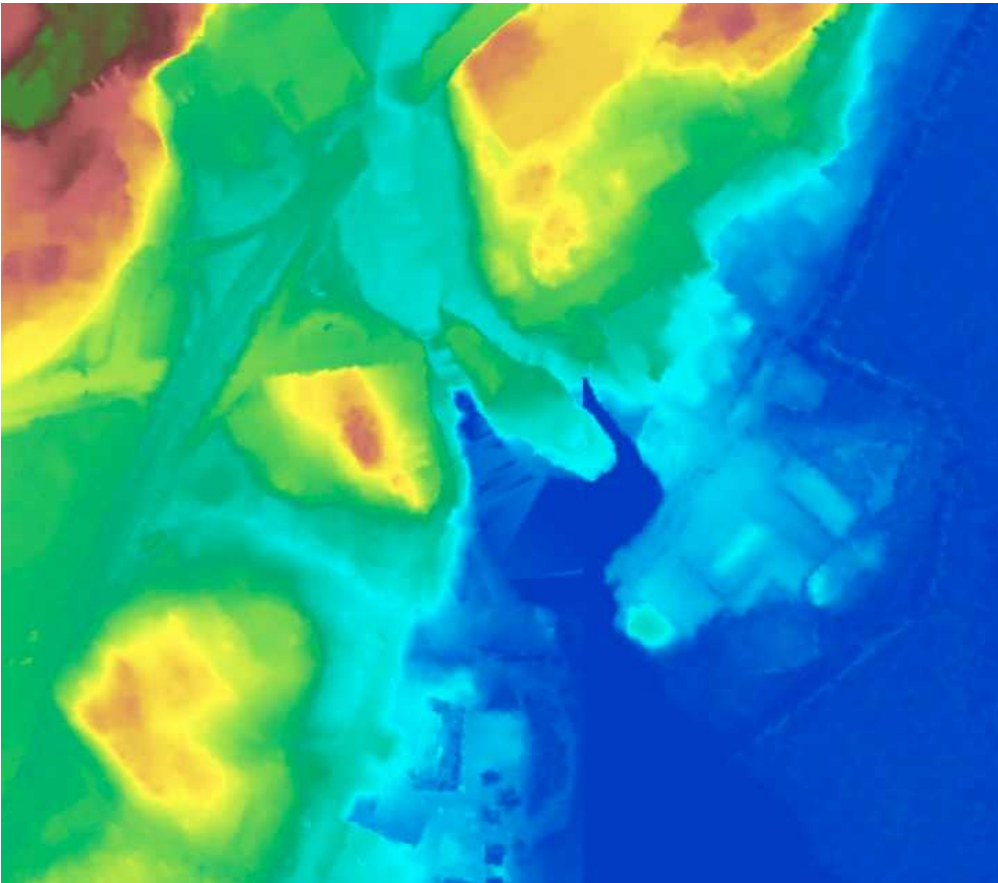

1920-luvun alun kartan korkeuskäyrät on asemoitu vuoden 1989 tilanteen päälle. Kartta on paras havainnollistamaan Kellomäen alkuperäisiä korkeussuhteita. Kellomäen pohjoisosa valvonta-alueen pohjoispuolella on tuhoutunut sittemmin Koskelantien ym. rakentamisen vuoksi. Kartta: HKM.

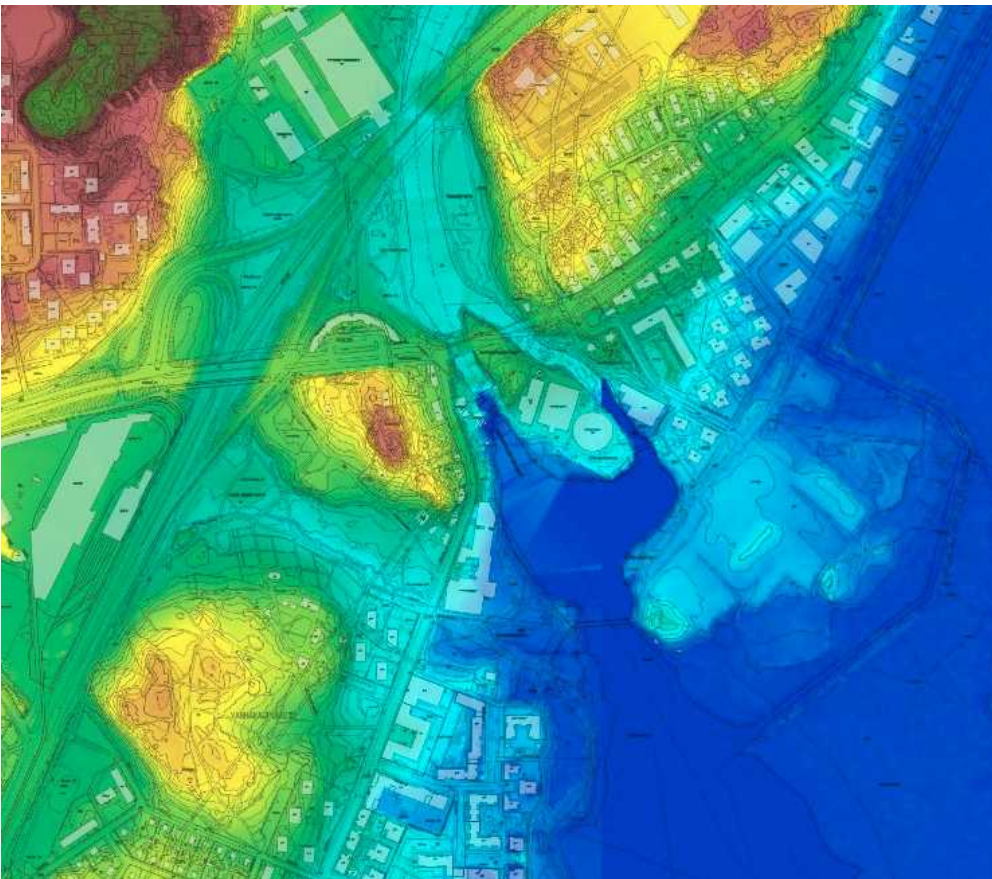

Korkeusvyöhykekartta Kellomäestä. Kartta: Helsingin kaupunki.

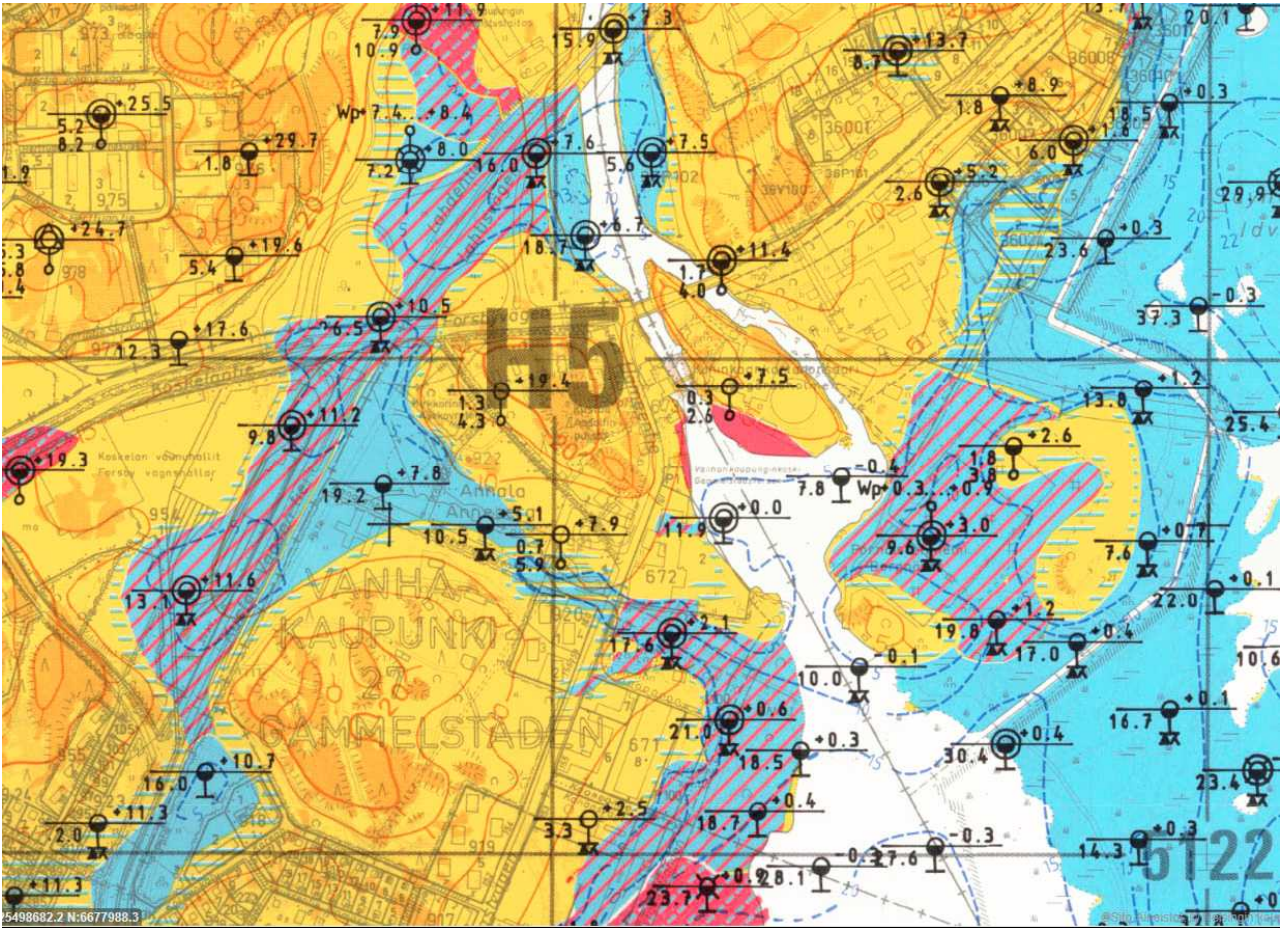

Korkeusvyöhykekartta Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Korkeusvyöhykekartta ja kantakartta päällekkäin Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Alueen maaperäkartta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2016

Kellomäki 2016:n (ks. myös kuvat s. 20–22, 24 ja 28–30) valvonta-alue sijaitsi Kellomäen luoteisrinteellä Vanhankaupungintien ja Koskelantien risteyksen kaakkoispuolella. Sen kaakkoispuolella oli Kellomäen korkea avokallioalue. Kallion laki oli siellä 30 m mpy:n korkeudella.

Valvonta-alue oli kooltansa noin 53 x 38 metrin kokoinen. Se käsitti tontin 27930 (36,6 x 33 m), sen itäpuolisen parkkipaikan laajennuksineen ja eteläpuolisen tielinjan siirtoineen. Alue oli melko tasainen korkeudella 20-22 m py. Maanpinta laski länteen päin. Alue oli kallioista, jonka päällä oli vaihtelevan paksuisesti multaa, hiekkaa ja moreenia. Kerrokset olivat sekoittuneita syvälle ja yläosastaan melko uusia täyttömaita. Kallio oli esillä valvonta-alueen länsi- ja itäreunalla.

Hulevesien putki, sen imeytysalue (kivipesä), viemäriputki ja vesijohto uudisrakennuksen lounaisnurkasta lähtien uudistettiin pitkälle Vanhankaupungintien eteläpuolelle. Kaivanto sijaitsi tontille johtavan tien oikealla puolella. Se tehtiin vuonna 1987 kaivettuun ja arkeologisesti valvottuun suuren kaivannon sisään, joten uusia alueita ei avattu.

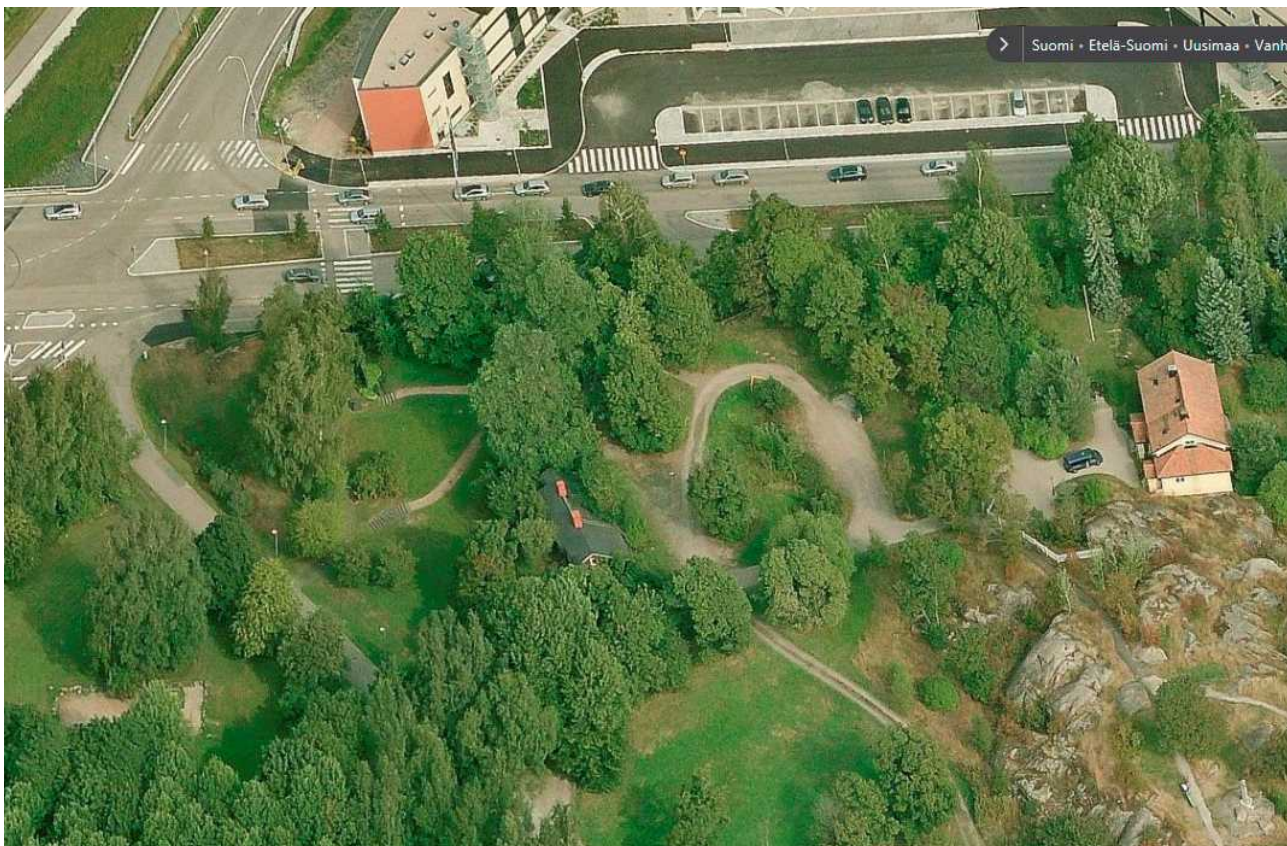
25 metriä pohjoiseen tontista tasaisena jatkuneen Kellomäen pohjoisrinne oli louhittu Koskelantien rakentamisen yhteydessä vuosina 1930-1932. Pystysuoran kallioleikkauksen korkeus oli 5-7 metriä (20-21 m mpy - 14 m mpy). Luoteispuolella sijaitsi loivasti laskevalla rinteellä Helsingin perustamisen muistomerkkialue. Länteen päin rinne laski tontin ulkopuolella Vanhankaupungintielle korkeudesta 20 m mpy:stä korkeuteen 16 m mpy. Tien länsipuolella oli kirkkotarha kivivaihtoon ja sen keskellä kirkon kivijalka. Idän suunnassa valvonta-alue rajautui kallioon, jonka pinta nousi nopeasti noin kolme metriä korkeuteen 25 m mpy. Sen päällä oli HSY:n Aqua Kilta. Tontin eteläsivun puoliväliin tuli lounaasta Vanhankaupungintieltä tie, joka tontin rajan ulkopuolella meni Aqua Kiltaan. siitä erkani tie Johannesbergiin ja polku Kellomäen huipulle. Niiden välissä vuonna 1999 tehty polku oli kadonnut kasvillisuuteen. Etelässä rinne jatkui samalla korkeudella, mutta rinne alkoi jyrkettä.

Vanhojen karttojen ja aiempien tutkimusten perusteella Kellomäen ja Annalanmäen alueella välillä 1550–1640 sijainneen Helsingin vanhan kaupunkialueen varhaiset tontit ovat ulottuneet tutkimuskohteena olleen tontin kohdalle. Samoin kohdalla oli sijainnut viimeistään 1700-luvun alusta lähtien Forsbyn tilan rakennuksia.

Vanhoissa viistoilmakuvissa 1900-luvun alusta tontin alue ei näy kunnolla toisinkuin Kellomäen muut rinteet. Vuosien 1932 ja 1943 ilmakuviissa valvonta-alueella näkyy samat kaksi rakennusta, jotka olivat olemassa vielä 2000-luvun alussa. Tontti on ollut täysin puista avoin vuonna 1932 kuten myös 1910-luvun kuva esittää (ks. kuva s. 28). Pohjoisosassa on ollut ilmeisesti marjapensaita ja itäisen ulkorakennuksen itäpuolella näkyi vielä Kellomäen pohjoisrinteelle johtanut tie. Se menetti merkityksensä vuoteen 1943 mennessä, sillä mäen pohjoisrinne rakennuksineen oli poistettu Koskelantien rakentamisen takia. Tie oli katoamassa maastossa.

Myöhemmissä ilmakuviissa 1950-1970-luvuilla viljelykset katoavat ja puuston määrä kasvaa. Puuston osuus vahvistuu voimakkaasti 1980-luvulta lähtien. 1990-luvun lopussa Kellomäen puustoa raivattiin runsaasti. Vuoden 1988 ilmakuviassa näkyy ulkorakennuksen itäpuolella parkkipaikka (n. 16 x 7 m), joka on tehty vuosien 1985-87 Aqua Killan

peruskunnostuksen yhteydessä. Ilmeisesti silloin tai ainakin vuoteen 1997 mennessä ulkorakennuksen ympäri oli tehty ennen valvontaa yhä olemassa ollut tie. Ulkorakennus paloi todennäköisesti vuonna 2004.

Valvonta-alue sijaitsee kuvan keskellä. Kuva: Bing.

Uuden kaavan kaavamääräyksissä todettiin alueen olevan kokonaisuudessaan kiinteätä muinaisjäännöstä, jossa kaikenlainen kaivaminen, peittäminen tai muu kajoaminen oli kielletty muinaismuistolain perusteella. Kiinteä muinaisjäännös ja siitä seuraavat velvoitteet hankkeeseen ryhtyvälle ilmoitettiin myös muissa asiakirjoissa.

Ostajaehdokkaan ja tonttiosaston kanssa käytiin keskusteluja arkeologisten tutkimusten järjestämisestä, ajankohdasta ja kustannusten jakamisesta talvella 2015-2016. Uusi rakennus tuli vanhan ulkorakennuksen kohdalle. Siinä olleista toiminnoista, sen perustamistavasta, tuhoutumista tulipalossa ilmeisesti vuonna 2004 ja raivauksesta ei saatu tietoa eri tahojen ponnisteluista huolimatta. Kaupunginmuseon konservaattori Jaana Perttilä oli käynyt rakennuksissa muinoin. Hänen mukaansa ulkorakennus oli lautarakenteinen, jossa oli puuvarasto, romuvarasto ja pesutilat. Saunaa hän ei muistanut. Rakennuksen kohta näytti myllätyn tulipalon raivauksessa. Kohdassa nähtiin kuitenkin tarpeelliseksi rakennusaikainen arkeologinen valvonta tai tutkimus. Kerrosten koostumuksen selvittämiseksi kohdalle päätettiin tehdä koekuoppia ja niiden perusteella tehdä päätös, vaatiiko kohde laajempia arkeologisia tutkimuksia vai riittäisikö maanrakennustöiden valvonta. Koekuopitus päätettiin tehdä virkatyönä. Hankkeeseen ryhtyjän kanssa sovittiin tietty summa, jolla mahdolliset tutkimukset toteuttaisiin.

Vanhan ja uuden rakennuksen välille tuli putkia ja kaapeleita varten kaivanto, jonka kaivamista oli myös tarpeellista valvoa. Myöhemmin töiden aikana selvisi että uuden rakennuksen lounaisnurkasta Vanhankaupungintien eteläpuolelle lähtevät putket piti uudistaa ja samalla tehdä imeytyskenttä sadevesille. Uudet putket tulivat vanhan kaivannon keskelle, joten kaivaminen tapahtui vain vuoden 1987 leveän kaivannon täyttömaissa. Tämän kaivannon tekemistä oli valvottu kaupunginmuseon toimesta vuonna 1987, joten sen kaivamista ei seurattu aktiivisesti. Hulevesien imeytyskenttä oli tulossa kaivannon viereen itäpuolelle koskemattomaan alueeseen, mutta suunnitelmat muuttuivat työn aikana. Se sijoitettiin vanhan kaivannon kohdalle.

Suunnitellun valvonnan lisäksi valvonnan aikana uusina valvonta-alueina tulivat uuden rakennuksen itäpuolella sijaitsevan Helsingin seudun ympäristöpalveluiden eli HSY:n (entisen Helsingin Veden) parkkipaikan laajentaminen itään päin Helsingin kaupungilta vuokratulla alueella. Samoin valvontaan kuului puistoalueella sijaitsevan HSY:n Villa Aquaan johtavan tielinjan siirtäminen kaksi metriä etelään kauemmaksi uudesta rakennuksesta kaavan osoittamaan kohtaan. Näissä töissä päätettiin edetä samoin kuin muualla. Koekuoppien teon jälkeen päätettiin arvioida arkeologisten tutkimusten tarve. Nämä työt kustansi HSY.

Vanha rakennus oli suojeltu sr-2-määräyksellä. Kaupunginmuseon arkeologien valvonnassa tarkasteltiin vain millainen rakennuksen perustusten alapuolinen kerros oli ollut.

Edellisiä maanrakennustöitä valvottiin vuoden 2016 huhtikuun ja elokuun välisenä aikana 1.4., 17.5., 2.6., 9.-10.6., 2.8. ja 20.8.2016. Kohteessa käytiin myös väliaikoina tarkastamassa töiden edistymistä. Valvonnassa kaivettiin eri alueille kymmenen koekuoppaa, joiden perusteella ei katsottu olevan tarpeellista suorittaa laajempaa arkeologista kaivausta vaan etupäässä sekoittuneiden multakerrosten koneellisen kaivannon seuranta nähtiin riittäväksi.

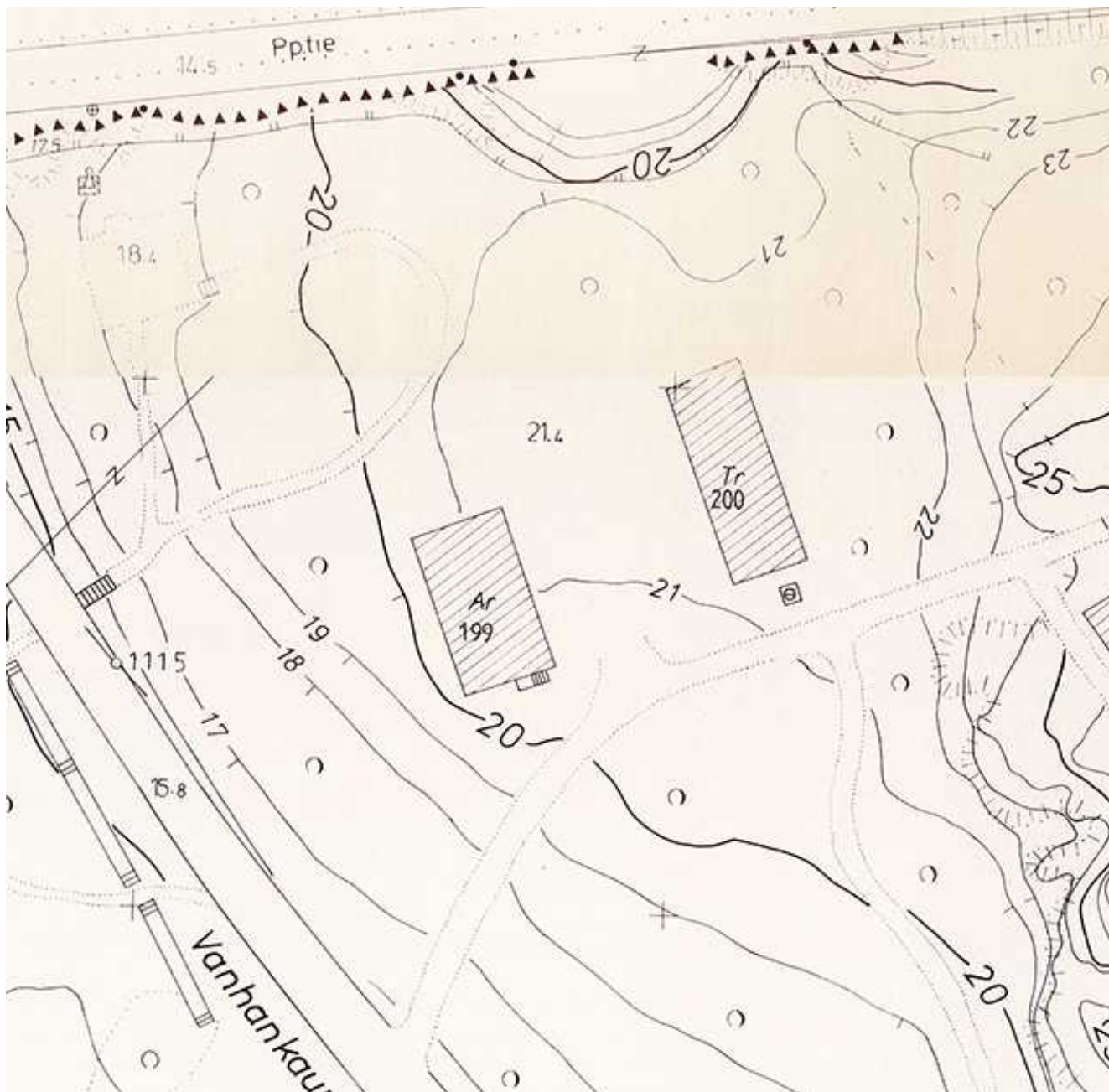

5.1. Uusi rakennus

Uusi rakennus tuli vanhan tuhoutuneen ulkorakennuksen kohdalle 17,4 metriä itään vanhasta rakennuksesta, ns. Spaakin talosta. Sen eteläpää oli samassa linjassa vanhan rakennuksen kanssa. Vanha ulkorakennus oli ollut kartan mukaan kooltansa 19,5x7,5 metriä. Ulkorakennuksen pohjoispää oli ollut 5 metriä Spaakin talon pohjoisseinän pohjoispuolella ja sen eteläpää 2,5 metriä pohjoiseen Spaakin eteläseinästä. Talojen väli oli ollut 18,5 metriä. Rakennuksen pohjois- ja eteläpäiden vieressä oli ollut kaksi kaivoa, joista pohjoinen oli poistettu aikaisemmin ennen tutkimuksia. Sitä ei näy vuosien 1976 tai 2016 kantakartoissa, mutta vuoden 2010 ilmakuvassa se on havaittavissa kuten myös vuosien 2001 ja 2013 asemakaavakartoissa talon koillispuolella uuden tontin koillisen rajapyykin kohdalla. Vuoden 2012 ilmakuvassa kohdalla on uutta hiekkaa eli se on poistettu siihen mennessä. Eteläpäässä oli 160 cm levyinen betonirumpuinen kaivo, jonka syvyydeksi mitattiin neljä metriä syvä. Talon perustusten takia kaivon kohta ja ympäristö avattiin.

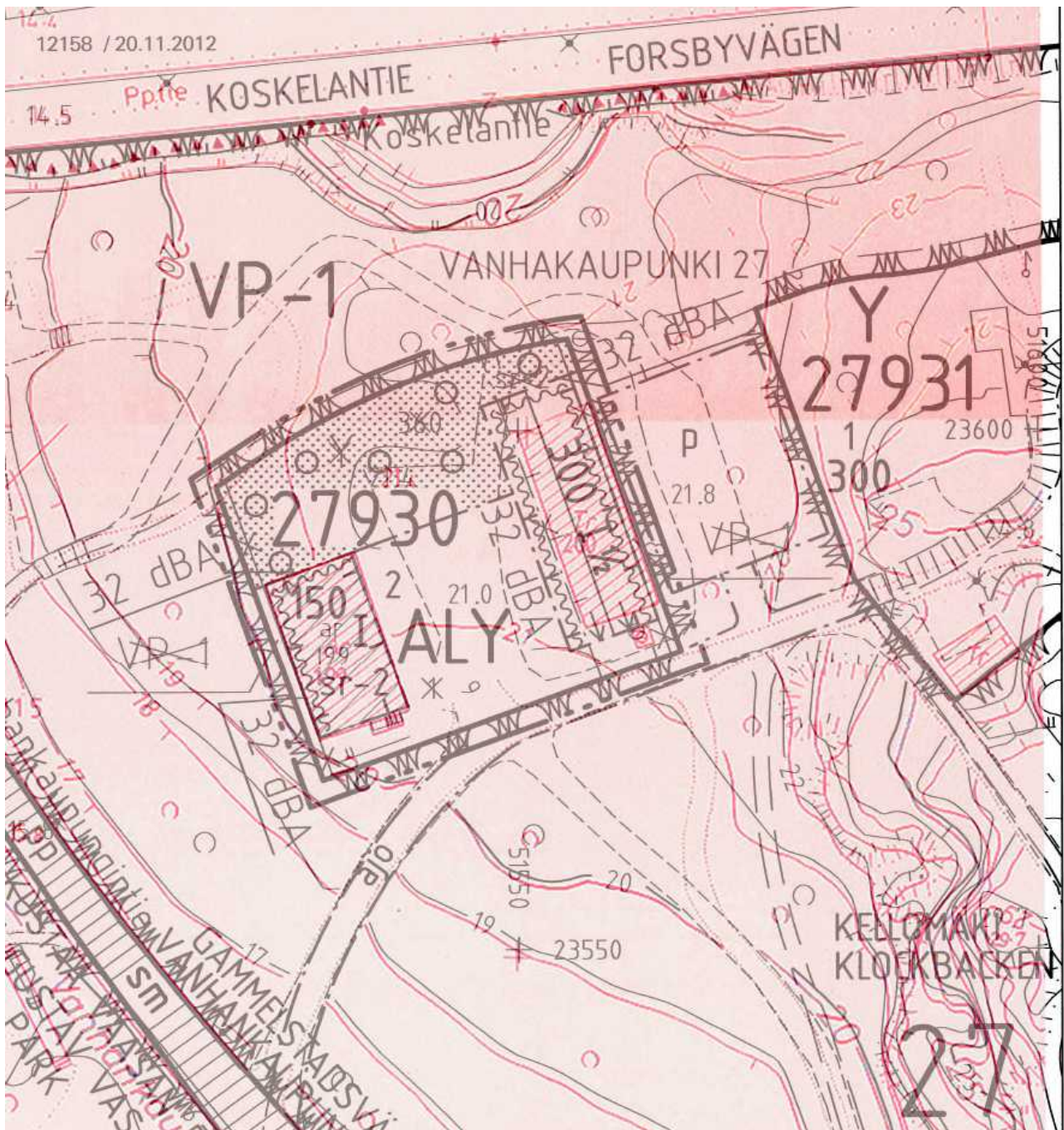
Ulkorakennuksessa olevia tilojen tarkoista käyttötarkoituksista ei saatu tietoa. Rakennukseen johti lounaasta viemäri- ja vesijohtolinjat, joten siellä on luultavasti ollut viime vaiheessa ainakin peseytymistilat. Saunasta ei ollut tietoa. Rakennusten välillä oli myös joitakin putki- ja kaapelilinjoja.

Uusi rakennus oli hiukan isompi kuin vanha rakennus. Se oli kooltansa 25x8 metriä ja sitä varten kaivettiin hiukan isompi alue luonnolliseen moreeniin saakka. Rakennus laajeni vanhasta rakennuksesta etelään, länteen ja pohjoiseen päin. Rakennuksen luoteiskulma tuli tiealueelle, joka oli kiertänyt vanhan ulkorakennuksen pohjoispuolelta.

Vuoden 1976 kantakartoista koottu kartta, jossa näkyy vanha ulkorakennus ja kaivo sen eteläpäässä. Kartassa näkyy myös etelään ulkorakennuksen kohdalta Johannesbergiin johtava tie, jonka pohjoispään linja suoristettiin vuonna 1999 kulkemaan lähempänä kalliota itäpuolella. Kartassa ei näy vanhan eli Spaakin rakennuksen kohdalta Johannesbergiin lähtevää tietä, joka on tehty vuoteen 1988 mennessä ilmakuvan perusteella.

Vuoden 1976 kantakartta ja vuoden 2013 asemakaavakartta asemituna päällekkäin. Punaisella on vuoden 1976 kantakartta. Uuden talon sijainti suhteessa vanhaan tuhoutuneeseen ulkorakennukseen näkyy kartassa, kuten valvonta-alueen ulkopuolella eteläpuolella kallion vieressä sijaitsevan vuonna 1999 tehdyn polun ja sen länsipuolella sijaitsevan ennen vuotta 1988 Johannesburgiin johtavan tien sijainti

5.1.1. Koekuopitus

Alue koekuopitettiin aikaisin keväällä 1.4.2016 (kuvat 1-37; kartat 1 ja 3) ennen uuden kasvillisuuden tuloa. Lunta oli vielä jäljellä yhden lumikasan verran ja maa oli alavammalla kohdalla vielä jäässä pintaosaltaan. Noin 19 metriä pitkä koekuopparivi NNW-SSE –suunnassa tehtiin pituussuuntaisena hiukan uuden rakennuksen keskilinjan länsipuolelle. Se sijaitsi vanhan rakennuksen länsiosassa. Viisi koekuoppaa kaivettiin yhteyskaivauksena 4-4,5 metrin välein. Rakennuksen kohta oli melko tasaista (noin 21.15

– 21.60 m mpy), mutta keskiosa oli hiukan korkeammalla kuin päätyosat. Alueen keski- ja pohjoisosa oli enimmäkseen nurmettunutta. Eteläpäässä oli pitempikasvuista kasvillisuutta ja muutama isompi puu. Itäreunalla oli enemmän nuorempaa puustoa ja pensaskasvillisuutta. Pohjoispäässä oli joitakin kiviä koekuopan 1 pohjoispuolella maanpinnan tasossa WSW-ENE – suunnassa ja länsipuolella NNW-SSE – suunnassa. Ne osuvat mittojen perusteella vanhan rakennuksen pohjois- ja länsiseinien kohdille. Kiviä oli myös koekuoppien 1 ja 2 välillä WSW-ENE – suunnassa (21.62 m mpy). Rakennuksen pohjoispäässä on ollut ilmakuviin perusteella ilmeisesti matalampi kevytrakenteinen osa, joihin ensimmäiset kivet liittyisivät. Eteläisempi kivistä voi olla rakennuksen jonkun muun seinän perustuskiviä.

Rakennus. Uuden rakennuksen valvonta-alue sijaitti tiealueen rajaamalla alueella vanhan ulkorakennuksen kohdalla kuvan keskellä. Taustalla on vanha rakennus eli ns. Spaakin talo. Vasemmalla on vanhan ulkorakennuksen eteläpuolella ollut kaivo ja Vanhankaupungintieltä Aqua Kiltaan johtava tie. Oikealla on vanha parkkipaikka ja entisen ulkorakennuksen kohdan kiertävä tie. Kuvaussuunta NW. 1.4.2016.

Rakennuksen koillisosan kohdalla oli hiukan korkeammalla laaja eri kokoisten lohkokivien alue. Korkein kohta oli korkeudella 21.69 m mpy. Maanpinta oli vanhan ulkorakennuksen ulkopuolella itäpuolella noin 30 cm matalammalla, mutta kohosi parkkipaikan kohdalla samalle korkeudelle.

Rakennuksen keskiosassa edellisen kivialueen eteläpuolella oli 5,5 metrin pituinen, yhden metrin levyinen ja 40 cm syvä poikittainen kaivanto. Pohjoispuolelle muodostui jonkinlainen valli. Lounaassa oli iso kivi (21.64 m mpy) esillä ulkorakennuksen länsiseinän linjalla. Sen lounaispuolella isojen puiden vieressä vuoden 1987 putkikaivannon betonikaivo.

Rakennus. Rakennuksen keskialueen itäosa, jossa oli runsaasti lohkokiviä ja rakennukseen nähden poikittainen kaivanto. Kuvaussuunta NNW. 1.4.2016

Rakennus. Rakennuksen keskialueen kaivanto. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

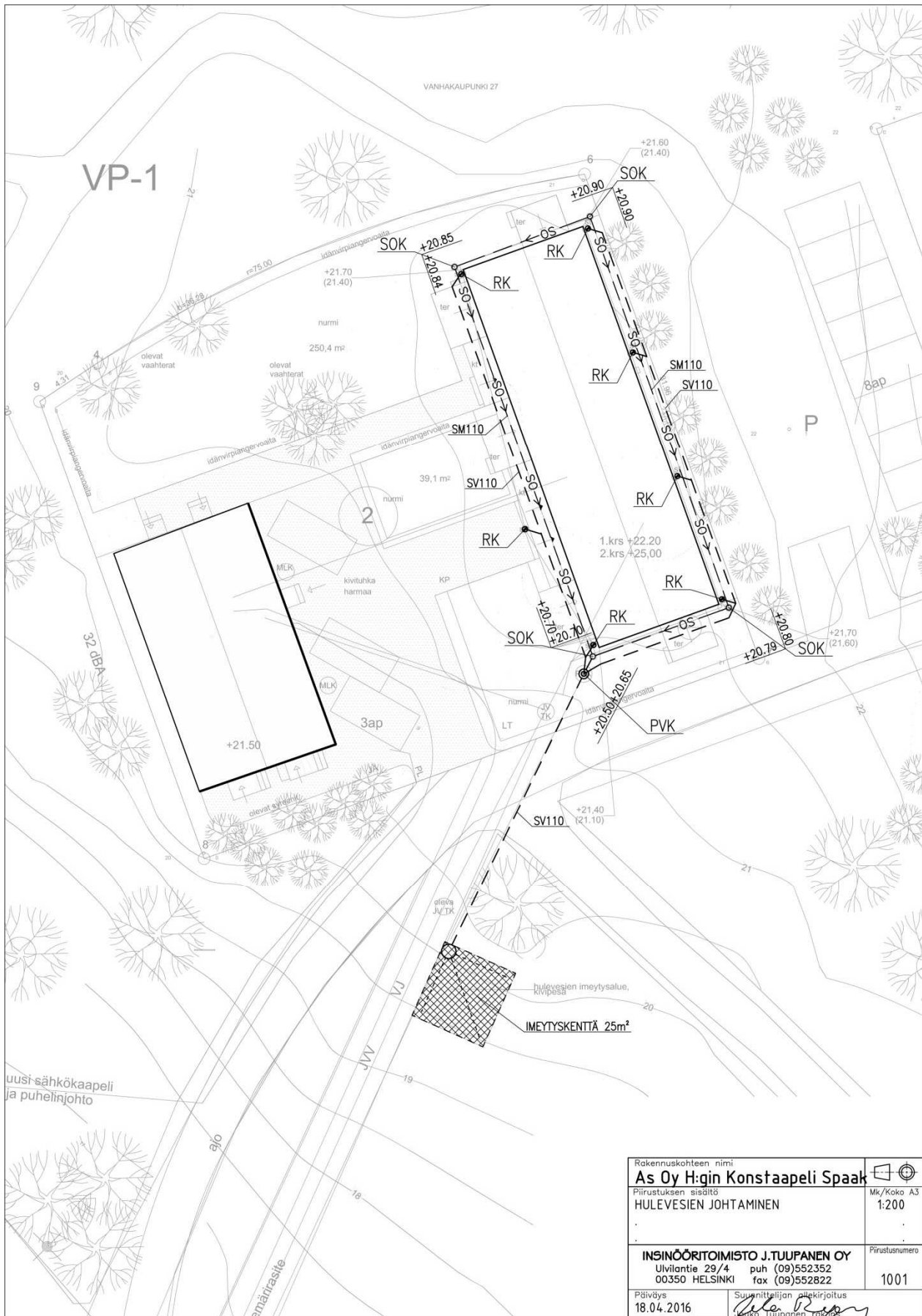
Valvonta-alueita rajasi etelässä tie. Siitä erkani tie (idässä 21.45-21.70 m mpy), joka kiersi entisen ulkorakennuksen paikan. Sen osina oli idässä HSY:n Aqua Killan parkkipaikka ja lännessä rakennusten välinen piha keskimäärin korkeudella 21.24 m mpy. Ne olivat hiekkapintaisia. Rakennuksen kiertävä tie ja parkkipaikka ilmaantuvat ilmakeinon vuosien 1988 ja 1997 välisenä aikana. Vuoden 1988 ilmakeinossa parkkipaikan kohdalla on lavaa, koppia ja tien/parkkipaikan kohdalla vaaleata aluetta. Suoraan pohjoiseen nykyisellä viheralueella on ruskeata aluetta, jonne on luultavasti siirretty multaa parkkipaikan kohdalta. Parkkipaikka on tehty luultavasti silloin samanaikaisesti Aqua Killan kunnostuksen kanssa. Rakennuksen kiertävä tiekin on voitu tehdä silloin.

Rakennus, koekuopat R1-4. Edessä pohjoisalueella sijaitsevan koekuopan R1 takana on W-E-suuntainen kivirivi. Maanpinta kohoaa sen jälkeen keskialueella. Kuvaussuunta SSE. 1.4.2016.

Rakennus, koekuopat R2-5. Kuva vastakkaisesta suunnasta. Edessä on koekuoppa 5. Kuvaussuunta NNW. 1.4.2016.

Hulevesisuunnitelma, jossa näkyy uudisrakennus ja muita suunniteltuja töitä.

Rakennuskohteen nimi		As Oy H:gin Konstaapeli Spaak	
Piirustuksen sisältö		HULEVESIEN JOHTAMINEN	
Mk/Koko A3		1:200	
INSINÖÖRITOIMISTO J.TUUPANEN OY		Pirustusnumero	
Uulivantie 29/4 00350 HELSINKI		1001	
Puh (09)552352 fax (09)552822			
Päiväys	Suunnittelijan allekirjoitus		
18.04.2016	Jukka Tuupanen		

Koekuoppa R1 sijaitsi vanhan ja tulevan rakennuksen pohjoispäässä. Sen lounaisnurkka oli 23,2 metriä pohjoiseen tontin eteläraajasta ja 6,6 metriä länteen tontin itäraajasta. Kuoppa oli vain 50x50 cm kokoinen ja sen pinta oli korkeudella 21.31 m mpy. Ohuen turvekerroksen (**Rakennus, koekuoppa 1, yhteys 1 = R1:1**) alla oli hyvin irtonainen multakerros (R1:2) paksuudeltaan 15 cm (pinta 21.29 m mpy). Se sisälsi vähän pieniä tiilenpaloja ja pieniä kiviä. Löytöinä yhteydestä 2 tuli uusia nautoja, lasia, luu, uudempaa keramiikkaa ja pieni punasaviastian pala.

Rakennus, koekuoppa R1. Koekuopan länsiprofiili. Kuvaussuunta WS. 1.4.2016.

Seuraavana kerroksena korkeudelta 21.14 m mpy lähtien oli tiiviimpi ja ohuempi multakerros (R1:3) jossa oli kiviä ja hiekkaa. Kuopan pohjoisreunassa oli palaneita kiviä ja hiukan hiiltä meni syvemmälle. Yhteyden pohja oli etelä- ja länsilaidoilla 20 cm, itälaidalla 25 cm ja pohjoislaidalla 32 cm maanpinnasta eli 21.11, 21.06 ja 20.99 m mpy:n korkeudella. Yhteydestä tuli vähän löytöjä; pari teollista naulaa, yksi vanhempi naula, muutama uudempi keramiikanpala, punasavipala ja luu. Löytöjä ei otettu talteen ja eikä siten luetteloitu. Niistä kuten muuallakin löydetyistä otettiin valokuvat yhteyksittäin ja löydöt kirjattiin muistivihkoon.

Kuopan koilliskulmassa oli isompi kivi, jonka yläpinta oli maanpinnan tasossa. Kivi oli kaivettu moreenikerrokseen ja kuului todennäköisesti tuhoutuneeseen ulkorakennukseen. Pohjoisreunan syvemmälle painuva kerros liittyi kiven upottamiseen. Alimpana oli koskematon kellertävä hiekka/moreeni, R1:4, jossa oli joitakin isompia kiviä.

Koekuopan pinta oli korkeudella 21.31 m mpy. Kuoppa oli 20-32 cm syvä. Länsiprofiilin kohdalla se oli 20 cm syvä ja pohja oli silloin korkeudella 21.11 m mpy. Kerrokset länsiprofiilin keskiosassa alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa R1:

18-20	R1:1: pintaturve
3-18	R1:2: irtonainen multa, pieniä kiviä, tiiltä
0-3	R1:3: tiiviimpi multa
pohjalla	R1:4: luonnollinen kellertävänruskea moreeni

Koekuopan kerrokset ennen moreeni olivat erittäin ohuet ja löydetyt esinekatkelmat uudehkoja. Koekuopan pohjois- länsi- ja eteläpuolella oli kiviä riveissä harvakseltaan. Ne kuuluivat tuhoutuneeseen ulkorakennukseen.

Koekuoppa R2 (kuvat 14-23; kartat 1 ja 3) sijaitsi 4,7 metriä SSE:een koekuopasta R1. Sen lounaisnurkka oli 18 metriä pohjoiseen tontin etelärajalta ja 6,6 metriä länteen tontin itärajalta. Sen pinta oli korkeudella 21.59 m mpy. Maanpinta nousi koekuoppien 1 ja 2 välissä 30 cm eteläisemmän kivirivin kohdilla. Pohjoispuolella maanpinta oli tasaisempaa ja siistimpää. Eteläpuolella, etenkin itäosassa, oli roskaa ja lohkokiviä maanpinnalla.

50x65 cm:n kokoisesta koekuopasta poistettiin aluksi neljän sentin paksuinen pintaturve (R2:1). Heti sen alla korkeudelta 21.55 m mpy lähtien oli lohkokivien murikoita, läpimitaltaan 5-30 cm (R2:2). Pohjoinen 1/3 kuopasta oli hienompaa hiekkaa ja sisältäen vähemmän kiviä. Noin 20 cm syvyydessä tuli lahoa puuta aivan kuopan pohjoislaidassa. Kuopan 2/3 eteläosa on kivistä ja karkeaa hiekkaa, jossa oli multaa seassa. Noin 40 cm:n syvyydellä tuli yhteydessä tiilenpaloja vastaan. Yhteyden löydöt olivat moderneja pultteja, nauvoja, priikkoja, pari palaa kirkasta ja vihertävää lasia ja kuparilankaa.

Heti edellisten tiilenpalojen alla noin 40 cm:n syvyydellä tuli koekuopan pohjalla tasainen hienempi tumma aines (R2:3) korkeudella 21.19 m mpy. Tähän saakka oli ollut kivistä. Yhteyden pinnalla näkyi pala Celcius-mittaria ja kukkaruukun pohja. Muutoin löydöt yhteyden yläosasta syvyydeltä 35-40/45 cm olivat nauvoja, lasiastian paloja ja kukkaruukkuja, jotka olivat edelleen uudempia esinekatkelmia.

Rakennus, koekuoppa R2. Resenttejä löytöjä yhteydestä 3. 1.4.2016.

55 cm:n syvyydessä korkeudella 21.04 m mpy tuli hieman nokisempi multa (R2:4). Kuopan länsilaidalla oli 65 cm syvyys, koska tämä reuna oli korkeammalla. Kuopan pohjoislaidalla likainen tumma maa meni kuopan pohjatasoon saakka 92 cm:n syvyyteen. Etelälaidalla puhdas maa tuli esiin jo aiemmin 70 cm:n syvyydellä maanpinnasta. Tumma maa painui siis syvemmälle pohjoiseen päin. Tumma maa "nokitason" alla oli koko paksuudeltaan samankaltaista (R2:4); tummaa multaista ja savista hienoa hiekkaa. Maanpinnan alapuolelta välillä 55-90 cm yhteyden yläosasta tuli liitupiipun koristelemattomia varsipaloja 2 kpl, lasittamatonta punasavikeramiikkaa 2 kpl, sisäpinnalta lasitettua punasavikeramiikkaa 2 kpl, sinisellä värillä koristeltu majolika/fajanssiastian suureunapala, pieni koristelematon fajanssiastian pala pii, irisoitunut vihertävä ikkunalasipala, pari

palamatonta luuta, yksi palanut luu ja tiilenpaloja. Löytöjä ei pysty ajoittamaan tarkemmin, mutta ne olivat selvästi muuta löytöesineistöä vanhempaa. Ne voivat olla kaupunkiajalta tai kaupunkiajan jälkeen, mutta todennäköisesti kaupunkiajan jälkeen. Yhteys oli sekoittunut, ainakin yläosastaan, sillä joukossa olleet lasittamattomat punasaviastian palat olivat samaa astiaa kuin yläpuolisen uutta aineistoa sisältävän yhteyden R2:3 astiapala. Muuta aivan uutta esineistöä ei ollut. Löytöjä ei tallennettu kokoelmiin. Yhteyden alaosassa oli palaneita ja palamattomia kiviä kuten koekuopan 3 alaosassa, mutta ei löytöjä. Alla oli kellanruskea moreeni (R2:5) korkeudelta 20.69-20.89 m mpy lähtien. Moreenia kaivettiin varmuuden vuoksi jonkin verran, jolloin kuopan pohja oli pohjoisreunalla 92 cm, länsireunalla 95, eteläreunalla 95 ja itäreunalla 90 cm maanpinnan alapuolella eli korkeudella 20.64-20.69 m mpy.

Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 4 (R2:4). Kyseessä on ilmeisesti kaupunkiajan jälkeinen kerros. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Löytöjä yhteydestä R2:4.

Rakennus, koekuoppa R2. Koekuopan luoteisnurkan profiili. Kuvaussuunta SW. 1.4.2016.

Maanpinta oli koekuopan kohdalla korkeudella 21.59 m mpy ja pohja 20.64 m mpy. Koekuopan kerrokset luoteiskulmassa alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa R2:

91-95	R2:1: pintaturve
54-91	R2:2: kiviä ja karkea hiekka, tiiltä
40-54	R2:3: tumma multainen hieno hiekka, tiiltä UUSI
5-40	R2:4: tumma multainen hieno hiekka (savinen), kiviä, tiiltä VANHA
0-5	R2:5: luonnollinen kellertävänruskea hiesu/moreeni

Koekuopan ylä- ja keskiosat olivat moderneja kerroksia, joita oli myllerretty ilmeisesti tulipalon jälkiraivauksessa. Alin noin 25 cm:n paksuinen kerros vaikutti samanlaisilta kuin koekuopissa R3-4 eli kyseessä on ohut vanha kerros, ilmeisesti kaupunkiajan jälkeinen sekoittunut kerros.

Koekuoppa R3 (kuvat 24-25; kartat 1 ja 3) tehtiin kapean poikittaisen kaivannon (5,5x1 m ja 0,4 metriä syvä) länsipään pohjoisreunaan 4,3 metrin päähän edellisestä koekuopasta. Sen lounaisnurkka oli 13,2 metriä pohjoiseen tontin eteläraajasta ja 6,6 metriä länteen tontin itäraajasta. Koekuoppa oli lähinnä pystysuora profiili, josta otettiin kerrostiedot ylös. Kaivannon pohjoispuolella oli muuta maastoa hiukan korkeampi valli korkeudella 21.58 m mpy. Profiilin pohja oli 70 cm maanpinnasta korkeudella 20.88 m mpy. Pitkän poikittaisen kaivannon pohja oli korkeudella 21.18 m mpy. Vanhaksi kerrokseksi luonnehtiva R3:4 oli korkeudella 21.13 m mpy. Pohjoissivun kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa R3:

43-70	R3:1: irtonainen multa
40-43	R3:2: harmaa savilinssi
25-40	R3:3: multainen hiekka, tiilenpaloja, ruskea
5-25	R3:4: tummempi multainen hiekka, palaneita kiviä, kiviä, tiilipaloja
0-5	R3:5: luonnollinen karkea kellertävänruskea hiekka/moreeni

Ojan pohja oli 35 cm:n korkeudella profiilissa.

Rakennus, koekuoppa R3. Koekuoppa sijaitsi rakennuksen keskialueen poikittaisen kaivannon länsipään pohjoissivulla. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

*Rakennus, koekuoppa R3.
Koekuopan pohjoisprofiili.
Alin tummempi kerros oli
mahdollisesti kaupunkiajan
jälkeinen. Kuvaussuunta
NNW. 1.4.2016.*

Koekuopan yläosassa oli moderneja kerroksia. Alin kerros ennen puhdasta hiekkaa vaikutti samanlaisilta kuin koekuopissa R2 ja 4 eli kyseessä on ohut 20 cm paksu vanha kerros, ilmeisesti kaupunkiajan jälkeinen kerros.

Koekuoppa R4 (kuvat 26-32; kartat 1 ja 3) sijaitsi 3,7 metrin päässä edellisestä koekuopasta. Sen lounaisnurkka oli 9 metriä pohjoiseen tontin etelärajalta ja 6,6 metriä länteen tontin itärajalta. Sen pinta oli korkeudella 21.40 m mpy. Koekuoppa oli kooltansa 50x50 cm. Pintamaa eli multakerros oli jäässä, joten heikko pintaturve ja sen alapuolinen multa (R4:1) poistettiin yhdellä kerralla. Se oli 10 cm paksu ja siinä oli mm. muoviletku. Alta tuli korkeudella 21.30 m mpy vaalea irtonainen hiekka (R4:2), joka oli noin viisi cm paksu. Koekuopan koilliskulmassa oli dokumentointitasossa 2 multaa (R4:3), jossa oli paljon juuria. Kerros oli mahdollisesti lahoa kantoa tms. Kyseinen yhteys levisi koko koekuopan alueelle. Dokumentointitasossa 3 R4:3:n pinta oli 15 cm maanpinnasta korkeudella 21.25 m mpy.

Edellisen yhteyden alta tuli korkeudella 21.25 m mpy noin 3 cm paksu R4:4, jonka pinnalla oli tervapahvia/kattohuopaa. R4:4 oli pohjoisessa 15 cm, lännessä ja etelässä 22 cm ja idässä 20 cm maanpinnan alapuolella eli korkeudella 21.18-21.25 m mpy.

Kattohuopa poistettiin ja sen alla oli vielä samanlaista multaa kuin yläpuolella. Alta tuli 15-20 cm tiiviimpi harmaa multakerros (R4:5). Itäreunassa oli kapea vaalea hiekkakerros. R4:5 oli pohjoisessa 18 cm, lännessä ja etelässä 25 cm ja idässä 24 cm maanpinnan alapuolella eli korkeudella 21.15-21.22 m mpy. Yhteydestä tuli vähän löytöjä, jotka eivät olleet ihan uusia, mutta eivät myöskään kaupunkiajalta. Punasavikulhosta oli useampia paloja (6 kpl). Astian suureunan ulkoreunassa oli vaalea liete ja sisäpinnalla vihreä lyijylasitus. Lisäksi oli sinisellä koristelulla varustettu posliiniastian pala, piiposliiniastianpaloja 5 kpl ja vihreän lasipullon kylkipala.

Löytöjä yhteydestä R4:5.

Harmaa multakerros (R4:5) loppui samanlaiseen hiukan tummempaan kerrokseen, R4:6:een, mutta siinä oli hiukan tiilenpaloja, vähän palaneita kiviä ja hiiltä. Yhteydestä ei tullut löytöjä. Yhteys oli 37-41 cm maanpinnan alapuolella eli korkeudella 20.99-21.03 m mpy.

Rakennus, koekuoppa R4. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Tummempi harmaa kerros loppui kallioon, joka paljastui myöhemmin isoksi kiveksi. Se oli lounaisnurkassa korkeimmillaan. Se lasi eri suuntiin ja painui pohjan alapuolelle. Muualta tuli esiin harmaa karkea hiekka ja kiviä (R4:7), joka saattoi olla jo luonnollista kerrosta. Aivan koilliskulmassa oli vielä jäljellä sekoittunut hiekka edellisestä kerroksesta. Kiven yläpinta oli 45 cm maanpinnan alapuolella. Kuopan ja myös profiilin pinta oli korkeudella 21.40 m mpy. Kuopan pohja eli R4:7 oli 47-55 cm maanpinnan alapuolella korkeudella 20.85-20.95 m mpy.

Itäprofiilin kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa R4:

46-55	R4:1: multa
44-46	R4:2: valkea hiekka
38-44	R4:3: irtonainen humuskerros
36-38	R4:4: kellertävä hiekka (kattohuovan kerros, jota ei ole tässä)
10-36	R4:5: harmaa multa
0-10	R4:6: tummempi harmaa multa, kiviä, tiilenpaloja, hiiltä
pohjalla	R4:7: luonnollinen(?) sora

Koekuopan yläosassa oli moderneja kerroksia. Alin kerros, 10 cm, vaikutti samanlaisilta kuin koekuopissa R2-3 eli kyseessä on erittäin ohut vanha kerros, ilmeisesti kaupunkiajan jälkeinen kerros.

Koekuoppa R5 (kuvat 33-35; kartat 1 ja 3) sijaitsi edellisestä 3,5 metrin päässä 50x50 cm:n kokoisena. Sen lounaisnurkka oli 5,1 metriä pohjoiseen tontin etelärajasta ja 6,6 metriä länteen tontin itärajaan. Kuoppa oli korkeudella 21.31 m mpy. Kartan 1 perusteella se sijaitsi jo vanhan ulkorakennuksen ulkopuolella. Ylimpänä oli multaa (R5:1), mutta 5-10 cm syvyydessä tuli vastaan kivikerros (R5:2). Löydöt kerroksesta olivat uusia.

Rakennus, koekuoppa R5, yhteys 3. Kuopan takana on kuopasta nostettuja kiviä. Kuvaussuunta S. 1.4.2016.

Kivikerros (R5:2) oli paksu. Siinä oli runsaasti kiviä ja kivien väleissä multaista hiesua. Kivet olivat kooltansa 10-40 cm. Kerroksesta ei tullut löytöjä. Kerros ulottui 67 cm:n syvyyteen maanpinnasta korkeudelle 20.64 m mpy. Kivien poistamisen jälkeen pohjalta tuli luonnollinen kellanruskea hiesu ja vielä alemmalla vaaleampi puhdas hiekka. Kuopan pohja oli 90 cm maanpinnan alapuolella korkeudella 20.41 m mpy. Kuopan pohjalle alkoi kertyä vettä.

Kerrokset koekuopan länsireunalla alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa R5:

66-90	R5:1: multainen hieno hiekka (profiilissa ei näy kiviä, jotka oli tasossa)
23-66	R5:2: kiviä ja multainen hiesu
5-23	R5:3: luonnollinen kellanruskea karkea hiesu
0-5	R5:4: luonnollinen vaalea hiekka

Koekuopan kohta oli myllerretty auki viime vuosikymmeninä, jolloin siihen on laitettu kiviä. Ulkorakennukseen luoteesta vuonna 1987 tehty iso putkikaivanto ja sen betonirumpuinen kaivo sijaitsee aivan länsipuolella, joten kohdan myllerrys voidaan liittää todennäköisesti siihen. 2,5 metriä kaakkoon sijaitsi myös betonirenkainen vesikaivo.

5.1.2. Koneellisen kaavinnan valvonta

Rakennuksen kohdalle palattiin 17.5., jolloin rakennuttajan kaivinkoneella kaavittiin uuden rakennuksen alue kerroksittain kahden arkeologin valvonnassa (kuvat 38-76). Alueen puusto oli kaadettu etukäteen. Rakennuksen kohdalta poistettiin kaikki multa ym. kellertävään moreenin saakka keskimäärin noin 40-80 cm:n paksuudelta ja 31,4 x 9,3 metrin kokoiselta alueelta. Ainoastaan äärimmäinen luoteiskulma jäi avaamatta tien kohdalla valvonnan aikana. Kohdalla olevan materiaalin (kaivettu maa ja kivet) siirtäminen katsottiin tarpeettomaksi, koska tien rakentaminen oli tuhonnut jo aiemmin kaikki kerrokset.

Rakennus. Alue koneellisen kaavinnan alkaessa. Suurin osa puista on kaadettu. Kuvaussuunta SE. 17.5.2016.

Kaavinta alkoi uuden rakennuksen sijaintikohdan pohjoisosasta ja eteni etelään päin. Kone kaivoi lähinnä lounaasta käsin rakennuksen tulevan itäseinän linjalta länteen päin kerroksittain alueittain luonnolliseen moreeniin saakka. Viimeiseksi kaivinkone kaivoi aivan pohjoisimman osan pohjoisesta tieltä käsin. Tämä alue ei ollut kuulunut enää vanhan ulkorakennuksen alueeseen.

Rakennuksen matalammalla sijaitsevalla pohjoisalueella multakerros oli ollut melko ohut koekuopan 1 kohdalla, vain 20 cm. Kaavinnassa todettiin sama asia. Multaa oli laajalla alueella hyvin ohuesti. Sen paksuus kasvoi koilliseen ja luoteeseen päin noin 40 cm

paksuksi. Alla oli luonnollinen keltainen moreeni, jossa oli paljon erikokoisia maakiviä. Vanhan ulkorakennuksen luoteiskulman pintamaassa havaitut seinien aluskivet sijaitsivat tällä alueella. Todella vanhoja kerroksia ei ollut alueella.

Rakennus. Pohjoisalueen kaakkoisosaa ja keskialueen koillisosaa on kaivettu kerroksittain luonnolliseen moreeniin saakka. Kuvaussuunta WSW. 17.5.2016.

Rakennuksen hiukan korkeammalla sijaitsevan keskialueen koillisosassa oli pinnalla laajalla alueella erikokoisia lohkokiviä. Tämä kiveys laajeni länteen päin syvemmällä multa-/hiekkakerroksessa. Sekoittunut kerros paksuni ja siinä oli enemmän modernia esineistöä ja muuta sotkua (mm. öljypulloja) syvälläkin. Olivatko kivet tuotu jostain rakennuksen tulipalon jälkeen tasoittamaan aluetta vai olivatko ne rakennukseen kuuluneita kiviä, jotka on levitetty paikalle tulipalon jälkeen?

Koko rakennuksen alueella oli runsaasti erikokoisia maakiviä (isoin 200x160x90 cm) moreenissa, mutta myös joitakin tarkoituksella upotettuja kiviä tuhoutuneen ulkorakennuksen perustuskivinä (ks. kartta 1). Multainen ja hiekkainen maa meni vain paikoitellen syvemmälle kuten vanhan ulkorakennuksen eteläisemmän W-E – suuntaisen kivirivin kohdilla. Keskialueen länsiosassa koekuopan 2 länsipuolella oli valtava kivi, jonka eteläpuolella oli syvämpi sotkuinen kivikeskittymä. Rakennuksen keskiosan itäosassa itäprofiilin juurella oli vielä tasossa kaavinnan lopussa hiukan multaa ja vaaleata huuhtoutumiskerrosta muutamane palaneine kivineen tasossa.

Rakennus. Profiilia edellisen kuvan eteläpuolelta hetkeä myöhemmin. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Rakennus. Kaavintaa rakennuksen keskialueen keskellä, jossa oli syvälle louhintakiviä. Edessä näkyy yksi syvemmälle menevä alueellisesti rajautunut tummempi alue moreenin päällä. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Rakennus. Keskialueen lounaisosa. Ylös kaivetun ison kiven eteläpuolella oli uudempaa sekoittunutta maata syvemmälle. Kuvaussuunta ESE. 17.5.2016.

Kaavitun keskialueen länsireunassa noin 0,5 metrin syvyydessä oli 7 cm paksu musta muoviputki. Sen sisällä oli styroxmainen eriste, jonka sisällä oli vesiputki. Putkesta itään päin pohjatasossa oli 40 cm:n leveydeltä tämän putkikaivannon vaaleata täyttöhiekkää.

Rakennusta varten kaavitun alueen lounaisosassa lohkokivet ja suurempi roskaisuus loppuivat ja kaavitun kerroksen paksuus väheni. Täällä tuli esiin sen sijaan harmaa muoviputki. Viemäriputki johti lounaaseen betonikaivoon, joka oli sijainnut ulkorakennuksen lounaiskulman pohjoispuolella rakennuksen ulkopuolella.

Kaavitun alueen kaakkoiskulmassa oli betonikaivo ja sen ympärillä vaaleampaa hiekkää. Kaivon ja kaivetun alueen yhteinen läpimitta oli kolme metriä. Kaivoa ei poistettu vielä valvonnan aikana. Kaavitun alueen kaakkoisosassa multakerros oli paksumpi ja kivettömämpi kuin muualla. Multakerros oli myös koostumukseltaan erilaisempi itäprofiilin kohdalla. Kaivon pohjoispuolella itäprofiilin edessä oli tästä johtuen 6x3 metrin kokoinen puolikaaren muotoinen alue, jossa moreenia ei tullut esille koneellisesti kaivetussa tasossa. Moreeni löytyi kuitenkin kohdan pohjoisosassa havaintopisteessä R2 melko pian kun kohtaa kaivettiin käsin. Tällä alueella oli ollut myös muutama isompi kivi vanhan ulkorakennuksen seinien kohdalla.

Rakennus. Eteläosan koillisosaa kaivetaan. Vasemmalla profiilissa näkyy iso kivi ulkorakennuksen seinälinjan kohdalla paksussa multakerroksessa. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Rakennus. Eteläalueen kaakkoiskulma kaavinnan aikana. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Kyseiset itäprofiilin eteläosan kerrokset olivat erikoisempia koostumukseltaan kuin muualla; oliko kyseessä pensasaidan istuttamismaita vai jokin muu? Latriini? Lantaa? Kyseessä ei ollut kuitenkaan kovinkaan vanhat kerrostumat.

Löytöjä tuli kaavitulta alueelta melko vähän ja ne olivat melko resenttejä. Uudempien roskien mm. öljykannistereiden – ja pullojen ja metallien ym. lisäksi tuli vanhempien lasipullojen, kukkaruukkujen, uunikaakeleiden ja kirkkaiden ikkunalasien paloja. Mullan seassa oli lisäksi tiilenpaloja.

Rakennuksen kaavinta-alueen löytöjä.

Paljastuneen moreenikerroksen pinta oli melko tasainen. Sen pinta laski pohjoisesta etelään noin 20 cm (20.93-20.74 m mpy). Valvonnan alkaessa maanpinta oli rakennuksen pitkittäisen keskilinjan kohdalla pohjois- ja eteläpäissä lähes samoilla korkeuksilla, mutta keskellä oli noin 20 cm korkeampi alue. Edellisistä syistä poistettava kerros oli keskiosassa jonkin verran paksumpi.

Rakennus. Alue kaavinnan valmistuttua. Kuvaussuunta NNW. 17.5.2016.

Kaavitun alueen profiileista otettiin kolmesta kohtaa korkeustiedot ylös (kartta 7). **Havaintopiste R1** sijaitsi eteläpäässä tien kohdalla ja **havaintopisteet R2—R3** itäprofiilissa. Länsiprofiilissa ei ollut havaintopistettä, koska siellä oli vanhan vesiputken täyttökerroksia.

Havaintopiste R1 sijaitsi kaavitun alueen eteläpäässä tien reunalla 6,5 metriä länteen tontin itäraajasta. Tien pinta oli korkeudella 21.20 m mpy ja pohja 20.77 m mpy. Se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste R1:

39-43	r1:1: tien pinta
35-39	r1:2: vaaleanharmaa kivituhka
27-35	r1:3: tummempi karkea hiekka
25-27	r1:4: vaalea hiekka
11-25	r1:5: kivinen hiekka
0-11	r1:6: luonnollinen kellanruskea moreeni

Rakennus, havaintopiste R1. Havaintopiste sijaitsi alueen eteläpäässä tien reunassa. Kuvaussuunta SSE. 17.5.2016.

Havaintopiste R2 sijaitsi itäprofiilissa 14,3 metriä pohjoiseen tontin eteläraajasta. Havaintopisteen kohdalla ja molemmilla puolilla, etenkin etelään päin, oli paksumpia multakerroksia. Havaintopisteessä oli ainoita paikkoja, jossa profiileissa näkyi useampia ohuita kerroksia. Kohta kaivettiin käsin luonnolliseen moreeniin saakka.

Rakennus, havaintopiste R2. Alueen itäprofiilin eteläpuoliskossa oli enemmän kerroksia kuin muualla. Kuvaussuunta ESE. 17.5.2016.

Maanpinta oli kohdalla korkeudella 21.48 ja pohja 20.38 m mpy. Se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste R2:

60-110	r2:1: multa
50-60	r2:2: ruskea läikällinen sekoittunut hiekka
47-50	r2:3: vaalea hieno hiekka
45-47	r2:4: hieman vaaleampi hiekka
39-45	r2:5: ruskea hieno hiekka, tiilipaloja
34-39	r2:6: tumma hiekka
29-34	r2:7: ruskea hiekka
25-29	r2:8: harmaa hieno hiekka
19-25	r2:9: tumma nokinen hiekka
14-19	r2:10: harmaa karkea hiekka (palaneen oloinen)
0-14	r2:11: luonnollinen kellanruskea moreeni

Havaintopisteiden 2 ja 3 välissä itäprofiilin edessä tasossa oli harmaampaa hiekkaa ja pienehköjä palaneen oloisia kiviä.

Havaintopiste R3 sijaitti itäprofiilissa 23,2 metriä pohjoiseen tontin eteläreunasta. Siinä oli vain muutama sekoittunut uudempi kerros kuten muuallakin tässä osaa kaavittua aluetta. Maanpinta oli kohdalla korkeudella 21.23 ja pohja 20.72 m mpy. Se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste R3:

20-55 r3:1: multa, sis. pieniä tiilenpaloja
 0-20 r3:2: hiekkainen multa
 pohjalla r3:3: luonnollinen kellanruskea moreeni

Rakennus, havaintopiste R3. Profiilissa oli käytännössä yksi kerros ennen moreenia. Kuvaussuunta ENE. 17.5.2016.

Uuden rakennuksen kohdalla pohjoispäässä oli multaa ohuemmin kuin keski- ja eteläpäässä. Kerros oli myös kivettömämpi. Keskiosassa oli runsaasti lohkokiviä ja kerrokset olivat syvälle sekaisin. Ilmeisesti kohtaa oli sekoitettu täällä runsaasti tulipalon jälkeen alueen raivauksessa. Eteläpäässä ei ollut lohkokiviä, mutta multakerros oli paksumpi kuin pohjoispäässä, etenkin kaakkoon päin mentäessä.

Vaikutelmaksi jäi että pohjois- ja eteläosissa ei ollut säilynyt vanhoja kerroksia vaan kerrokset olivat moreeniin saakka sekoittuneita. Pohjoisosassa multakerros ennen luonnollista moreenia oli tosi ohut (20-30 cm). Etelässä kerrosten tuhoutuminen johtui putkikaivannoista, kaivoista ja tulipalon jälkien raivauksesta. Keskiosassa kerrokset olivat enimmäkseen syvälle sekoittuneita aina moreeniin saakka. Joissain kohdissa alimpana oli ohut tumma kerros, jossa oli palaneita kiviä ja hiiltä. Yhdessä koekuopassa oli myös hiukan vanhempia esinelöytöjä. Muissa kerroksissa oli syvällä moderneja esineitä. Vanha kerros oli kaavinnan aikana vaikeasti havaittavissa. Se oli havaittavissa tummempina alueina syvemmälle moreenin menevinä kuopanteina. Mitään kivi- tai puurakenteita ei havaittu tuhoutuneen ulkorakennuksen perustuskivien lisäksi.

Yleiskäsitykseksi jäi että rakennuksen kohta oli tuhottu arkeologisesti lähes kokonaan aiemmissa tapahtumissa. Vain muutamissa kohdissa noin 45-55 cm maanpinnan alapuolella pintakorkeudella 21.03-21.14 m mpy oli alimpana rajatuilla alueilla vanhempaa kerrosta ohuella jäljellä. Oliko se kaupunkiajalta, 1600-, 1700-, 1800- tai 1900-luvuilta? Vanhat kerrokset olivat ohuita ja sekoittuneet aikojen kuluessa. Vähäisten löytöjen perusteella tarkkaa ajoitusta alimmalle kerrokselle ei voinut antaa, mutta se on todennäköisesti kaupunkiajan jälkeinen. Ja sielläkin painotus aikakauden loppuun.

5.2. Parkkipaikka

5.2.1. Koekuopitus

Arkeologinen valvonta laajeni ennakkosuunniteluista rakennuksen pohjoispuolelle, sillä puistoalueella sijaitsevaa kaupungilta vuokrattua HSY:n parkkipaikkaa piti laajentaa itään päin kauemmaksi uudesta rakennuksesta. Alue päätettiin koekuopittaa ensiksi ja päättää sen jälkeen tarvittavista tutkimuksista (kuvat 77-112; kartat 1 ja 4-5). Koekuopitus tehtiin 9-10.6.2016.

Parkkipaikka. Valvonta-alue sijaitsi kuvan keskellä viheralueella. Tilanne koekuopituksen alkaessa. Kuvaussuunta SE. 9.6.2016.

Suunnitelmassa parkkipaikan kooksi oli piirretty kahdeksan autopaikkaa eli 20 x 5 metriä. Parkkipaikasta tuli kuitenkin todellisuudessa pohjoispäästään lyhyempi, jolloin koekuoppa 1 sijaitsi kaavitun alueen ulkopuolella. Kaavittu alue oli kooltansa 16 x 6 metriä. Maanpinta sijaitsi korkeudella 21.47 - 22.97 m mpy. Maanpinta kohosi melko tasaiselta vanhalta parkkipaikalta/tieltä itään kohti jyrkkää avokalliota, erityisesti kaakkoon. Kasvillisuus kohdalla matalaa, lähinnä nurmikoksi luonnehdittavaa, sillä paikkaa käytettiin työmaan parkkipaikkana.

Parkkipaikka, koekuopat P2-4. Kuvaussuunta S. 9.6.2016.

Koekuoppa P1 sijaitsi pohjoisimpana ison puun pohjoispuolella 24 metriä pohjoiseen tontin etelärajan linjasta ja 14,6 metriä itään tontin itärajusta. Kohdassa oli muista koekuopista poiketen korkeavartista aluskasvillisuutta, mutta pinnalla oli ruohikkoa.

Koekuopan koko oli 70x70 cm ja sen lounaisnurkka oli korkeudella 21.94 m mpy.

Pintaturpeen (P1:1) pinta sijaitsi korkeudella 21.84-21.97 m mpy. Yhteys oli 5-13 cm paksu ja sen poiston jälkeen tuli esiin pintakorkeudelta 21.80-21.84 m mpy hiekaista multaa (P1:2), jonka seassa oli paljon palaneita kiviä ja jonkin verran tiilipaloja. Yhteydestä tuli löytöinä eläinten luita, kirkasta lasia, piiposliinia, pari taottua naulaa ja katkelma liitupiipun vartta. Yhteys oli noin 30 cm paksu. Se ei ollut kovinkaan vanha kerros ja se vaikutti kohtaan kaadetulta kiuaskiviltä.

Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 3 (P1:3). Multakan vasemmalla puolella on P1:2:sta tulleita palaneita kiviä. Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Edellisen alta pintakorkeudella 21.49-21.52 m mpy tuli multaa (P1:3), jonka alta pilkotti vaalean hiekan laikkuja. Tämän noin 10-13 cm paksun kerroksen alla koekuopan pohjalla oli punaruskea moreeni/hiekka (P1:4) pintakorkeudella 21.36-21.41 m mpy.

Parkkipaikka, koekuoppa P1. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Koekuoppa oli 49-58 cm syvä.

Koekuopan itäprofiilin maanpinta oli korkeudella 21.85-21.89 m mpy ja profiilin pohja korkeudella 21.36-21.39 m mpy. Pinnat laskevat pohjoiseen päin. Koekuopan itäprofiili oli keskellä korkeudella 21.86 m mpy ja pohja 21.37 m mpy ja se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa P1:

43-49	P1:1: pintaturve
12-43	P1:2: multakerros ja palaneita kiviä
0-12	P1:3: multakerros ja seassa vaaleata hiekkaa
alla	P1:4: luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P2 (80x80 cm) sijaitsi edellisestä seitsemän metriä kaakkoon matalamman kalliopaljastuman länsipuolella 16 metriä pohjoiseen tontin etelärajan linjasta ja 14,4 metriä itään tontin itäraja. Koekuopan lounaisnurkka oli korkeudella 21.97 m mpy.

Pintanurmikon (P2:1) pinta sijaitsi korkeudella 21.97-22.07 m mpy. 7-10 cm:n paksun pintanurmikon poiston jälkeen esillä oli pintakorkeudella 21.90-21.97 m mpy multaa (P2:2). Noin 13-16 cm paksussa multakerroksessa oli modernia lasia, posliinia, eläinten luita, pari taottua naulaa, Alkon kierrekorkki ja tiilenpaloja. Seuraava yhteys P2:3 oli hieno ruskea/vaalea hiekkakerros, joka oli linssimäisinä alueina. Sen pinta oli korkeudella 21.74-21.84 m mpy ja se oli vain 2-4 cm paksu. Sitä ei näy esim. laisinkaan länsiprofiilissa.

P2:3:n alta tuli ruskeanharmaa multainen hiekka (P2:4) pintakorkeudella 21.71-21.81 m mpy. Pinnassa näkyi pari pienehköä kiveä. P2:4 oli 5-7 cm paksu, jonka jälkeen alapuolisessa samanlaisessa yhteydessä oli hieman hiiltä (P2:5) pintakorkeudelta 21.66-21.75 m mpy lähtien. Tämä hieman tummempi yhteys oli 9-18 cm paksu. Siitä ei tullut löytöjä. Sen alla koekuopan pohjalla oli luonnollinen kerros; isompia kiviä ja pienempiä kiviä (läpimitta 10-15 cm) ja kaakkoiskulmassa kallio ja niiden välissä oranssinruskeaa moreenia (P2:6) pintakorkeudella 21.52-21.66 m mpy.

Parkkipaikka, koekuoppa P2. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Koekuoppa oli 41-52 cm syvä.

Koekuopan itäprofiilin maanpinta oli korkeudella 22.07 m mpy ja profiilin pohja korkeudella 21.55-21.66 m mpy. Koekuopan itäprofiili oli keskellä korkeudella 22.07 m mpy ja pohja 21.55 m mpy ja se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa P2:

41-51	P2:1: pintaturve
29-41	P2:2: multa
25-29	P2:3: ruskea/vaalea hiekka
18-25	P2:4: ruskeanharmaa multainen hiekka
0-18	P2:5: hiekkakerros, hieman hiiltä
alla	P2:6: luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P3 (60x60 cm) sijaitsi edellisestä kolme metriä etelään 13,7 metriä pohjoiseen tontin etelärajan linjasta ja 12 metriä itään tontin itärajusta. Koekuopan lounaisnurkka oli korkeudella 21.82 m mpy.

Pintakorkeudella 21.71-21.75 m mpy sijaineineen noin viisi cm paksun nurmikerroksen (P3:1) poiston jälkeen esillä oli hiekkainen ja kivinen multakerros (P3:2), joka oli 14-17 cm paksu. Sen pinta oli korkeudella 21.68-21.70 m mpy. Yhteydessä oli mm. LP-levyn pala, kuminen ovistoppari, nauloja, lasia, uudempaa keramiikkaa, muutama eläimen luu ja kengänpohja eli hyvin uutta esineistöä.

Parkkipaikka, koekuoppa P3. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2. 9.6.2016.

7-8 cm paksu alapuolinen yhteys P3:3 (pinta 21.51-21.53 m mpy) oli hiekkaisempi kuin yläpuolinen kerros. Se sisälsi runsaasti erikokoisia pieniä kiviä ja tiilimurskaa. Kyseessä oli oikeastaan kivikerros. Yhteydessä P3:3 oli vain kaksi löytöä; lasi- ja keramiikkapalat, joita oli vaikea ajoittaa. Kaivaminen lopetettiin kohtaan, jossa tuli tummaa nokimaata kyseisessä kerroksessa (P3:4) (vrt. koekuoppa P2).

P3:4 oli 1-10 cm paksu ja sen pinta sijaitsi korkeudella 21.43-21.46 m mpy. Sen hiilikerros oli ohut ja sekoittunut kivikerrokseen. Sekoittunut kerros jatkui sen alla ennen kuin esiin tuli

pintakorkeudella 21.36-21.41 m mpy luonnollinen kellanruskea moreeni (P3:5), joka oli karkeampaa kuin koekuopassa P2. Yhteystä 4 ei tullut löytöjä.

*Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 5.
Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.*

Koekuoppa oli 34-38 cm syvä.

Koekuopan itäprofiilin maanpinta oli korkeudella 21.74-21.75 m mpy ja pohja korkeudella 21.36-21.41 m mpy. Niiden pinnat laskivat pohjoiseen päin. Koekuopan itäprofiilin keskiosassa oli korkeudella 21.74 m mpy ja pohja 21.36 m mpy ja se käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa P3:

29-44	P3:1: pintaturve
17-29	P3:2: hiekkainen ja kivinen multa
10-17	P3:3: edellistä kivisempi ja hiekkaisempi kerros
0-10	P3:4: hiili-/kivikerros
alla	P3:5: luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P4 (60x60 cm) sijaitsi edellisestä viiden metrin päässä kaakossa. Tontin etelärajan linjaan oli matkaa 7,4 metriä ja tontin itärajaan 13,4 metriä. Koekuopan lounaisnurkka oli korkeudella 22.33 m mpy.

Pintakorkeudella 22.16-22.36 m mpy sijainneen 2-4 cm paksun nurmikerroksen (P4:1) alla oli 6-10 cm paksu multakerros (P4:2) ja sen alla koekuopan itäpuoliskossa silttikerros (P4:3) ja länsipuoliskossa hyvin savipituinen multakerros (P4:4). Niiden pinnat olivat korkeudella 22.09-22.18 m mpy. Noin 10 cm paksujen kerrosten alla oli pintakorkeudelta 22.01-22.08 m mpy lähtien erikokoisia louhintakiviä, luonnollisia kiviä, karkeata hiekkaa ja tiilimurskaa (P4:5). Kaivaus lopetettiin tähän, sillä käsin kaivamalla kerroksesta ei päässyt läpi.

*Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5).
Kivikerros poistettiin koneellisesti.
Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.*

Kivikerroksen poistamiseen käytettiin kaivinkonetta. Kuopan itäreuna jäi paikallensa, mutta kuoppa laajeni niin että se oli N-S – suunnassa 80 cm ja E-W – suunnassa 70 cm. Isoimmat poistetut kivet olivat kooltansa 45x40 cm. Kivet olivat multakerroksessa, josta tuli löytöinä kirkasta lasia, vihertävää lasia ja piiposliinin pala. Noin 40 cm paksun kivikerroksen (P4:5) alta pintakorkeudelta 21.83-21.86 m mpy alkoi kivettömämpi multakerros (P4:6), joka oli 14-18 cm paksu. Mullassa oli kiviä (läpimitta 10-15 cm) harvakseltaan pohjaan saakka. Kaivamista jatkettiin käsin luonnolliseen oranssinruskeaa moreenin (P4:6) saakka pintakorkeudelle 21.60-21.75 m mpy. Löytöinä tuli kirkasta ja vihreää tasolasia ja astialasia ja taottu rautanaula.

*Parkkipaikka, koekuoppa P4. Koekuopan
pohjoisprofiili. Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.*

Koekuoppa oli 59-72 cm syvä.

Koekuopan itäprofiilin maanpinta oli korkeudella 22.25-22.36 m mpy ja pohja korkeudella 21.57-21.64 m mpy. Sen pinta laski pohjoiseen päin. Koekuopan itäprofiilin keskiosa oli korkeudella 22.27 m mpy ja pohja 21.60 m mpy ja käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa P4:

65-68	P4:1: pintaturve
57-65	P4:2: multa
46-57	P4:3: silttikerros
26-46	P4:5: kivet ja multa
10-26	P4:6: multa ja kivet
0-10	P4:7: luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuopitus osoitti että noin 35-50 cm syvyydessä sijaitsevan luonnollisen moreenin päällä oli häviävän vähän nokea multakerroksessa parin koekuopan kohdalla alueen keskiosassa. Kerrokset olivat löydöttömiä. Niiden päällä oli uudempia täyttömaita ja kiviä paksultikin sekä modernia esineistöä. Alueen koneellisen kaavinnan valvonta katsottiin riittävän.

5.2.2. Koneellisen kaavinnan valvonta

Parkkipaikan kerrokset moreenin saakka kaavittiin koneellisesti 2.8.2016 (kuvat 113-132; kartat 2 ja 7). Kaavittava osuus oli kooltansa 16 x 6 m. Kaavinta-alue alkoi yhdeksän metriä itään tontin itärajan ja neljä metriä pohjoiseen tontin etelärajan linjasta. Maanpinta sijaitsi korkeudella 21.47-22.97 m mpy. Maanpinta kohosi melko tasaiselta vanhalta parkkipaikalta/tieltä itään kohti jyrkkää avokalliota, erityisesti kaakkoon. Maata poistettiin keskimäärin 35-50 cm. Kaapiminen tapahtui leveällä kauhalla kerroksittain pohjoisesta etelään. Kone työskenteli alueen länsipuolelta vanhalta parkkipaikalta/tieltä käsin. Työtä valvoi kaksi arkeologia.

Parkkipaikka. Alueen kaavinta alkoi pohjoispäästä. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Maakerrokset vastasivat koekuopista saatuja tietoja. Koekuoppien 2 ja 3 kohdilla multakerroksen, kiviä sisältävän, alta tuli heti rajatulta alueelta ohut hiilipitoinen kerros (0-5 cm) ennen moreenia. Kerros sijaitsi kallioulkoneman reunan tuntumassa ja sen päällä pienellä alueella kuopanneena. Tuli oli vahingoittanut kalliota. Kerroksen alkaminen heti ohuen mullan alta viittasi että kyseessä oli ilmeisesti melko nuori kerros. Löytöjä kerroksesta ei tullut.

Kallio tuli esiin laajemmin alueen koillisosasta.

Parkkipaikka. Pohjoispäässä multakerroksen alta tuli tummempi kerros rajatulta alueelta kaveten syvemmälle. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Tästä eteenpäin ei ollut alueen keskivaiheilla edellisen tapaista kerrosta vaan kivettömämmän multakerroksen alla oli sekoittunutta kivistä multaa moreeniin saakka.

Eteläpäässä ylimmän multakerroksen väri muuttui vaaleammaksi, silttiseksi mullaksi. Vaaleamman multakerroksen alta kaavitun alueen kaakkoisosassa tuli louhintakivien ja luonnonkivien kerrostuma ja sen alta tummempi multakerros, jossa oli myös hiiltä ja tiilimurskaa. Alimpana oli kallio tai kellanruskea moreeni. Tämä tumma kerros oli paksumpi syvempien kalliosyvänteiden kohdilla. Poimuttunut kallio laajeni kaavitun alueen eteläosan kattavaksi. Kerrokset paksunivat kaakkoisnurkkaa kohti maanpinnan nostamisen takia. Se liittyi Aqua Kiltaan menevään tiehen.

Parkkipaikka. Alueen eteläosassa vaaleamman pintamullan alta alkaa tulla tummempi multa. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Parkkipaikka. Alueen eteläosa. Kuvassa kallion ja moreenin päällä on vielä tumman multakerroksen päällä ollutta kivitäytettä. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Parkkipaikka. Alue loppuun kaavittuna. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kohdassa, itäprofiilissa 100 cm pohjoiseen kaavitun alueen eteläreunasta, oli **havaintopiste P1**. Maanpintapinta profiilin kohdalla oli korkeudella 22.98 ja pohja 21.98 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste P1:

80-100	p1:1: vaalean siltin sekainen multa ja päällimmäisenä nurmikko
67-80	p1:2: multa
31-67	p1:3: louhittuja ja luonnollisia kiviä, joiden välissä hiekkainen multa
0-31	p1:4: tumma tiivis multainen hiekka
alla	p1:5: kallio (itäpuolella samalla tasolla luonnollinen kellanruskea moreeni)

Alimpana kallioiden päällä oli vanha maanpintakerros. Se näkyi tummempana kerroksena. Kaakkoisnurkassa maanpintaa on nostettu louhintakivillä ja mullalla 70 cm pengertämään/loiventamaan Aqua Kiltaan johtavaa rinnettä tien takia tai parkkipaikan teon yhteydessä toisessa yhteydessä.

Parkkipaikka. Alueen kaakkoiskulmaa kohti maanpinta nousi ja täyttökerrokset paksunivat. Kuvaussuunta SE. 2.8.2016.

Parkkipaikka, havaintopiste P1. Havaintopiste on kuvan vasemmassa reunassa. Alueen koilliskulmassa näkyi pinnan silttinen multa, täyttökivikerros ja tummempi maa ennen kalliota ja moreenia. Kuvaussuunta SE. 2.8.2016.

Kaavitusalueen länsireunalla vanhan parkkipaikan/tien itäreunan kohdalla soran alla oli eristekangas etelässä korkeudella 21.62 m mpy. Tien pinta oli kohdalla korkeudella 21.95 m mpy. Keskellä korkeudet olivat vastaavasti 21.47 ja 21.91 m mpy ja pohjoisessa 21.25 ja 21.73 m mpy. Vanhan parkkipaikan/tien kohdalla oli kaavittu maata moreeniin saakka 33, 44 ja 48 cm. Vanha parkkipaikka/tie oli keskimäärin korkeudella 21.35-21.75 m mpy. Se kohosi kaakkoon päin.

Parkkipaikka. Alueen länsireunassa vanhan tien/parkkipaikan soran alla oli syvällä eristekangas moreenin päällä. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kaavituksen kerroksista tuli vähänlaisesti löytöjä ja nekin modernia esineistöä (mm. nakkipakkauksen muovisuojus). Havaintopisteen luota puhtaan maan rajalta löytyi lasipikarin osa.

*Vanha nakkipaketti
kaavinta-alueen
pohjoisosasta.*

Parkkipaikan valvonta antoi samanlaisen tuloksen kuin rakennuksen kohta. Multakerroksen alla alimpana oli vain paikoitellen ohuelti tummaa maata (sis. hiiltä, tiiltä) ennen luonnollista moreenia. Eteläisimmässä osassa oli kallion ja moreenin päällä vanhempaa multakerrosta enemmän. Kerrokset muodostuivat enimmäkseen sekoittuneista kerroksista ilmeisesti vanhan parkkipaikan/tien ja Aqua Kiltaan johtavan tien rakennustöiden takia. Jälkimäisen kohdalla maanpintaa oli kohotettu erityisesti uudemmilla multa- ja täyttökivikerroksilla. Vanhaa esineistöä tai rakenteita kaupunkiajalta ei tullut kerroksista vaan ainoastaan uudempaa esineistöä.

5.3. Tie

Vanhankaupungintieltä HSY:n Aqua Kiltaan johtava tie sijaitsi liian lähellä uutta rakennusta ja myös osittain tontin puolella. Puistoalueella sijaitsevaa tietä piti siirtää kaksi metriä etelään 28 metrin pituudella asemakaavan osoittamaan kohtaan. Tielinjan siirtoalueen itäpään eteläpuolella korkean kallion juurella oli vuonna 1999 tutkittu silloin tehdyn Johannesbergiin johtavan polun kerroksia. Tällöin ei oltu havaittu merkkejä kaupunkiaikaisesta kerroksesta, mutta kohdassa oli kyllä epämääräisiä sekoittuneita kerroksia nuoremmilta ajanjaksoilta. Vuonna 1987 Vanhankaupungintien suunnalta tulevan vesi- ja viemärikaivannon valvonnan yhteydessä tiesiirtoalueen länsi- ja lounaispuolella ei oltu havaittu erityisempiä kerroksia; noin 40-50 cm paksu tiesorakerrokset ja alla moreeni/hiekka. Edellisen tien eteläpuolella lännempänä oli 20-40 cm multamaata ennen moreenia. Muutamassa kohdassa oli syvempiä kerroksia, jotka saattoivat liittyä nykyisin Johannesbergiin johtavan tien eteläpuolella sijainneeseen rakennukseen. Kohdassa oli havaittu vuoden 1987 valvonnassa rakennuksen kivijalka. Rakennus on havaittavissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kartoissa. Rakennuksen kivijalka näkyy vuoden 1943 ilmakuvasa (ks. kartat s. 17-19 ja kuva s. 29).

5.3.1. Koekuopitus

Koekuopitus tapahtui samanaikaisesti parkkipaikan koekuopituksen aikana 9.6.2016. Tänne tehtiin vain yksi koekuoppa, **koekuoppa T1**, kooltansa 200x600 cm tielinjan siirtoalueen keskiosan länsipuolelle tiehen nähden poikittain. Sen luoteisnurkka sijaitsi 2,8 metriä etelään tontin etelärajasta ja 3 metriä etelään tontin pohjoisrajan linjasta. Luoteisnurkka oli korkeudella 21.26 m mpy. Maanpinta laski kuusi cm etelään päin.

Tie. Koekuoppa T1 sijaitsi vasemmalla maassa olevien tarvikkeiden takana. Uuden tontin raja sijaitsi mitan kohdalla. Tietä täytyi siirtää kaksi metriä etelään päin, vasemmalle, tämän vuoksi. Kuvaussuunta WSW. 9.6.2016.

Ylimpänä korkeudelta 21.20-21.29 m mpy lähtien oli heikkoa kasvillisuutta ja multaa 4-8 cm:n paksuudelta (T1:1). Sen alta tuli koko koekuopan alueella hiekkainen multakerros (T1:2), joka oli 9-12 cm paksu. Sen pinta oli korkeudella 21.14-21.22 m mpy. Yhteydestä tuli mm. erilaista muovista esinekatkelmaa, styroxia, lasia, kruunukorkki ym modernia tavaraa. Sen alta tuli pohjoispäässä 40-50 cm leveydeltä hiekkainen yhteys T1:3 ja sen itäpuolelta ruskeanharmaa multainen siltti yhteys T1:4. Molemmat yhteydet olivat vain pari senttiä paksuja korkeudelta 21.05-21.10 m mpy lähtien.

Yhteyden T1:3 alta tuli ruskea tiivis hiekk (T1:5). Yhteyden T1:4 alta tuli multaisempi tiivis hiekk (T1:6). Niiden pinnat olivat korkeudella 21.05-21.08 m mpy. Kaikista yhteyksistä tähän saakka oli tullut joukossa runsaasti uudempaa "hiekoitussepeliä". Näistä kerroksista tuli lasipullon pala ja pari teollista naulaa.

Edelliset kerrokset olivat vain 3-8 cm paksuja. Alta tuli korkeudelta 221.01-21.06 m mpy lähtien koko kaivausalueen leveydeltä tiivis vaaleanharmaa siltti (T1:7). Pohjoispäässä oli pieni iso kivi/kalliopaljastuma, joka seuraavassa tasossa laajeni pohjoispään käsittäväksi. Eteläpäässä tässä dokumentointitasossa alapuolinen kivinen moreeni (yhteys 8) tuli jo hiukan läpi. Yhteys 7 oli 1-12 cm paksu. Yhteydestä tuli löytöinä enimmäkseen tiilipaloja, muutamia lyijylasitettuja punasavikeramiikan paloja, vihreän lasipullon pala ja liitupiipun varren katkelmia (2 kpl), jotka olivat vanhempaa esineistöä kuin muiden kerrosten löydöt. Palaneita kiviä tai hiiltä ei ollut yhteyksissä.

Tie, koekuoppa T1, yhteys 8.
Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Tie, koekuoppa T1. Vanhempia löytöjä yhteydestä 7; liitupiipun varsipaloja (2 kpl), lasipullon pala, lasitettujen punasaviastian paloja ja tiilenpaloja. 9.6.2016

Alla oli multainen moreeni (T1:8) korkeudella 20.89-21.00 m mpy. Multaista moreenia kaivettiin koepistolla hiukan eteläpäässä. Esiin tuli nopeasti koskematon kellanruskea moreeni.

Koekuoppa oli 23-37 cm syvä.

Koekuopan pohjoisprofiilin keskellä maanpinta oli korkeudella 21.28 m mpy ja profiilin pohja korkeudella 20.93 m mpy. Koekuopan itäprofiili keskeltä käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Koekuoppa T1:

27-35	T1:1: pintakerros
18-27	T1:2: hiekkainen multakerros
15-18	T1:4: ruskeanharmaa multainen siltti
10-15	T1:6: tiivis multainen hiekka
0-10	T1:7: vaaleanharmaa siltti
alla	T1:8: multainen moreeni, alla pian kellanruskea moreeni

Koekuopan kohdalla näytti olevan syvälle sekoittuneita kerroksia, joissa oli resenttejä löytöjä ja uutta "hiekoitussepeleitä". Alimmassa hiekkaisessa moreenissa oli joitakin vanhempia löytöjä. Merkit kaupunkiaikaisista kerroksista tai sen jälkeisistä vanhemmista kerroksista olivat niin heikkoja että tielinjan siirtoalueen kohdalla ei kannattanut tukia arkeologisella kaivauksella tarkemmin vaan tämänkin alue päätettiin kaapia myöhemmin koneellisesti arkeologien valvonnassa.

5.3.2. Koneellisen kaavinnan valvonta

Tielinjan siirtoalueen kaavinta (kuvat 142-166; kartat 3 ja 7) tapahtui samanaikaisesti parkkipaikan kaavinnan aikana 2.8.2016. Kaavinta-alue oli 28 metriä pitkä ja 2-2,8 metriä leveä. Se leveni länteen päin. Kaavinta alkoi itäpäältä heti Kellomäen huipulle johtavan polun länsipuolelta. Tien itäpää oli tässä korkeudella 23.27 m mpy ja länsipää Johannesbergiin johtavan tien itäpuolella korkeudella 20.93 m mpy. Tie ja maanpinta nousivat kiihtyvästi itään päin mentäessä. Ne olivat tien valvonta-alueella melko samoilla korkeuksilla. Tie ei kohonnut ulkopuolisesta maastosta. Tien kummallakaan puolella ei ollut oja.

Kaavinta-alue sijaitsi välillä 2,2-5 metriä etelään tontin etelärajan ja itäpää 14 m itään ja länsipää 14 metriä länteen tontin itärajan linjasta.

Tielinjan siirtoalueen kaavinta alkoi itäpäältä. Kaavinta tehtiin ohuina kerroksina. Kaivinkone meni kaivamisen edellä linjaa pitkin länteen päin. Itäpäässä tuli aluksi tien hiekkokerroksia pohjoispuoliskossa ja multaa eteläpuolisossa. Kolmen metrin päässä kaivannon itäpäältä näiden kerrosten alta tuli kallio, jota jatkui kaivannon pohjalla viisi metriä. Sen pinta laski voimakkaasti luoteeseen. Kallion päällä oli eteläpuoliskolla multaa ja tienpuolella enimmäkseen useita ohuita täyttökerroksia; multa-, savi- ja hiekkakerroksia yli 80 cm:n paksuudelta. Niillä oli loivennettu tietä kohti Aqua Kiltta. Ylimpänä uusimmat kerrokset paksunivat voimakkaasti itään päin. Uudempien hiekkakerrosten alla oli savikerros neljä metriä tontin itärajan linjalta kaivannon itäpäähän.

Tie. Tielinjan siirtoalueen kaavinta alkoi ylhäältä idästä. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Heti kallion eteläpuolella näkyi eteläprofiilissa mullan alla ohuena kerroksena täyttöhiekkaa, joka oli löydetty myös vuonna 1999 Johannesbergiin suuntaan rakennetun polun kohdalta multakerroksen alta (ks. s. 52). Kyseinen polku oli jo kadonnut maastossa kasvillisuuteen polun hoidon puutteen takia. Kaivannossa tämän hiekkakerroksen kohdalla oli tasossa vaaleata hiekkaa ja sen pohjoispuolella hienompaa hiekkaa eli kohtaa oli kaivettu jo ennen vuotta 1999. Muualla eteläprofiilissa kaivannon keskiosassa oli multaa luonnolliseen kellanruskeaan moreeniin saakka, joka alkoi tästä kallion reunasta ja jatkui kaivannon loppuun saakka. Paikoitellen oli multakerroksen välissä vaaleampaa hiekkaa.

Tie. Multa ja tien hiekkakerrosten alta etualan kallion länsipuolelta alkaa tulla esiin luonnollinen kellanruskea moreenikerros. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kerrokset jatkuivat tästä etelään päin samanlaisina; ylimpänä oli multaa, jossa oli seassa kiviä ja "hiekoitussepeleitä". Kivien määrä kasvoi syvemmällä ja joukossa oli hiukan tiilimurskaa. Alimpana oli kellanruskea moreeni, jossa oli edellisen kerroksen syvemmälle meneviä pieniä tummempia läikkiä. Niissä oli hiukan tiilimurskaa ja hiiltä. Kallion jälkeen oli tullut alimpana paksumpi hiekkainen multakerros. Kaivannon keskiosassa tason pohjalla oli isoja maakiviä tai kalliopaljastumia. Kaivanto oli täällä 45-60 cm syvä.

Tie. Edellisen kohdan eteläpuolta kaavitaan. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kaivannon länsipäässä alimpana oli kaivannon tummin multainen maa, jossa oli hiiltä ja tiilimurskaa.

Tie. Kaivanto koekuopan kohdalla ja länsipuolella. Koekuopan länsipuolella oli alimpana tummempia kerroksia kuin kaivannon keskivaiheilla. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Tie. Kaivannon länsipää edellisen kuvan länsipuolella. Tasossa on yhä ohuita tummia alueita. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Tie. Kaivanto kuvattuna lännestä. Moreenin päällä on vielä tummia ohuita läikkiä. Itäpäässä näkyy kallio. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Tie. Kaivannon pohjoisprofiili itäpäässä. Kallio viettää luoteeseen ja sen päällä on runsaasti ohuita täyttökerroksia tien kohdalla. Kallion länsipuolella kuvan etualalla on alimpana paksumpi multakerros kuin muualla. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Tie. Kaivannon pohjoisprofiili keskiosassa. Keskiosassa alin kerros oli hiekkaisempi ja vaaleampi kuin itä- ja länsipäässä. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

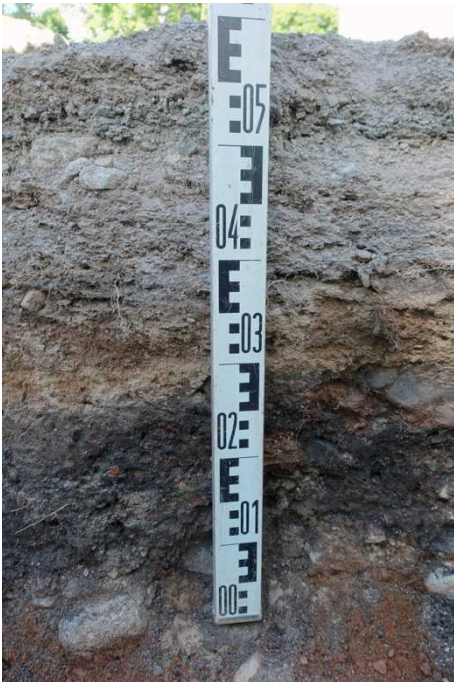
Tie. Kaivannon pohjoisprofiilin länsipää. Länsipäässä oli alimpana profiilin tummin kerros. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Pohjoisprofiilista tien kohdalta otettiin kerroksista neljästä kohtaa ylös korkeustiedot **havaintopisteissä T1-T4**. Havaintopisteissä tien kohdalla lännessä ja idässä oli vahvemmat tummat kerrokset (28 ja 15/20 cm) alimpana. Keskiosan havaintopisteissä oli vaaleammat hiekkaisemmat multakerrokset/hiekkakerrokset alimpana (15 ja 14/30 cm). Niiden yläpuolella oli tien eri-ikäisiä rakennekerroksia, joista uudemmat kerrokset paksunivat itään päin huomattavasti itäpäässä.

Havaintopiste T1 sijaitsi kaksi metriä itään kaivannon länsipäästä. Sen pinta oli korkeudella 20.97 m mpy ja pohja 20.33 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste T1:

37-64	t1:1: karkea hiekka/sora tien pinnassa
28-37	t1:2: vaalea hiekka
0-28	t1:3: tumma multainen maa, tiilimurskaa
alla	t1:4: luonnollinen moreeni

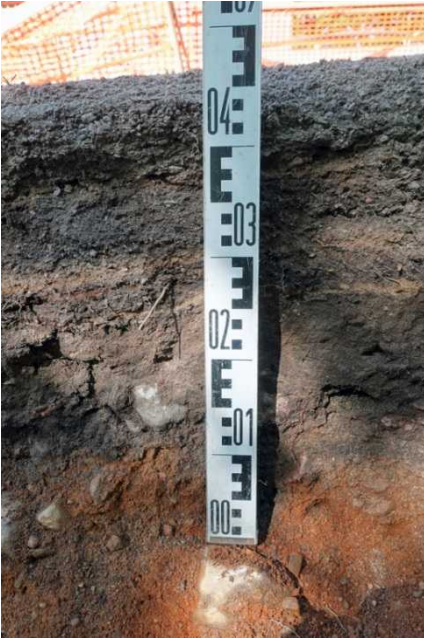
Tie, havaintopiste T1. Havaintopisteet T1-T4 sijaitsivat kaivannon pohjoisprofiilissa. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Havaintopiste T2 sijaitsi 8,6 metriä itään kaivannon länsipäästä. Sen pinta oli korkeudella 21.22 m mpy ja pohja 20.75 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste T2:

38-47	t2:1: karkea hiekka tien pinnassa
37-38	t2:2: ruskea hiekka
31-37	t2:3: harmaa hiekka
30-31	t2:4: vaalea hiekka
26-30	t2:5: tumma hiekka, juuria
25-26	t2:6: vaalea hiekka
10-25	t2:7: ruskea tasalaatuinen hiekka
0-10	t2:8: luonnollinen moreeni

Tie, havaintopiste T2. Kuvaussuunta NNW.
2.8.2016.

Havaintopiste T3 sijaitsi 16,6 metriä itään kaivannon länsipäästä. Sen pinta oli korkeudella 21.84 m mpy ja pohja 21.19 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste T3:

52-65	t3:1: sora tien pinnassa
45-52	t3:2: kova savinen hiekka ruskea
40-45	t3:3: karkea vaalea hiekka
31-40	t3:4: (ruskea) kova hieno hiekka, harmaa
24-31	t3:5: harmaa karkea hiekka
10-24	t3:6: tumma hiekkainen multa, tiilimurskaa
0-10	t3:7: luonnollinen moreeni

Tie, havaintopiste T3. Kuvaussuunta NNW.
2.8.2016.

Havaintopiste T4 sijaitsi 22,4 metriä itään kaivannon länsipäästä. Sen pinta oli korkeudella 22.46 m mpy ja pohja 21.56 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste T4:

55-	t4:1: erilaisia sorakerroksia
44-55	t4:2: savi
41-44	t4:3: vaalea hiekka
32-41	t4:4: tumma multainen aines, tiivis
20-32	t4:5: hieno vaalea hiekka
0-20 alla	t4:6: tummanruskea multainen hiekka, alaosassa pieniä kiviä t4:7: kallio

Tie, havaintopiste T4. Kuvaussuunta NNW.
2.8.2016.

Tielinjan siirtoalueen kaavinta-alueella itäpäässä oli kallio multakerroksen ja tien hiekkakerrosten alla. Sen päällä oli hiukan alkuperäistä multakerrosta, mutta enimmäkseen vähitellen tulleita tien ohuita täyttökerroksia. Kallion jälkeen kaivannossa alimpana kerroksena ennen luonnollista moreenia oli paksumpi multaisempi kerros. Keskiosassa alimpana oli ohuempi hiekkaisempi kerros. Länsipäässä alimpana oli tummin kerros, jossa oli enemmän hiiltä ja tiilimurskaa kuin muualla. Kaavittu kerros oli 45-90 cm paksu. Vanhempia edellä mainittuja kerroksia oli alimpana 15-30 cm ennen luonnollista moreenia ja kalliota. Kaavinnassa ei havaittu vanhaa esineistöä tai rakenteita näissä kerroksissa. Ne olivat todennäköisesti kaupunkiajan jälkeisiä Forsbyn tilan kerroksia. Yläpuoliset kerrokset olivat tien rakennekerroksia tai sekoittuneita multakerroksia.

5.4. Rakennusten välinen kaivanto

Vanhan rakennuksen itäsivun keskeltä oli kaivettu 2,4 metriä leveä, 1,2-1,4 metriä syvä ja 15 metriä pitkä kaivanto uuteen taloon ilman arkeologin paikallaoloa. Kohta tarkistettiin pian kaivamisen jälkeen 2.6.2016 (kuvat 167-176; kartat 3 ja 7).

Rakennusten välinen kaivanto. Edessä näkyy uuden rakennuksen sorastettu alue. Kuvaussuunta WSW. 2.6.2016.

Kaivannon W-E –suunnassa 3,5 metriä leveän länsipään pohjoisreuna oli 4 metriä talon pohjoispäästä etelään. Kaivannon pitkä pohjoisprofiili oli viisi metriä etelään talon pohjoispäästä. Kaivanto oli siirtynyt yhden metrin etelään suunnitellusta. Piha oli kaivannon kohdalla tasainen korkeudella 21.20 m mpy.

Kaivannon eteläprofiilissa oli ylimpänä tummempaa sotkeentunutta maata. Yläpuolelta oli poistettu pintakerrokset. Työmiesten mukaan kaivannon eteläreunalla oli mennyt kaapeleita ja havaintohetkellä siellä roikkui vielä sähkökaapelia.

Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiili. Kuvaussuunta WNW. 2.6.2016.

Kaivannon pohjoisprofiilin pihapintaan saakka säilyneistä kerroksista otettiin kolmesta kohtaa korkeustiedot.

Havaintopiste K1 sijaitsi talosta 220-340 cm itään esillä olevassa kallion kohdalla. Kallio näytti louhitulta profiilissa. Kaivajien mukaan se oli ollut kuitenkin sellainen. Puhtaan hiekan päällä oli tiiviisti yksi kerros nyrkinkokoisia kiviä (laitettuja?) ja sen päällä tumma multakerros. Päällä oli pihamaan eriaikaisia sorakerroksia. Kaikki kerrokset notkahtivat havaintopisteessä alaspäin länteen taloa kohti. Havaintopisteen yläpinta oli korkeudella 21.24 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste K1:

150-160	k1:1: uudempaa pintasoraa
140-150	k1:2: kellertävä karkea hiekka
120-140	k1:3: multa, alaosa tummempi
110-120	k1:4: kiviä (laitettu?)
70-110	k1:5: luonnollinen hiekka
0-70	k1:6 kallio

Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K1. Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Havaintopiste K2 sijaitsi 7 metriä itään talosta. Luonnollisia kerroksia oli 80 cm, vanhaa kerrosta korkeintaan 20 cm ennen pihan uudempia hiekka-/sorakerroksia (20 cm). Havaintopisteen yläpinta oli korkeudella 21.19 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste K2:

110-120	k2:1: pintasora/-hiekkä
100-110	k2:2: vaalea hiekkä
80-100	k2:3: tumma maa, puusäettä, tiilenpaloja
70-80	k2:4: luonnollinen sora/hiekkä, karkeampi
0-70	k2:5: luonnollinen sora/hiekkä

*Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K2.
Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.*

Havaintopiste K3 sijaitsi 11,20 metriä itään rakennuksesta. Täälläkin vanhaksi luettavaa kerrosta oli vain 15 cm. Päällä oli melko uutta pihan soraa ja alla luonnollisia hiekköjä ja hiekkää ja silttiä. Havaintopisteen yläpinta oli korkeudella 21.24 m mpy. Havaintopiste käsitti seuraavat kerrokset alhaalta ylös (cm):

Havaintopiste K3:

105-115	k3:1: pintasora/-hiekkä
90-105	k3:2: tummanharmaa hiekkä
75-90	k3:3: tumma maa , tiilimurskaa, luita
55-75	k3:4: luonnollinen kellertävä hiekkä
0-55	k3:5: luonnollinen hiekkä/siltti

Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K3. Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Alueella oli nykyistä pihamaan noin 20 cm paksua pintakerrosta vanhempaa kerrosta ohuelti, noin 20 cm. Alla oli luonnollinen kallio, hiekka, siltti tai sora 80-110 cm paksuudelta. Pihapinta oli käytännössä talon kivijalan korkeudella. Kivijalkaa oli vain hiukan näkyvissä. Kivijalka oli maan alapuolella kaivannon kohdalla 60-70 cm. Vanhan pihan yläkerroksia on voitu poistaa uuden pihakerroksen tieltä.

5.5. Vanha rakennus

Vanhan rakennuksen eli ns. Spaakin talon peruskunnostustöitä seurattiin vain muutaman kerran arkeologiselta kannalta rakennuksen perustojen osalta (kuvat 177-189; kartta 3). Suurempi tarkastus tehtiin 10.6.2016. Itse rakennuksen kunnostukseen ei puututtu eikä myöskään dokumentoitu mitenkään Helsingin kaupunginmuseon toimesta.

Yksikerroksinen pystylaudilla vuorattu rakennus oli 15,8 x 9 metrin kokoinen. Se oli keskiosassaan hirsirunkoinen, jossa oli kuusi huonetta helloineen tai kaakeliuuneineen. Rakennuksen kapeissa päissä oli rakennuksen levyiset lautarakenteiset tilat. Rakennuksessa oli ollut kolme asuntoa loppuvaiheessa.

Rakennuksessa oli lohkokivistä (kivissä porajälkiä) tehty kiviperustus, jonka kunto vaihteli. Se oli pohjoisseinän ja itäseinän osuuksilla moreenin päällä ja muualla kallion päällä. Rakennuksen itäseinän pohjoispäässä kaivannon pohjalla maanpinnan alapuolella kivijalan ulkopuolella oli pieni kalliopaljastuma. Kalliota oli esillä myös rakennuksen itäsivun eteläosassa kivijalan ulkopuolella viiden metrin osuudella kaivannon pohjalla valvontakäynnin aikana. Rakennuksen koko eteläseinä ja lähes koko länsiseinä oli perustettu kallion varaan. Länsiseinän keskiosassa kallio oli ollut maanpinnan yläpuolella.

Rakennuksen koilliskulmassa kallio oli korkeudella 20.74 m mpy ja kivijalan pinta korkeudella 21.15 m mpy eli niiden korkeusero oli 44 cm. Kallio kohosi voimakkaasti itään päin, sillä 115 cm päässä se oli jo korkeudella 21.30 m mpy eli korkeammalla kuin kivijalan yläpinta.

Rakennuksen itäseinän keskellä lähti leveä kaivanto uuteen rakennukseen. Tässä kohtaa oli purettu kivijalka ja kaivettu 160 cm syvyyteen alimmasta hirrestä (n. 19.55 m mpy). Kallio ei ollut esillä vielä vaikka lähistöllä se oli huomattavasti korkeammalla (21.30 ja 20.16 mpy).

Itäseinän eteläpäässä viisi metriä pohjoiseen kaakkoiskulmasta kallio oli noin metrin päässä rakennusta korkeudella 20.16 m mpy ja kaakkoisnurkan itäpuolella 1,5 metrin päässä korkeudella 20.60 m mpy. Rakennuksen itäseinän huonokuntoinen ladottu kivijalka oli vastaavilla kohdilla korkeuksilla 21.18 ja 21.04 m mpy. Kivijalan alapinta oli jälkimmäisessä kohdassa moreenin päällä korkeudella 20.57 m mpy. Itäseinän kivijalka oli luonnollisen hiekan/moreenin päällä ja se oli noin 50-70 cm korkea. Moreenin alla olisi ollut pian kallio, joka painui syvemmälle rakennuksen keskiosan pohjoisosan kohdalla. Itäisivulla maata oli avattu kolmen metrin leveydeltä rakennuksen ulkopuolelta.

Vanha rakennus. Rakennuksen kaakkoiskulma. Itäseinän huonokuntoinen kivijalka on moreenin päällä. Ulkopuolella näkyy kaivannossa kallio. Kuvaussuunta NW. 10.6.2016.

Rakennuksen eteläisivulla kivijalka oli korkeudella idästä länteen 21.18, 21.25 ja 21.23 m mpy. Vastaavilla kohdilla kallio oli korkeuksilla 20.77, 20.32 ja 20.63 m mpy. Poimukkaan kallion takia kivijalan korkeudet olivat 41, 93 ja 60 cm. Kallion päällä oli ollut multaa 20-35 cm. Kivijalka muodostui isoista kivistä eroten hirsirunkoisen itäseinän kivijalasta. Siinä oli muutama iso suunnikkaanmuotoinen kivi. Samanlainen kivijalka oli myös pohjoispäässä. Hirsirakenteet jatkuivat kuitenkin katkeamatta tänne, joten päädyt on tehty rakennuksen kanssa samaan aikaan. Maata oli avattu kolmen metrin leveydeltä rakennuksen ulkopuolelta.

Vanha rakennus. Rakennuksen eteläsivu. Kivijalka on kallion päällä. Kallion päältä on poistettu multakerros. Kuvaussuunta NE. 10.6.2016.

Rakennuksen kaakkoiskulman huoneen lounaisnurkassa kallio oli korkeudella 20.77 m mpy. Tilassa oli lattian purkamisen, välipohjan ja lattiarakenteen alapuolisen tilan tyhjentämisen jäljiltä N-S – suuntaiset alapohjajasat, jotka eivät olleet kuitenkaan kiinni pohjoisseinän alimmassa hirressä vaan siellä oli poikittainen vasa kannattelemassa niitä. Seinässä oli kyllä salvokset kohdilla, mutta alapohjajasat on mahdollisesti vaihdettu joskus isompiin hirsiin. Samanlainen poikittainen vasa oli myös eteläpäässä ja vastaavia oli myös osassa muita huoneita. Tilassa oli runsaasti isompia kiviä hiekan päällä. Hiekkapinta oli 90 cm alapohjajavan yläpinnan alapuolella huoneen keskellä.

Lounaiskulman huoneessa louhittu poimuttunut kallio oli korkeimmillaan korkeudella 20.96 m mpy. N-S – suuntaiset alapohjajasat olivat huoneessa korkeudella 21.36 m mpy ja ne oli salvottu kiinni alimpiin hirsiin. Alimmillaan kallio oli noin 90 cm alapohjajavojen yläpinnan alla. Muissakin huoneissa alapohjajasat olivat salvottu tai muuten aseteltu alimman hirren tasolle eli heti kivijalan yläpuolelle. Ne olivat siis suunnilleen samoilla korkeuksilla. Alapohjajavojen korkeuksia ei mitattu muissa huoneissa. Lattiat olivat olleet noin kaksi hirsikertaa korkeammalla eli noin 50 cm korkeammalla.

Vanha rakennus. Rakennuksen lounainen huone. Pohjalla on louhittua kalliota. Kuvassa näkyvät hirret ovat alapohjajavasoja. Lattia on sijainnut pari hirsikertaa korkeammalla. Lattiarakenne oli sama muissa huoneissa. Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.

Kallio oli ollut jonkin verran maapeitteinen rakennuksen lounaiskulman kohdalla, mutta pohjoisempana se oli ollut esillä. Kallio kohosi aluksi pohjoiseen päin rakennuksen lounaisnurkasta, mutta laski rakennuksen keskiosan jälkeen nopeasti pohjoiseen päin. Kallio vietti länteen päin koko matkalla kadoten maan alle muutaman metrin jälkeen.

Vanha rakennus. Rakennuksen länsisivun eteläosa. Muurattu kivijalka on suurimmaksi osaksi kallion päällä. Rakennuksen lounaisnurkan edestä on poistettu kallion päällä ollutta multaa. Taaempänä näkyvä kallio on ollut esillä. Kuvaussuunta N. 10.6.2016.

Rakennuksen keskiosassa kallio oli korkeudella 21.09 m mpy ja hyvin muuratun länsiseinän kivijalka korkeudella 21.22 m mpy. Rakennuksessa vastaavassa kohdassa länsisivun keskimmaisessä huoneessa alapohjajasat olivat huoneen keskellä ja eteläosassa kallion päällä. Kallio laski nopeasti huoneen pohjoisosassa. Alapohjajasat olivat alimmassa hirressä kiinni.

Vanha rakennus. Rakennuksen länsipuolen keskinen huone. Kallio ulottuu lattiapohjajavasoihin saakka. Kuvaussuunta NE. 10.6.2016.

Kallio painui pohjoiseen päin maanpinnan alapuolelle korkeudella 20.19 m mpy neljä metriä pohjoispäädystä etelään. Kivijalka oli tässä korkeudella 21.18 m mpy.

Rakennuksen pohjoispäässä lattian alapuolella olleeseen tilaan johtava ovi oli 185 cm päässä pohjoispäädystä. Se oli 115 cm korkea ja 90 cm leveä. Oven kohdalla maa oli korkeudella 19.81 m mpy ja kivijalka korkeudella 21.18 m mpy.

Luoteiskulmassa koskematon maa oli korkeudella 20.49 m mpy ja kivijalka 21.13 m mpy.

Rakennuksen luoteisen huoneen eteläosassa oli kallio, joka painui alapäin nopeasti. Pohjalla oli kalliota ja hiekkaa.

Rakennuksen koillinen huone oli tyhjennyksen lopussa edelleen hiekkapohjainen. Alapohjajavasat oli poistettu ja seinien huonokuntoisia alimpia hirsii oli jo poistettu. Tilanne oli ollut melko samanlainen edellisessä tilassa.

Vanha rakennus. Rakennuksen koillinen huone. Tilassa ei näkynyt kalliota kuin koilliskulmassa kivijalan kohdalla. Kuvaussuunta WSW. 10.6.2016.

Työmaalla olleiden hirsirakenteita korjanneiden puuseppien mukaan rakennus ei ollut miltään osilta 1700-luvulta vaan se näytti olevan rakennusteknillisesti 1800-luvulta ja rakennettu samanaikaisesti.

Rakennuksen perustuksien korjaamista ei valvottu kovinkaan tarkasti. Rakennus oli enimmäkseen perustettu kallion varaan. Kalliota oli louhittu pois rakennuksen sisältä alapohjajavasojen tieltä jo rakennusta tehtäessä. Rakennuksen pohjoispäässä oli lattianalainen tila. Edellisistä syistä johtuen vanhat kerrostumat olivat tuhoutuneet jo rakennusta tehtäessä.

5.6. Putkikaivanto

Vanhan tuhoutuneen ulkorakennuksen lounaisnurkan kohdalle johti Vanhankaupungintien eteläpuolelta ja Aqua Kiltan johtavan tien kaakkoispuolella vesi- ja viemäriputket, jotka oli tehty vuonna 1987. Kaupunginmuseo oli valvonut silloin etupäässä puistoalueella sijaitsevan kaivannon kaivamista. Putkikaivanto oli ollut 1,7-2,3 metriä syvä ja yli kaksi metriä leveä. Putkikaivanto oli ollut Vanhankaupungintien eteläpuolella huomattavasti suurempi kuin täällä tien pohjoispuolella.

Putkien huonon kunnon takia ne uusittiin nyt uudesta rakennuksesta ja itäpuolisesta Johannesbergistä tulevien putkien yhtymäkohtaan saakka Vanhankaupungintien eteläpuolelle noin 140 metrin matkalta. Uudesta rakennuksesta vanhan rakennuksen linjalle vedettiin lisäksi uuden rakennuksen hulevesille putki ja vanhan kaivannon kohdalle tehtiin hiukan kaivantoa leventämällä sen imeytyskenttä. Sen pohjoispuolella oli sijainnut 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa rakennus.

Putkikaivanto. Edellinen kohta toisesta suunnasta kuvattuna. Auki olevassa kohdassa profiilissa näkyi vain vanhoja kaivannon täyttömaita. Kuvaussuunta NE. 20.8.2016.

Putkikaivanto. Kaivanto edellisestä kohdasta lounaaseen päin. Taustalla näkyy Vanhankaupungintie. Kuva: Pauli Siponen.

Putkikaivanto. Uusi kaivo ja putket on asennettu. Uuden rakennuksen hulevesien harmaan putken päässä on imeytyskenttä, joka tuli vanhaa kaivantoa hiukan laajemmalle. Kuva: Pauli Siponen.

Putkikaivanto. Valvonta-alueelta tuleva kaivanto Vanhankaupungintien eteläpuolella ennen liittymistä Johannesbergista tulevaa putkea. Profiileissa näkyy vain vuoden 1987 täyttömaita (mm. kalliolouhintakiviä) Kuvaussuunta NNW. 20.8.2016.

Kaivannon kohdalla uudistettujen putkien kohdalla ei ollut arkeologisesti kiinnostavia kerroksia. Kaivanto sijaitsi vanhan kaivannon sisällä ja se oli dokumentoitu jo vuonna 1987.

6. YHTEENVETO

Valvonnassa ei tehty käytännössä mitään havaintoja Vanhan Helsingin (1550-1640) kulttuurikerroksista. Koekuokuopissa ja kaavinnoissa havaittiin, että uuden rakennuksen kohdalla kerroksia oli muokattu syvälle vuoden 2004 tulipalon jälkiraivauksessa aina luonnollisen moreeniin saakka. Samoin parkkipaikan laajennuksen ja tien siirtoalueella kerrokset olivat samalla lailla sekaisin syvälle. Edellisiin kohtiin sekoittuneiden maiden päälle oli useasti laitettu vielä täyttömaita. Sekoittuneista kerroksista tuli syvältä uutta esineistöä. Vain joissakin pienillä alueilla oli luonnolliseen moreeniin syvemmälle meneviä painanteita, joissa oli säilynyt vanhempia tummempia kerroksia. Osa niistä liittyi palaneeseen ulkorakennukseen. Niissä oli hiukan hiiltä, tiilimurskaa, palaneita kiviä ja muutamia vanhempia esineitä. Jälkimmäisiä ei pystytty ajoittamaan tarkemmin. Kerrokset ja löydöt vaikuttivat olevan enemmän kaupunkiajan jälkeen kuin kaupunkiajalta. Ne liittyivät Forsbyn tilaan ja 1700-1900-lukuihin.

Rakennusten välisessä kaivannossa oli myös vanhoja kerroksia ohuelti lähellä maanpintaa. Uuden rakennuksen itäpuolella kaikki kerrokset oli jo aiemmin kaavittu moreeniin saakka tietä/parkkipaikkaa tehtäessä. Isossa putkikaivannossa oli vain vuonna 1987 tehdyn leveämmän kaivannon täyttömaita. Vanhan rakennuksen kohdalla talo oli osittain kallion päällä ja toisessa päässä oli kellari. Mahdolliset kerrokset olivat tuhoutuneet jo rakennusta tehtäessä ilmeisesti 1800-luvun lopulla.

Valvonta ei tuonut lisätietoa ensimmäisestä Helsingistä, mutta valvonnan avulla pystytään tarkemmin arvioimaan Kellomäelle mahdollisesti tulevien rakennustöiden vaatimia arkeologisia tutkimuksia. Valvonnan tulokset olivat samassa linjassa Kellomäen rinteiden vuosien 1999, 2007-2008, 2008, 2009 ja 2012 kaivauksen, koekaivauksen, tarkastusten ja valvontojen kanssa. Kaupunkiajasta ei ole jäljellä paljonkaan merkkejä Kellomäen rinteillä. Sitä nuoremmatkin kerrokset ovat vähäisiä painottuen melko uuteen aikaan.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

VERKKOTIETOKANNAT

Museovirasto; muinaisjäännösrekisteri. Katsottu 22.9.2016.

INTERNET

www.fonecta.fi. Kopterikuvat katsottu 26.5.2014.

<http://kvkmos0011/ptp/>. Helsingin Paikkatietovipunen. Kuvat katsottu 22.9.2016.

Eero Haapanen: Arabian kaupunkipolut, kirkon rauniot <http://artova.fi/Arabian-kotikaupunkipolut> Katsottu 22.9.2016.

Mikael A. Manninen: Lastuja Vantaanjoen historiasta; 1700-luvun kanavahanke Vantaanjoella. <http://helsingaa.blogspot.fi/search?updated-max=2016-03-08T10:00:00%2B02:00&max-results=3&start=6&by-date=false>. Katsottu 22.9.2016.

KIRJALLISUUS

Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo.

Narinkka 1994. Helsingin kaupunginmuseo.

KARTTALUETTELO

KARTTALUETTELO

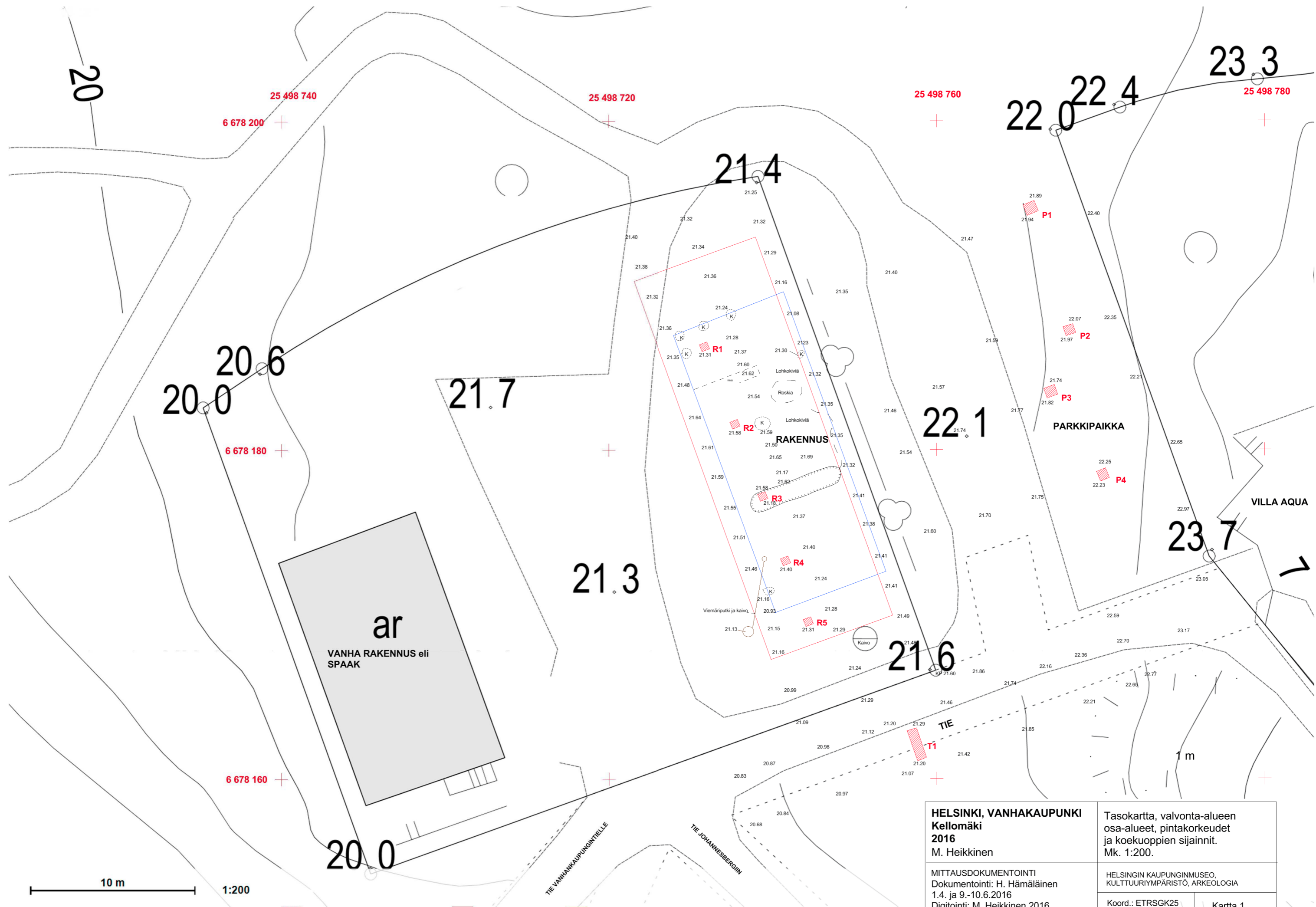
Mittausdokumentointi: Heini Hämäläinen ja Markku Heikkinen 2016

Digitointi: Markku Heikkinen 2016

Nro	Kartta	Mk
1	Tasokartta, valvonta-alueen osa-alueet, pintakorkeudet ja koekuoppien sijainnit.	1:200
2	Tasokartta, valvonta-alueen kaavitut osa-alueet, pohjakorkeudet ja havaintopisteet .	1:200
3	Taso- ja profiilikartta, rakennus, koekeuopat R1-R5.	1:25 1:10
4	Taso- ja profiilikartta, parkkipaikka, koekuopat P1-P2.	1:25 1:10
5	Taso- ja profiilikartta, parkkipaikka, koekuopat P3-P4.	1:25 1:10
6	Taso- ja profiilikartta, tie, koekuoppa T1.	1:25 1:10
7	Profiilikartta, havaintopisteet: rakennus R1-R3, parkkipaikka P1, tie T1-T4 ja talojen välinen kaivanto K1-K3.	1:10

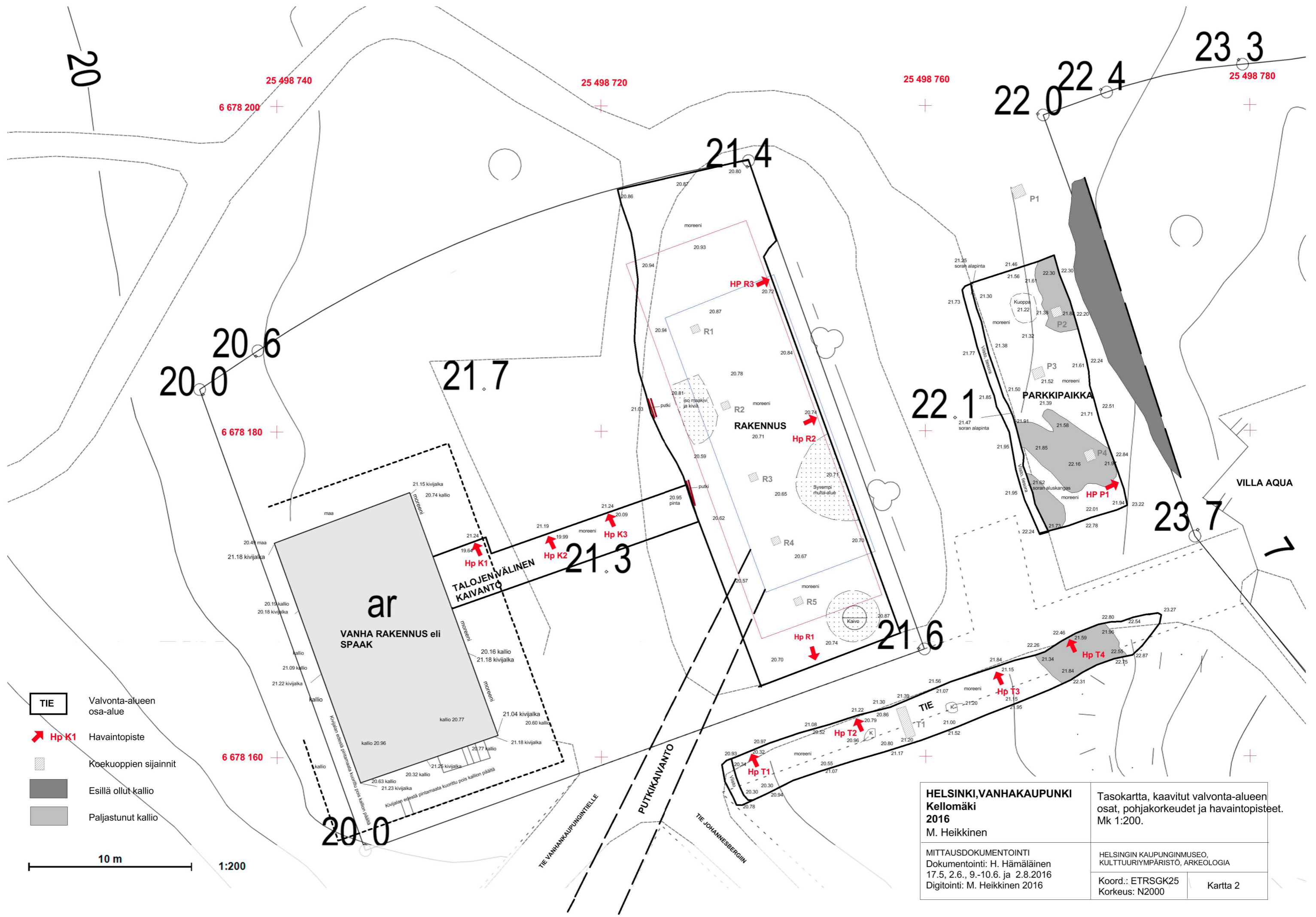
KARTAT

R1 Koekuoppa ja numero
  Uusi rakennus
  Vanha ulkorakennus

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen	Tasokartta, valvonta-alueen osa-alueet, pintakorkeudet ja koekuoppien sijainnit. Mk. 1:200.
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen 1.4. ja 9.-10.6.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000

- TIE Valvonta-alueen osa-alue
- ➔ Hp K1 Havaintopiste
- Koekuoppien sijainnit
- Esillä ollut kallio
- Paljastunut kallio

10 m 1:200

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen		Tasokartta, kaavitut valvonta-alueen osat, pohjakorkeudet ja havaintopisteet. Mk 1:200.	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen 17.5, 2.6., 9.-10.6. ja 2.8.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016		HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
		Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 2

Karttaselitykset kartalle 3:

Koekuoppa R1:

- R1:1 pintaturve
- R1:2 irtonainen multa, pieniä kiviä, tiiltä
- R1:3 tiiviimpi multa
- R1:4 luonnollinen kellertävänruskea moreeni

Koekuoppa R2:

- R2:1 pintaturve
- R2:2 kiviä ja karkea hiekka, tiiltä
- R2:3 tumma multainen hieno hiekka, tiiltä UUSI
- R2:4 tumma multainen hieno hiekka (savinen), kiviä, tiiltä VANHA
- R2:5 luonnollinen kellertävänruskea hiesu/moreeni

Koekuoppa 3:

- R3:1 irtonainen multa
- R3:2 harmaa savilinssi
- R3:3 multainen hiekka, tiilenpaloja, ruskea
- R3:4 tummempi multainen hiekka, palaneita kiviä, kiviä, tiilipaloja
- R3:5 luonnollinen karkea kellertävänruskea hiekka/moreeni

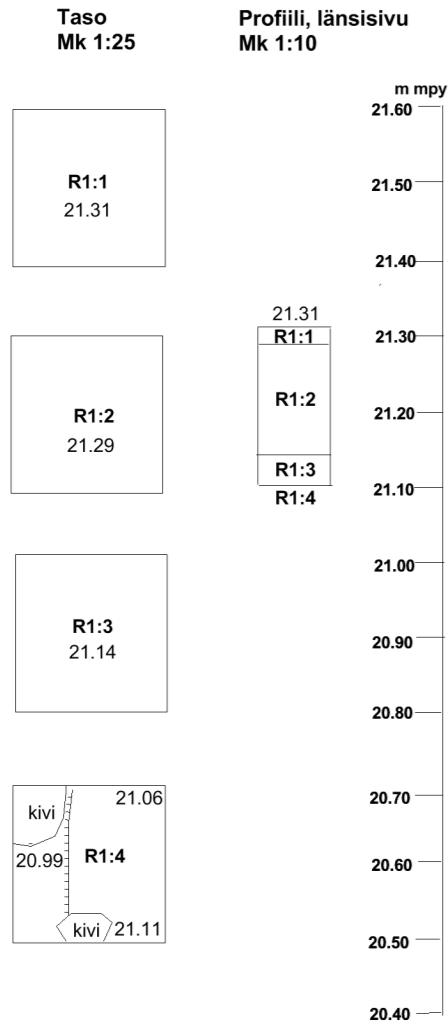
Koekuoppa R4:

- R4:1 multa
- R4:2 valkea hiekka
- R4:3 irtonainen humuskerros
- R4:4 kellertävä hiekka (kattohuovan kerros, jota ei ole tässä)
- R4:5 harmaa multa
- R4:6 tummempi harmaa multa, kiviä, tiilenpaloja, hiiltä
- R4:7 luonnollinen(?) sora

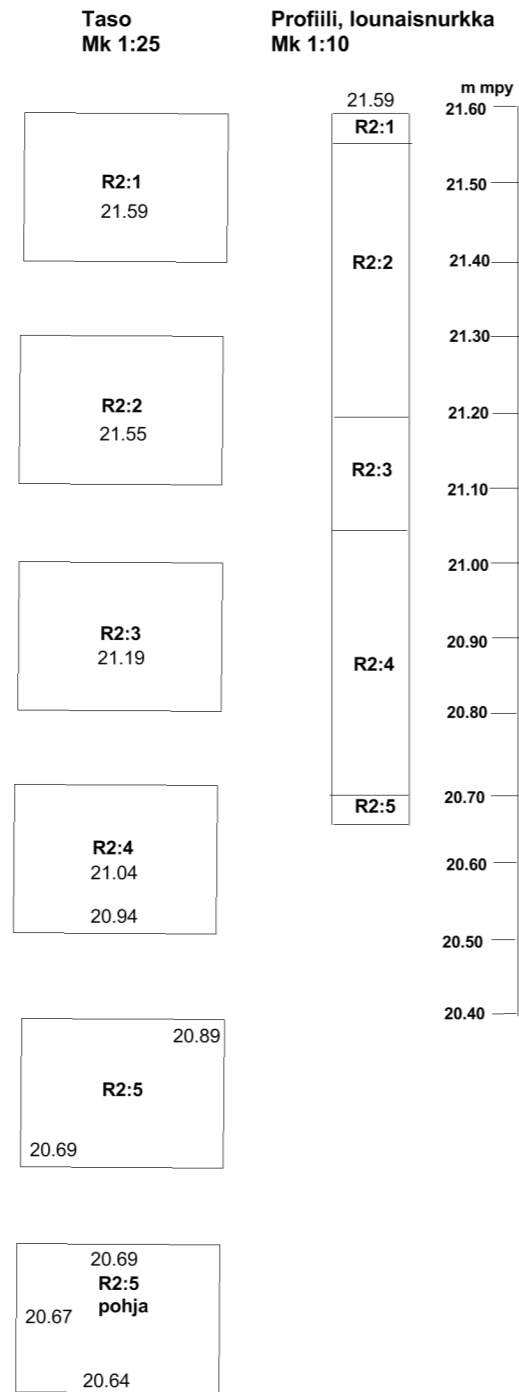
Koekuoppa R5:

- R5:1 multainen hieno hiekka (profiilissa ei näy kiviä, jotka olivat tasossa)
- R5:2 kiviä ja multainen hiesu
- R5:3 luonnollinen kellanruskea karkea hiesu
- R5:4 luonnollinen vaalea hiekka

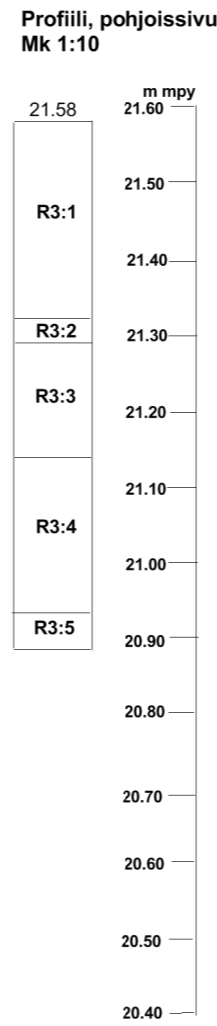
R1

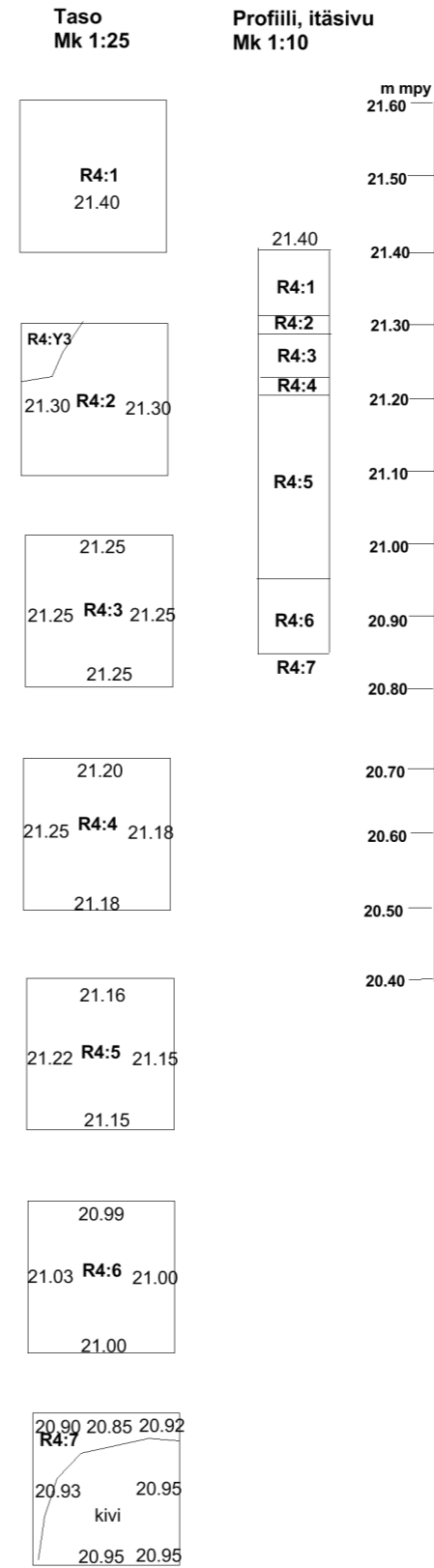
R2

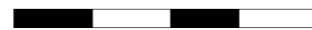
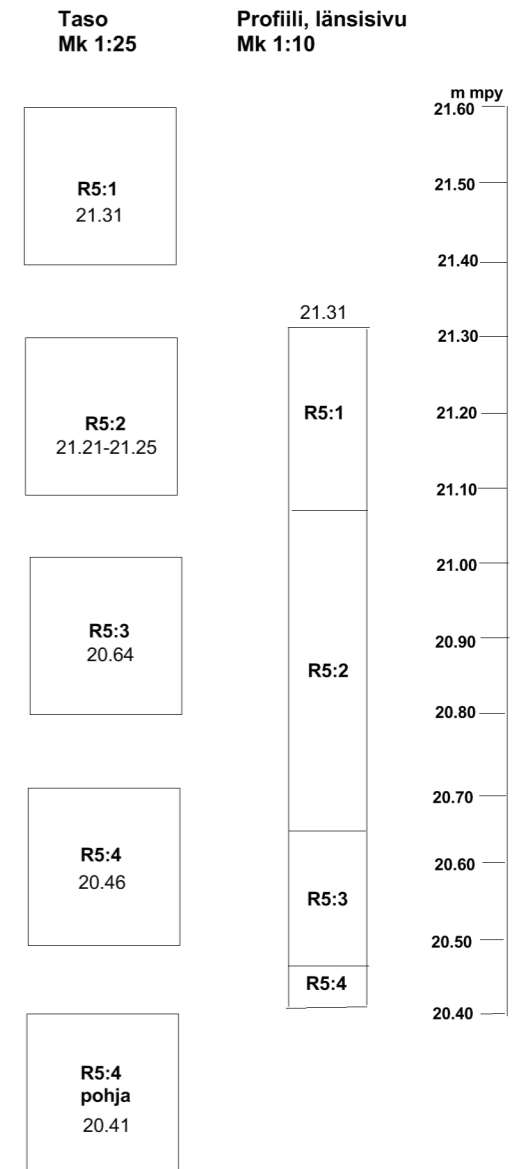
R3

R4

R5

1 m (mk 1:25)
40 cm (mk 1:10)

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen		Taso- ja profiilikartta, rakennus, koekuopat R1-R5. Tasot mk 1:25 ja profiilit mk 1:10.	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen ja Markku Heikkinen 1.4.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016		HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
		Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 3

Karttaselitykset kartoille 4-6:

Koekuoppa P1:

- P1:1 pintaturve
- P1:2 multakerros ja palaneita kiviä
- P1:3 multakerros ja seassa vaaleata hiekkaa
- P1:4 luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P2:

- P2:1 pintaturve
- P2:2 multa
- P2:3 ruskea/vaalea hiekka
- P2:4 ruskeanharmaa multainen hiekka
- P2:5 hiekkakerros, hieman hiiltä
- P2:6 luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P3:

- P3:1 pintaturve
- P3:2 hiekkainen ja kivinen multa
- P3:3 edellistä kivisempi ja hiekkaisempi kerros
- P3:4 hiili/-kivikerros
- P3:5 luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa P4:

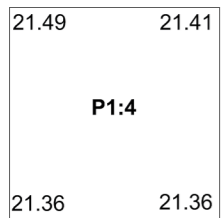
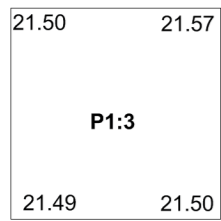
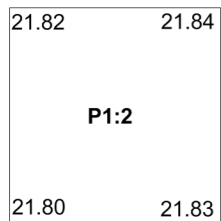
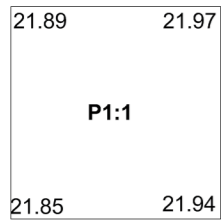
- P4:1 pintaturve
- P4:2 multa
- P4:3 silttikerros
- P4:4 savipitoinen multakerros
- P4:5 kivet ja multa
- P4:6 multa ja kivet
- P4:7 luonnollinen kellanruskea moreeni

Koekuoppa T5:

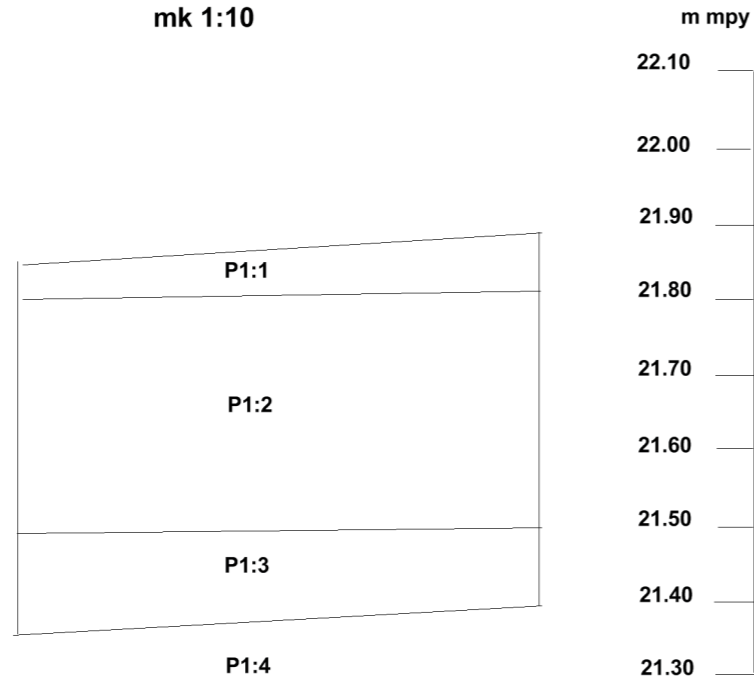
- T5:1 pintakerros
- T5:2 hiekkainen multakerros
- T5:3 hiekka
- T5:4 ruskeanharmaa multainen siltti
- T5:5 ruskea tiivis hiekka
- T5:6 tiivis multainen hiekka
- T5:7 vaaleanharmaa siltti
- T5:8 multainen moreeni, alla pian kellanruskea moreeni

P1

Taso
mk 1:25

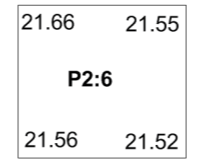
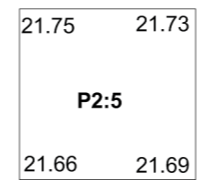
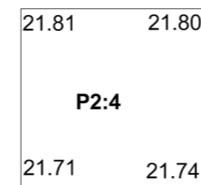
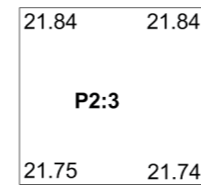
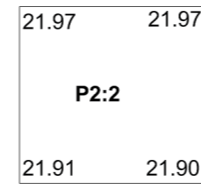
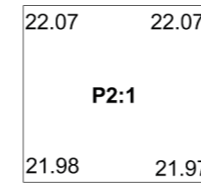

Profiili, itäsivu
mk 1:10

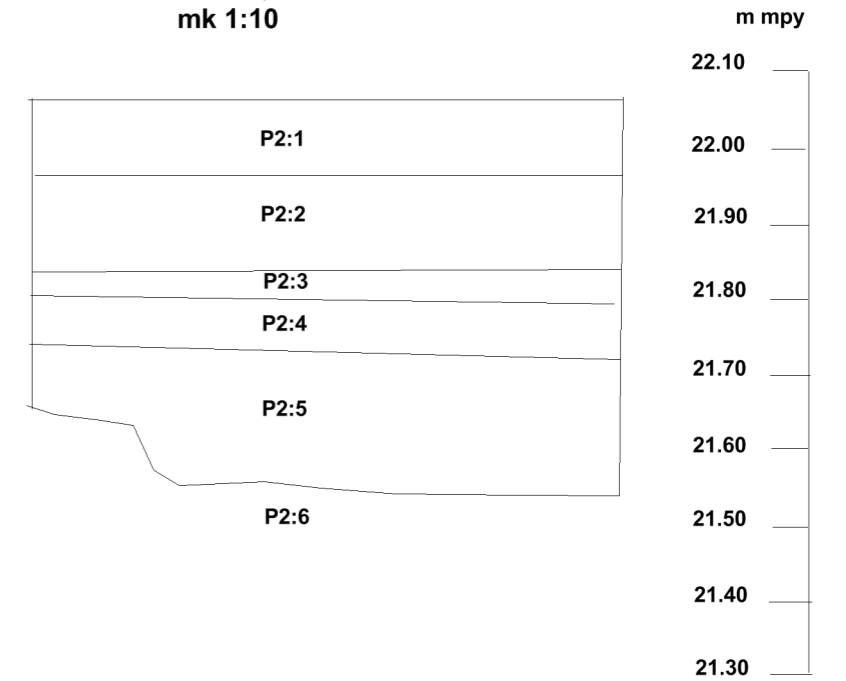

P2

Taso
mk 1:25

Profiili, itäsivu
mk 1:10

1 m (mk 1:25)
40 cm (mk 1:10)

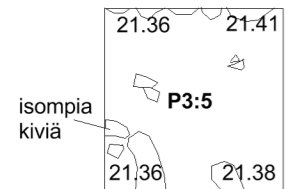
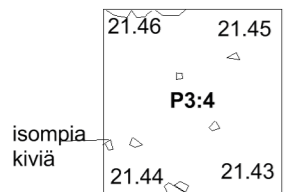
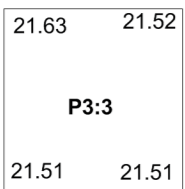
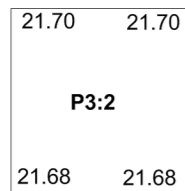
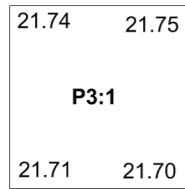

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen		Taso- ja profiilikartta, parkkipaikka, koekuopat P1-P2. Tasot mk 1:25 ja profiilit mk 1:10.	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen ja Markku Heikkinen 9.6.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016		HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
		Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 4

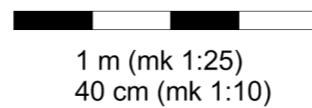
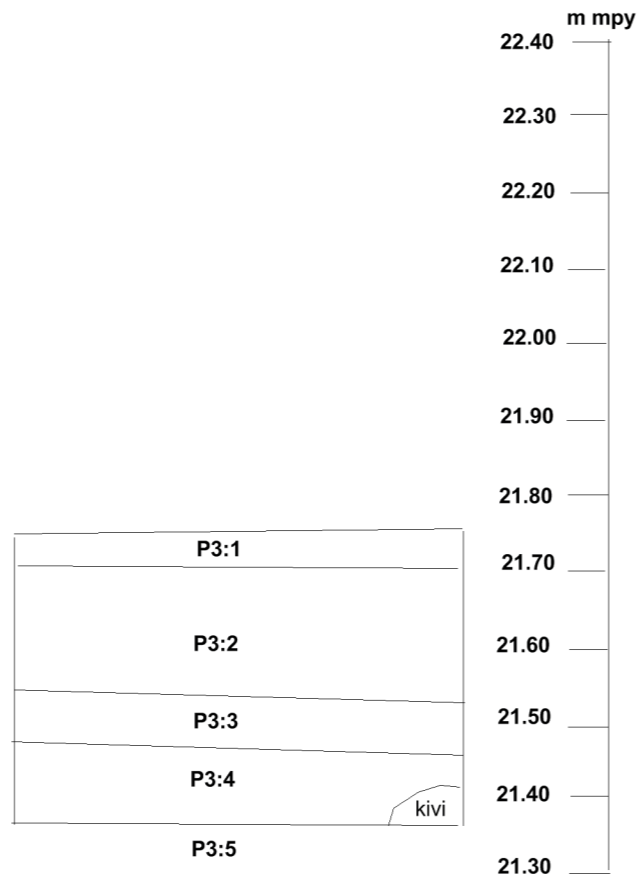

P3

Taso
mk 1:25

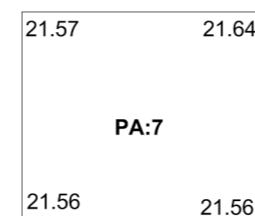
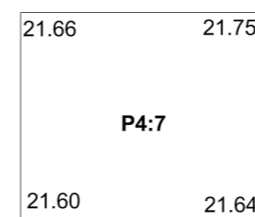
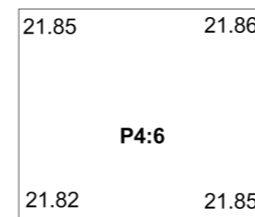
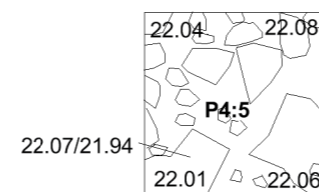
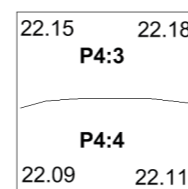
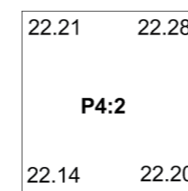
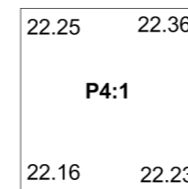

Profiili, itäsivu
mk 1:10

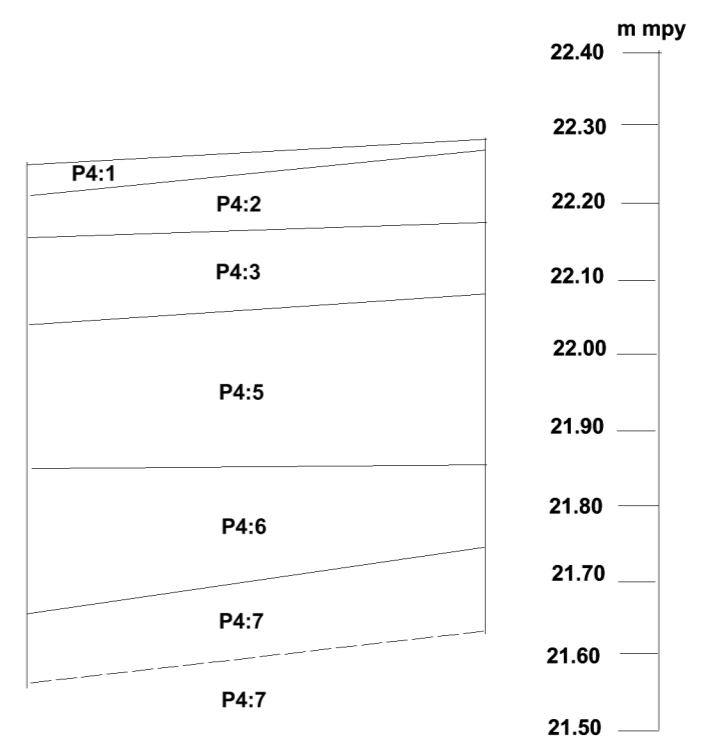

P4

Taso
mk 1:25

Profiili, itäsivu
mk 1:10

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen		Taso- ja profiilikartta, parkkipaikka, koekuopat P3-P4. Tasot mk 1:25 ja profiilit mk 1:10.	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen ja Markku Heikkinen 9.6.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016		HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
		Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 5

**Taso
mk 1:25**

21.29	21.28	21.23
T1:1		
21.26	21.24	21.20

21.02	21.03	21.02
T1:7		
21.01	21.06	21.05

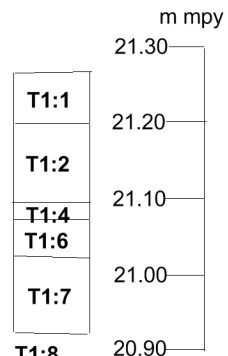
21.22	21.20	21.18
T1:2		
21.20	21.29	21.14

20.97	20.93	21.00
kallio/kivi	T1:8	
20.89	20.92	20.92

21.08	21.10	21.09
T1:3		T1:4
21.08	21.09	21.05

21.08	21.08	21.05
T1:5		T1:6
21.06	21.06	21.05

**Profiili, itäprofiili keskeltä
mk 1:10**

**T1:8
tason
pohjalla**

1 m (mk 1:25)
40 cm (mk 1:10)

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen	Taso- ja profiilikartta, tie, koekuoppa T1. Tasot mk 1:25 ja profiilit mk 1:10.	
	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Dokumentointi: H. Hämäläinen ja Markku Heikkinen 9.6.2016 Digitointi: M. Heikkinen 2016	Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 6

Karttaselitykset kartalle 7:

Havaintopiste R1:

r1:1 tien pinta
r1:2 vaaleanharmaa kivituhka
r1:3 tummempi karkea hiekka
r1:4 vaalea hiekka
r1:5 kivinen hiekka
r1:6 luonnollinen kellanruskea moreeni

Havaintopiste R2:

r2:1 multa
r2:2 ruskea läikällinen sekoittunut hiekka
r2:3 vaalea hieno hiekka
r2:4 hieman vaaleampi hiekka
r2:5 ruskea hieno hiekka, tiilipaloja
r2:6 tumma hiekka
r2:7 ruskea hiekka
r2:8 harmaa hieno hiekka
r2:9 tumma nokinen hiekka
r2:10 harmaa karkea hiekka (palaneen oloinen)
r2:11 luonnollinen kellanruskea moreeni

Havaintopiste R3:

r3:1 multa, sis. pieniä tiilenpaloja
r3:2 hiekkainen multa
r3:3 luonnollinen kellanruskea moreeni

Havaintopiste p1:

p1:1 vaalean siltin sekainen multa ja
päälimmäisenä nurmikko
p1:2 multa
p1:3 louhittuja ja luonnollisia kiviä, joiden
välissä hiekkainen multa
p1:4 tumma tiivis multainen hiekka
p1:5 kallio (itäpuolella samalla tasolla
luonnollinen kellanruskea moreeni)

Havaintopiste T1:

t1:1 karkea hiekka/sora tien pinnassa
t1:2 vaalea hiekka
t1:3 tumma multainen maa, tiilimurskaa
t1:4 luonnollinen moreeni

Havaintopiste T2:

t2:1 karkea hiekka tien pinnassa
t2:2 ruskea hiekka
t2:3 harmaa hiekka
t2:4 vaalea hiekka
t2:5 tumma hiekka, juuria
t2:6 vaalea hiekka
t2:7 ruskea tasalaatuinen hiekka
t2:8 luonnollinen moreeni

Havaintopiste T3:

t3:1 1 sora tien pinnassa
t3:2 kova savinen hiekka ruskea
t3:3 karkea vaalea hiekka
t3:4 (ruskea) kova hieno hiekka harmaa
t3:5 harmaa karkea hiekka
t3:6 tumma hiekkainen multa, tiilimurskaa
t3:7 luonnollinen moreeni

Havaintopiste T4:

t4:1 erilaisia sorakerroksia
t4:2 savi
t4:3 vaalea hiekka
t4:4 tumma multainen aines, tiivis
t4:5 hieno vaalea hiekka
t4:6 tummanruskea multainen hiekka,
alaosassa pieniä kiviä
t4:7 kallio

Havaintopiste K1:

k1:1 uudempaa pintasoraa
k1:2 kellertävä karkea hiekka
k1:3 multa, alaosa tummempi
k1:4 kiviä (laitettu?)
k1:5 luonnollinen hiekka
k1:6 kallio

Havaintopiste K2:

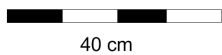
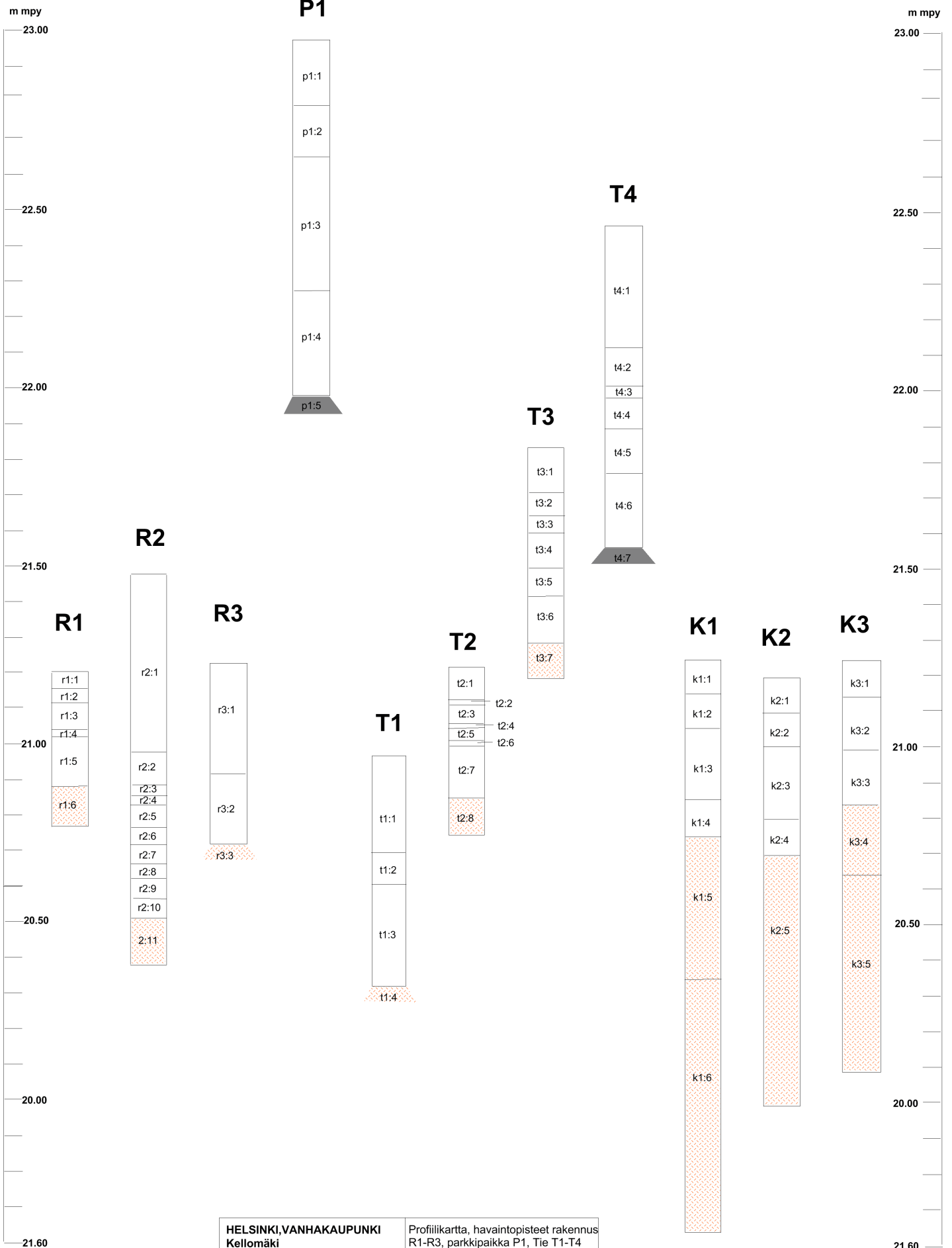
k2:1 pintasora/-hiekka
k2:2 vaalea hiekka
k2:3 tumma maa, puusälettä, tiilenpaloja
k2:4 luonnollinen sora/hiekka, karkeampi
k2:5 luonnollinen sora/hiekka

Havaintopiste K3:

k3:1 pintasora/-hiekka
k3:2 tummanharmaa hiekka
k3:3 tumma maa, tiilimurskaa, luita
k3:4 luonnollinen kellertävä hiekka
k3:5 luonnollinen hiekka/siltti

HAVAINTOPISTEET R1-R3, P1, T1-T4 ja K1-K3:

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI Kellomäki 2016 M. Heikkinen	Profiilikartta, havaintopisteet rakennus R1-R3, parkkipaikka P1, Tie T1-T4 ja talojen välinen kaivanto K1-K3. Mk 1:10.	
	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
	Koord.: ETRSGK25 Korkeus: N2000	Kartta 7

Havaintopisteen alla kallio

Luonnollinen moreeni

KUVALUETTELO

KUVALUETTELO

Digitaalikuvat HKM Helsinki, Vanhakaupunki 2016:1-200

Markku Heikkinen

Ala-numero	Aihe	Kuvaus-suunta	Päivämäärä
1	Rakennus. Uuden rakennuksen valvonta-alue sijaitsi tiealueen rajaamalla alueella vanhan ulkorakennuksen kohdalla kuvan keskellä. Taustalla on ns. Spaakin talo. Vasemmalla on vanhan ulkorakennuksen eteläpuolella ollut kaivo ja Vanhankaupungintieltä Aqua Kiltaan johtava tie. Oikealla on vanha parkkipaikka ja vanhan ulkorakennuksen kiertävä tie.	NW	1.4.2016
2	Rakennus. Edellinen tilanne.	SSE	1.4.2016
3	Rakennus. Edellinen tilanne. Taustalla vasemmalla puiden takana näkyy Aqua Kilta ja keskellä Kellomäen huipulle johtava polku.	SE	1.4.2016
4	Rakennus. Edellinen tilanne. Edessä olevan puun luona oli vuonna 1978 tehdyn putkikaivannon kaivo.	NE	1.4.2016
5	Rakennus. Kuvapanoraama alueesta. Oikealla on Koskelantie, joka on louhittu Kellomäen pohjoisrinteen läpi. Tien kohdalla tehtiin 1930-luvun alussa arkeologinen kaivaus.	S- N	1.4.2016
6	Rakennus. Rakennuksen keskialueen itäosa, jossa oli runsaasti lohkokiviä ja rakennukseen nähden poikittainen kaivanto.	NNW	1.4.2016
7	Rakennus. Rakennuksen keskialueen kaivanto.	ENE	1.4.2016
8	Rakennus. Vanhan ulkorakennuksen eteläpuolella sijaitsi kaivo.	WS W	1.4.2016
9	Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 1 (R1:1).	ENE	1.4.2016
10	Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 2 (R1:2).	ENE	1.4.2016
11	Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 3 (R1:3).	ENE	1.4.2016
12	Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 4 (R1:4).	ENE	1.4.2016
13	Rakennus, koekuoppa R1. Koekuopan länsiprofiili.	WS	1.4.2016
14	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 1 (R2:1).	ENE	1.4.2016
15	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 2 (R2:2).	ENE	1.4.2016
16	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 2:n alaosa.	ENE	1.4.2016
17	Rakennus, koekuoppa R2. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2.		1.4.2016
18	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 3 (R2:3).	ENE	1.4.2016
19	Rakennus, koekuoppa R2. Resenttejä löytöjä yhteydestä 3.		1.4.2016
20	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 4 (R2:4).	ENE	1.4.2016
21	Rakennus, koekuoppa R2. Vanhempia löytöjä yhteyden 4 yläosasta.		1.4.2016
22	Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 5 (R2:5).	ENE	1.4.2016
23	Rakennus, koekuoppa R2. Koekuopan luoteisnurkan profiili.	SW	1.4.2016
24	Rakennus, koekuoppa R3. Koekuoppa sijaitsi rakennuksen keskialueen poikittaisen kaivannon länsipään pohjoissivulla.	ENE	1.4.2016
25	Rakennus, koekuoppa R3. Koekuopan pohjoisprofiili.	NNW	1.4.2016
26	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 2 (R4:2).	ENE	1.4.2016
27	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 3 (R4:3).	ENE	1.4.2016
28	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 4 (R4:4).	ENE	1.4.2016

29	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 5 (R4:5).	ENE	1.4.2016
30	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 6 (R4:6).	ENE	1.4.2016
31	Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 7 (R4:7).	ENE	1.4.2016
32	Rakennus, koekuoppa R4. Koekuopan itäprofiili.	ENE	1.4.2016
33	Rakennus, koekuoppa R5, yhteys 2 (R5:2).	ENE	1.4.2016
34	Rakennus, koekuoppa R5, yhteys 3 (R5:3). Kuopan takana on kuopasta nostettuja kiviä.	S	1.4.2016
35	Rakennus, koekuoppa R5. Koekuopan länsiprofiili.	SW	1.4.2016
36	Rakennus, koekuopat R1-4. Pohjoisalueella sijaitsevan koekuopan R1 takana on W-E -suuntainen kivirivi. Maanpinta kohoaa sen jälkeen keskialueella.	SSE	1.4.2016
37	Rakennus, koekuopat R2-5.	NNW	1.4.2016
38	Rakennus. Alue koneellisen kaavinnan alkaessa. Suurin osa puista on kaadettu.	SE	17.5.2016
39	Rakennus. Edellinen tilanne.	SE	17.5.2016
40	Rakennus. Lohkokivien aluetta rakennuksen keskialueen koillisosassa.	ENE	17.5.2016
41	Rakennus. Kuvan edessä näkyy vanhan ulkorakennuksen lounaiskulmassa sijainneen ison puun eteläpuolella ollut vuoden 1978 putkikaivannon kaivo.	NNW	17.5.2016
42	Rakennus. Koneellinen kaavinta alkoi rakennuksen pohjoisalueen kaakkoisosasta.	SW	17.5.2016
43	Rakennus. Pohjoisalueen kaakkoisosa ja keskialueen koillisosa on kaivettu kerroksittain luonnolliseen moreeniin saakka.	WS W	17.5.2016
44	Rakennus. Keskialueen koillisosan lohkokivialueella tuli kiviä syvältä. Seassa oli muita moderneja jätteitä.	SW	17.5.2016
45	Rakennus. Lähikuva edellisestä kohdasta hetkeä myöhemmin.	SSW	17.5.2016
46	Rakennus. Pohjoisalueen eteläosaa ja keskialueen koillisosaa. Taustalla oleva pohjoisalueen pohjoisosa tiealueeseen saakka kaivettiin viimeisenä. Tämän alueen ohut multakerros näkyy hyvin kuvassa.	NE	17.5.2016
47	Rakennus. Kaavintaa rakennuksen keskialueen keskellä. Edessä näkyy yksi tummempi alue moreenin päällä.	SW	17.5.2016
48	Rakennus. Edellinen kohta hiukan myöhemmin. Lohkokivien määrä alkaa vähentyä.	SW	17.5.2016
49	Rakennus. Profiili keskialueella.	SW	17.5.2016
50	Rakennus. Lähikuva edellisestä profiilista. Kuvassa on oletettavasti ulkorakennuksen kiviperustan kiviä.	S	17.5.2016
51	Rakennus. Edellisten kuvien alue moreeniin saakka kaivettuna. Edessä on tummempi alue ulkorakennuksen kivijalan kohdalla.	WS W	17.5.2016
52	Rakennus. Kaavitun alueen länsireunalla tuli esiin vesijohto suojaputkineen.	SW	17.5.2016
53	Rakennus. Pohjoisalueen eteläosa ja suurin osa keskialueesta on kaivettu moreeniin saakka.	SSE	17.5.2016
54	Rakennus. Keskialueen länsiosassa oli iso kivi.	SSE	17.5.2016
55	Rakennus. Keskialueen kaakkoisosaa ja eteläalueen koillisosaa kaavitaan.	NWE	17.5.2016
56	Rakennus. Eteläosan koillisosaa kaivetaan. Vasemmalla profiilissa näkyy iso kivi ulkorakennuksen seinälinjan kohdalla pakussa multakerroksessa.	SW	17.5.2016
57	Rakennus. Keskialueen lounaisosa. Ylös kaivetun ison kiven ete-	ESE	17.5.2016

	läpuolella oli sekoittunutta maata syvemmälle. Kauhan takana itäprofiilissa näkyy edellisten kuvien sijaintikohta.		
58	Rakennus. Eteläalueen kaakkoisosaa. Alue oli kivettömämpää ja multaa oli paksummin.	SW	17.5.2016
59	Rakennus. Eteläalueen kaakkoiskulma.	SSW	17.5.2016
60	Rakennus. Eteläalueen lounaiskulma.	SSW	17.5.2016
61	Rakennus. Pohjoisalueen koilliskulma.	NW	17.5.2016
62	Rakennus. Pohjoisalueen pohjoisosaa.	NE	17.5.2016
63	Rakennus. Edellinen tilanne. Muu osa rakennusalueesta on kaavittu moreeniin saakka.	SSW	17.5.2016
64	Rakennus. Alue kaavinnan valmistuttua.	SSE	17.5.2016
65	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen eteläosa ja osa keskialueesta.	SW	17.5.2016
66	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen keskiosa.	WS W	17.5.2016
67	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen pohjoisosaa ja osa keskialueesta. Luoteisin osa kaivinkoneen edessä jäi kaivamatta.	NW	17.5.2016
68	Rakennus. Edellinen tilanne.	NNW	17.5.2016
69	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen pohjoisosaa ja osa keskialueesta.	NE	17.5.2016
70	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen keskiosa.	ENE	17.5.2016
71	Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen eteläosa ja osa keskialueesta.	SE	17.5.2016
72	Rakennus, havaintopiste R1. Havaintopiste sijaitsi alueen eteläpäässä tien reunassa.	SSE	17.5.2016
73	Rakennus, havaintopiste R2. Sijaintikuva itäprofiilissa sijaitsevista havaintopisteistä.	NE	17.5.2016
74	Rakennus, havaintopiste R2. Alueen itäprofiilin eteläpuoliskossa oli enemmän kerroksia kuin muualla.	ESE	17.5.2016
75	Rakennus, havaintopiste R3. Sijaintikuva itäprofiilissa sijaitsevista havaintopisteistä.	NE	17.5.2016
76	Rakennus, havaintopiste R3. Profiilissa oli käytännössä yksi kerros ennen moreenia.	ENE	17.5.2016
77	Parkkipaikka. Valvonta-alue sijaitsi kuvan keskellä viheralueella. Tilanne koekuopituksen alkaessa.	NW	10.6.2016
78	Parkkipaikka. Edellinen tilanne.	NNW	10.6.2016
79	Parkkipaikka. Edellinen tilanne.	NNE	10.6.2016
80	Parkkipaikka. Edellinen tilanne.	SE	10.6.2016
81	Parkkipaikka. Edellinen tilanne.	SSE	10.6.2016
82	Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 1 (P1:1).	ENE	10.6.2016
83	Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 2 (P1:2).	ENE	10.6.2016
84	Parkkipaikka, koekuoppa P1. Löytöjä yhteydestä 2.		10.6.2016
85	Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 3 (P1:3). Multakasan vasemmalla puolella on yhteydestä 2 tulleita palaneita kiviä.	SSE	10.6.2016
86	Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 4 (P1:4).	ENE	10.6.2016
87	Parkkipaikka, koekuoppa P1. Koekuopan itäprofiili.	ENE	10.6.2016
88	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 1 (P2:1).	ENE	10.6.2016
89	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 2 (P2:2).	ENE	10.6.2016
90	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 3 (P2:3).	ENE	10.6.2016
91	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 4 (P2:4).	ENE	10.6.2016

92	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 5 (P2:5).	ENE	10.6.2016
93	Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 6 (P2:6).	ENE	10.6.2016
94	Parkkipaikka, koekuoppa P2. Koekuopan itäprofiili.	ENE	10.6.2016
95	Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 1 (P3:1).	ENE	10.6.2016
96	Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 2 (P3:2).	ENE	10.6.2016
97	Parkkipaikka, koekuoppa P3. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2.		10.6.2016
98	Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 3 (P3:3).	ENE	10.6.2016
99	Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 4 (P3:4).	ENE	10.6.2016
100	Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 5 (P3:5).	ENE	10.6.2016
101	Parkkipaikka, koekuoppa P3. Koekuopan itäprofiili.	ENE	10.6.2016
102	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 1 (P4:1).	ENE	10.6.2016
103	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 2 (P4:2).	ENE	10.6.2016
104	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteydet 3 ja 4 (P4:3-4).	ENE	10.6.2016
105	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5).	ENE	10.6.2016
106	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5). Yhteys ensimmäisen käsinkaivauksen lopussa. Kivien läpi ei päästy.	ENE	10.6.2016
107	Parkkipaikka, koekuopat P2-4.	S	10.6.2016
108	Parkkipaikka, koekuoppa P4. Yhteyden 5 kivikerros jouduttiin poistamaan koneellisesti.	S	10.6.2016
109	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5). Yhteys 5 paksuimman kivikerroksen poiston jälkeen.	ENE	10.6.2016
110	Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 6 (P4:6).	ENE	10.6.2016
111	Parkkipaikka, koekuoppa P4. Koekuopan pohjoisprofiili.	ENE	10.6.2016
112	Parkkipaikka, koekuopat-P2-4.	NNW	10.6.2016
113	Parkkipaikka. Alueen kaavinta alkoi pohjoispäästä.	SSE	2.8.2016
114	Parkkipaikka. Edellinen tilanne alueen pohjoispäässä.	WS W	2.8.2016
115	Parkkipaikka. Edellinen tilanne seuraavan kaapimiskerran jälkeen.	WS W	2.8.2016
116	Parkkipaikka. Multakerroksen alta tuli tummempi kerros rajatulta alueelta.	SW	2.8.2016
117	Parkkipaikka. Edellinen kohta hiukan myöhemmin. Tumma kerros jatkui pienenevänä alaspäin.	SSE	2.8.2016
118	Parkkipaikka. Edellinen kohta tumman alueen loppuvaiheessa.	SSE	2.8.2016
119	Parkkipaikka. Keski-aluetta kaavitaan.	NW	2.8.2016
120	Parkkipaikka. Edellinen kohta syvemmälle kaivettuna.	NW	2.8.2016
121	Parkkipaikka. Alueen eteläosa nurmikkokerroksen poiston jälkeen. Alueella näkyy koekuopan 4 sijainti.	SSW	2.8.2016
122	Parkkipaikka. Eteläosaa syvennetään.	SW	2.8.2016
123	Parkkipaikka. Alueen eteläosassa vaaleamman pintamullan alta alkaa tulla tummempi multa.	NNW	2.8.2016
124	Parkkipaikka. Alueen kaakkoiskulmassa alkaa tulla esiin kallio, jonka päällä on ohuelti tummempi multa.	NNW	2.8.2016
125	Parkkipaikka. Alueen eteläosa. Kuvassa kallion ja moreenin päällä on vielä tumman multakerroksen päällä ollutta kivitäytettä.	SW	2.8.2016
126	Parkkipaikka. Alue on kaivettu moreenin saakka.	SSE	2.8.2016
127	Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Edessä on ensimmäisen tumman alueen kohta. Kallio on kärsinyt tulesta.	SSE	2.8.2016
128	Parkkipaikka. Alueen eteläosassa kallio on laajentunut.	SE	2.8.2016
129	Parkkipaikka. Alueen kaakkoiskulmaa kohti maanpinta nousi ja	SE	2.8.2016

	täyttökerrokset paksunivat.		
130	Parkkipaikka, havaintopiste P1. Havaintopiste on kuvan vasemmassa reunassa. Alueen koilliskulmassa näkyi pinnan silttinen multa, täyttökivikerros ja tummempi maa ennen kalliota ja moreenia.	SE	2.8.2016
131	Parkkipaikka. Alue loppuun kaavittuna.	NNW	2.8.2016
132	Parkkipaikka. Alueen länsireunassa vanhan tien/parkkipaikan soran alla oli syvällä eristekangas moreenin päällä.	WS W	2.8.2016
133	Tie. Koekuoppa T1 sijaitsi vasemmalla maassa olevien tarvikeiden takana. Uuden tontin raja sijaitsi mitan kohdalla. Tietä täytyi siirtää kaksi metriä etelään päin tämän vuoksi.	WS W	9.6.2016
134	Tie, koekuoppa T1, yhteys 2 (T1:2).	SSE	9.6.2016
135	Tie, koekuoppa T1. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2.		9.6.2016
136	Tie, koekuoppa T1, yhteydet 3 ja 4 (T1:3-4).	SSE	9.6.2016
137	Tie, koekuoppa T1, yhteydet 5 ja 6 (T1:5-6).	SSE	9.6.2016
138	Tie, koekuoppa T1, yhteys 7 (T1:7).	SSE	9.6.2016
139	Tie, koekuoppa T1. Vanhempia löytöjä yhteydestä 7.		9.6.2016
140	Tie, koekuoppa T1, yhteys 8 (T1:8).	SSE	9.6.2016
141	Tie, koekuoppa T1, koepisto. Multaisen moreenin alta tuli puhdas kellanruskea moreeni	WS W	9.6.2016
142	Tie, koekuoppa T1. Koekuoppa näkyy tien oikealla puolella.	ENE	9.6.2016
143	Tie. Tie ja tielinjan siirtoalue kaavinnan alkaessa.	ENE	2.8.2016
144	Tie. Tielinjan siirtoalueen kaavinta alkoi ylhäältä idästä.	WS W	2.8.2016
145	Tie. Kaavintakohdasta tuli tien reunalla tien sorakerroksia ja eteläpuolella multaa ennen kalliota.	WS W	2.8.2016
146	Tie. Etelämpänä edellisen kuvan jälkeen paljastuneen kallion länsipuolella mullan alla oli tasossa uudempia hiekkokerroksia.	SW	2.8.2016
147	Tie. Eteläprofiilissa mullan alla näkyy vaalea hiekkakerros, joka liittyi edelliseen kuvan hiekkoihin. Hiekkakerros oli löytynyt jo vuoden 1999 koekuopassa 1. Kohdalle vuonna 1999 tehty polku oli kadonnut kasvillisuuteen.	S	2.8.2016
148	Tie. Edellisten täyttökerrosten alta etualan kallion länsipuolelta alkaa tulla esiin luonnollinen moreenikerros.	WS W	2.8.2016
149	Tie. Edellisen kohdan eteläpuolta kaavitaan.	SW	2.8.2016
150	Tie. Edellinen kohta kaavittuna syvemmälle.	SW	2.8.2016
151	Tie. Edellinen kohta kaivettuna moreenin tasoon. Moreenikerroksessa on tummempia kohtia.	SW	2.8.2016
152	Tie. Kaivanto koekuopan kohdalla ja länsipuolella. Koekuopan länsipuolella oli alimpana tummempia kerroksia kuin kaivannon keskivaiheilla.	SW	2.8.2016
153	Tie. Kaivannon eteläpää.	SW	2.8.2016
154	Tie. Edellinen kohta syvemmäksi kaivettuna.	SW	2.8.2016
155	Tie. Edellinen kohta edelleen syvemmäksi kaivettuna	SW	2.8.2016
156	Tie. Edellinen kohta edelleen syvemmäksi kaivettuna. Alin tummempi kerros on esillä.	SW	2.8.2016
157	Tie. Edellinen kohta kaivettuna loppuun. Tasossa on yhä ohuita tummia alueita ja eteläprofiilissa mullan alla vaalea hiekkakerros.	SW	2.8.2016
158	Tie. Kaivanto kuvattuna idästä käsin. Edessä näkyy kallioalue.	WS W	2.8.2016

159	Tie. Kaivanto kuvattuna vastakkaisesta suunnasta. Moreenin päällä on vielä tummia ohuita läikkiä.	ENE	2.8.2016
160	Tie. Kaivannon pohjoisprofiili itäpäässä. Kallio viettää luoteeseen ja sen päällä on runsaasti ohuita täyttökerroksia tien kohdalla. Kallion länsipuolella kuvan etualalla on alimpana paksumpi multakerros kuin muualla.	ENE	2.8.2016
161	Tie. Kaivannon pohjoisprofiili keskiosassa. Keskiosassa alin kerros oli hiekkaisempi ja vaaleampi kuin itä- ja länsipäässä.	ENE	2.8.2016
162	Tie. Kaivannon pohjoisprofiilin länsipää. Länsipäässä oli alimpana profiilin tummin kerros.	ENE	2.8.2016
163	Tie, havaintopiste T1. Havaintopisteet T1-T4 sijaitsivat kaivannon pohjoisprofiilissa.	NNW	2.8.2016
164	Tie, havaintopiste T2.	NNW	2.8.2016
165	Tie, havaintopiste T3.	NNW	2.8.2016
166	Tie, havaintopiste T4.	NNW	2.8.2016
167	Rakennusten välinen kaivanto. Edessä näkyy uuden rakennuksen sorastettu alue.	WS W	2.6.2016
168	Rakennusten välinen kaivanto. Eteläprofiili. Pintamaata on kaivettu pois.	SW	2.6.2016
169	Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiili.	WN W	2.6.2016
170	Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiilin itäosa.	NE	2.6.2016
171	Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiilin länsiosa.	NW	2.6.2016
172	Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K1.	NNW	2.6.2016
173	Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K1. Lähikuva havaintopisteen yläosasta.	NNW	2.6.2016
174	Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K2.	NNW	2.6.2016
175	Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K3.	NNW	2.6.2016
176	Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K3. Lähikuva havaintopisteen yläosa.	NNW	2.6.2016
177	Vanha rakennus. Rakennuksen kaakkoiskulma. Itäseinän huonokuntoinen kivijalka on moreenin päällä. Ulkopuolella näkyy kaivannossa kallio.	NW	10.6.2016
178	Vanha rakennus. Rakennuksen eteläsivu. Kivijalka on kallion päällä. Kallion päältä on poistettu multakerros.	NE	10.6.2016
179	Vanha rakennus. Rakennuksen länsisivun eteläosa. Muurattu kivijalka on suurimmaksi osaksi kallion päällä. Rakennuksen lounaisnurkan edestä on poistettu kallion päällä ollutta multaa. Taaempana näkyvä kallio on ollut esillä.	N	10.6.2016
180	Vanha rakennus. Rakennuksen länsisivun pohjoisosa.	N	10.6.2016
181	Vanha rakennus. Rakennuksen länsisivu. Edessä on lattian alapuoliseen tilaan johtanut ovi.	SE	10.6.2016
182	Vanha rakennus. Rakennuksen pohjoissivu rakennustöiden alkuvaiheessa.	WS W	17.5.2016
183	Vanha rakennus. Rakennuksen eteläpään kapea lautarakenteinen osa.	WS W	10.6.2016
184	Vanha rakennus. Rakennuksen kaakkoinen huone. Vasemmassa alanurkassa näkyy kallio. Muualla on hiekkaa pohjalla. Kuvassa näkyvät hirret ovat alapohjajvasoja. Lattia on sijainnut pari hirsikertaa korkeammalla. Lattiarakenne oli sama muissa huoneissa.	N	10.6.2016

185	Vanha rakennus. Rakennuksen lounainen huone. Pohjalla on louhittua kalliota.	ENE	10.6.2016
186	Vanha rakennus. Rakennuksen länsipuolen keskinen huone. Kallio ulottuu alapohjajasoihin saakka.	NE	10.6.2016
187	Vanha rakennus. Rakennuksen pohjoispään kapea lautarakenteinen osa.	ENE	10.6.2016
188	Vanha rakennus. Rakennuksen luoteinen huone. Eteläosassa näkyy kalliota.	ESE	10.6.2016
189	Vanha rakennus. Rakennuksen koillinen huone. Tilassa ei näkynyt kalliota kuin koilliskulmassa kivijalan kohdalla.	WS W	10.6.2016
190	Putkikaivanto. Vuoden 1978 putkikaivannon pohjoispää Vanhankaupungintieltä tulevan tien eteläpuolella. Putket on jo uudistettu ja kaivanto täytetty.	SW	20.8.2016
191	Putkikaivanto. Edellinen kohta toisesta suunnasta kuvattuna. Auki olevassa kohdassa profiilissa näkyi vain vanhoja kaivannon täyttömaita.	NE	20.8.2016
192	Putkikaivanto. Kuvan 189 alue kuvattuna toisesta suunnasta. Putkikaivanto on peitetty.	NE	20.8.2016
193	Putkikaivanto. Kaivanto Vanhankaupungintien eteläpuolella. Pohjoispää on peitetty.	SSE	20.8.2016
194	Putkikaivanto. Kaivanto valvonta-alueelta oikealta ja Johannesbergista vasemmalta tulevien putkien yhtymäkohdassa uudistetun putkiosuuden eteläpäässä.	S	20.8.2016
195	Putkikaivanto. Kaivanto edellisestä kohdasta länteen päin.	NNW	20.8.2016
196	Putkikaivanto. Edellinen kohta. Kaivannon itäprofiilissa näkyy vain kaivannon täyttömaita (mm. kalliolouhetta).	N	20.8.2016
197	Putkikaivanto. Edellinen tilanne.	E	20.8.2016
198	Yhteyden R2:4 löydöt.		15.11.2016
199	Yhteyden R4:5 löydöt.		15.11.2016
200	Rakennuksen kaavinnassa talteen otetut löydöt.		15.11.2016

KUVATAULUT

Kuva 1. Rakennus. Uuden rakennuksen valvonta-alue sijaitsi tiealueen rajaamalla alueella vanhan ulkorakennuksen kohdalla kuvan keskellä. Taustalla on ns. Spaakin talo. Vasemmalla on vanhan ulkorakennuksen eteläpuolella ollut kaivo ja Vanhankaupungintieltä Aqua Kiltan johtava tie. Oikealla on vanha parkkipaikka ja vanhan ulkorakennuksen kiertävä tie. Kuvaussuunta NW. 1.4.2016.

Kuva 2. Rakennus. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta SSE. 1.4.2016.

Kuva 3. Rakennus. Edellinen tilanne. Taustalla vasemmalla puiden takana näkyy Aqua Kilta ja keskellä Kellomäen huipulle johtava polku. Kuvaussuunta SE. 1.4.2016.

Kuva 4. Rakennus. Edellinen tilanne. Edessä olevan puun luona oli vuonna 1978 tehdyn putkikaivannon kaivo. Kuvaussuunta NE. 1.4.2016.

Kuva 5. Rakennus. Kuvapanorama alueesta. Oikealla on Koskelantie, joka on louhittu Kellomäen pohjoisrinteen läpi. Tien kohdalla tehtiin 1930-luvun alussa arkeologinen kaivaus. Kuvaussuunta S - N. 1.4.2016.

Kuva 6. Rakennus. Rakennuksen keskialueen itäosa, jossa oli runsaasti lohkokiviä ja rakennukseen nähden poikittainen kaivanto. Kuvaussuunta NNW. 1.4.2016.

Kuva 7. Rakennus. Rakennuksen keskialueen kaivanto. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 8. Rakennus. Vanhan ulkorakennuksen eteläpuolella sijaitseva kaivo. Kuvaussuunta WSW. 1.4.2016.

Kuva 9. Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 1 (=R1:1). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 10. Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 2 (R1:2). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 11. Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 3 (R1:3). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 12. Rakennus, koekuoppa R1, yhteys 4 (R1:4). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 13. Rakennus, koekuoppa R1. Koekuopan länsiprofiili. Kuvaussuunta WS. 1.4.2016.

Kuva 14. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 1 (R2:1). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 15. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 2 (R2:2). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 16. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 2:n alaosa (R2:2). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 17. Rakennus, koekuoppa R2. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2. 1.4.2016.

Kuva 18. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 3 (R2:3). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 19. Rakennus, koekuoppa R2. Resenttejä löytöjä yhteydestä 3. 1.4.2016.

Kuva 20. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 4 (R2:3). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 21. Rakennus, koekuoppa R2. Vanhempia löytöjä yhteyden 4 yläosasta. 1.4.2016.

Kuva 22. Rakennus, koekuoppa R2, yhteys 5 (R2:5). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 23. Rakennus, koekuoppa R2. Koekuopan luoteisnurkan profiili. Kuvaussuunta SW. 1.4.2016.

Kuva 24. Rakennus, koekuoppa R3. Koekuoppa sijaitsee rakennuksen keskialueen poikittaisen kaivannon länsipään pohjoissivulla. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 25. Rakennus, koekuoppa R3. Koekuopan pohjoisprofiili. Kuvaussuunta NNW. 1.4.2016.

Kuva 26. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 2 (R4:2). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 27. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 3 (R4:3). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 28. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 4 (R4:4). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 29. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 5 (R4:5). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 30. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 6 (R4:6). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 31. Rakennus, koekuoppa R4, yhteys 7 (R4:7). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 32. Rakennus, koekuoppa R4. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 33. Rakennus, koekuoppa R5, yhteys 2 (R5:2). Kuvaussuunta ENE. 1.4.2016.

Kuva 34. Rakennus, koekuoppa R5, yhteys 3 (R5:3). Kuopan takana on kuopasta nostettuja kiviä. Kuvaussuunta S. 1.4.2016.

Kuva 36. Rakennus, koekuopat R1-4. Pohjoisalueella sijaitsevan koekuopan R1 takana on W-E -suuntainen kivirivi. Maanpinta kohoaa sen jälkeen keskialueella. Kuvaussuunta SSE. 1.4.2016.

Kuva 35. Rakennus, koekuoppa R5. Koekuopan länsiprofiili. Kuvaussuunta SW. 1.4.2016.

Kuva 37. Rakennus, koekuopat R2-5. Kuvaussuunta NNW. 1.4.2016.

Kuva 38. Rakennus. Alue koneellisen kaavinnan alkaessa. Suurin osa puista on kaadettu. Kuvaussuunta SE. 17.5.2016.

Kuva 39. Rakennus. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta SE. 17.5.2016.

Kuva 40. Rakennus. Lohkokivien aluetta rakennuksen keskialueen koillisosassa. Kuvaussuunta ENE. 17.5.2016.

Kuva 41. Rakennus. Kuvan edessä näkyy vanhan ulkorakennuksen lounaiskulmassa sijainneen ison puun eteläpuolella ollut vuoden 1978 putkikaivannon kaivo. Kuvaussuunta NNW. 17.5.2016.

Kuva 42. Rakennus. Koneellinen kaavinta alkoi rakennuksen pohjoisalueen kaakkoisosasta. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 43. Rakennus. Pohjoisalueen kaakkoisosassa ja keskialueen koillisosassa on kaivettu kerroksittain luonnolliseen moreeniin saakka. Kuvaussuunta WSW. 17.5.2016.

Kuva 44. Rakennus. Keskialueen koillisosan lohkokivialueella tuli kiviä syvältä. Seassa oli muita moderneja jätteitä. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 45. Rakennus. Lähikuva edellisestä kohdasta hetkeä myöhemmin. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Kuva 46. Rakennus. Pohjoisalueen eteläosaa ja keskialueen koillisosaa. Taustalla oleva pohjoisalueen pohjoisosa tiealueeseen saakka kaivettiin viimeisenä. Tämän alueen ohut multakerros näkyy hyvin kuvassa. Kuvaussuunta NE. 17.5.2016.

Kuva 47. Rakennus. Kaavintaa rakennuksen keskialueen keskellä. Edessä näkyy yksi tummempi alue moreenin päällä. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 48. Rakennus. Edellinen kohta hiukan myöhemmin. Lohkokivien määrä alkaa vähentyä. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 49. Rakennus. Profiili keskialueella. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 50. Rakennus. Lähikuva edellisestä profiilista. Kuvassa on oletettavasti ulkorakennuksen kiviperustan kiviä. Kuvaussuunta S. 17.5.2016.

Kuva 51. Rakennus. Edellisten kuvien alue moreeniin saakka kaivettuna. Edessä on tummempi alue ulkorakennuksen kivijalan kohdalla. Kuvaussuunta WSW. 17.5.2016.

Kuva 52. Rakennus. Kaavitun alueen länsireunalla tuli esiin vesijohto suojaputkineen. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 53. Rakennus. Pohjoisalueen eteläosa ja suurin osa keskialueesta on kaivettu moreeniin saakka. Kuvaussuunta SSE. 17.5.2016.

Kuva 54. Rakennus. Keskialueen länsiosassa oli iso kivi. Kuvaussuunta SSE. 17.5.2016.

Kuva 55. Rakennus. Keskialueen kaakkoisosaa ja eteläalueen koillisosaa kaivetaan. Kuvaussuunta NWE. 17.5.2016.

Kuva 56. Rakennus. Eteläosan koillisosaa kaivetaan. Vasemmalla profiilissa näkyy iso kivi ulkorakennuksen seinälinjan kohdalla paksussa multakerroksessa. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 57. Rakennus. Keskialueen lounaisosa. Ylös kaivetun ison kiven eteläpuolella oli sekoittunutta maata syvemmälle. Kauhan takana itäprofiilissa näkyy edellisten kuvien sijaintikohta. Kuvaussuunta ESE. 17.5.2016.

Kuva 58. Rakennus. Eteläalueen kaakkoisosassa. Alue oli kivettömämpää ja multa oli paksummin. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 59. Rakennus. Eteläalueen kaakkoiskulma. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Kuva 60. Rakennus. Eteläalueen lounaiskulma. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Kuva 61. Rakennus. Pohjoisalueen koilliskulma. Kuvaussuunta NW. 17.5.2016.

Kuva 62. Rakennus. Pohjoisalueen pohjoisosa. Kuvaussuunta NE. 17.5.2016.

Kuva 63. Rakennus. Edellinen tilanne. Muu osa rakennusalueesta on kaavittu moreeniin saakka. Kuvaussuunta SSW. 17.5.2016.

Kuva 64. Rakennus. Alue kaavinnan valmistuttua. Kuvaussuunta SSE. 17.5.2016.

Kuva 65. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen eteläosa ja osa keskialueesta. Kuvaussuunta SW. 17.5.2016.

Kuva 66. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen keskiosa. Kuvaussuunta WSW. 17.5.2016.

Kuva 67. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen pohjoisosa ja osa keskialueesta. Luoteisin osa kaivinkoneen edessä jäi kaivamatta. Kuvaussuunta NW. 17.5.2016.

Kuva 68. Rakennus. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta NNW. 17.5.2016.

Kuva 69. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen pohjoisosa ja osa keskialueesta. Kuvaussuunta NE. 17.5.2016.

Kuva 70. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen keskiosa. Kuvaussuunta ENE. 17.5.2016.

Kuva 71. Rakennus. Edellinen tilanne. Alueen eteläosa ja osa keskialueesta. Kuvaussuunta SE. 17.5.2016.

Kuva 72. Rakennus, havaintopiste R1. Havaintopiste sijaitsi alueen eteläpäässä tien reunassa. Kuvaussuunta SSE. 17.5.2016.

Kuva 73. Rakennus, havaintopiste R2. Sijaintikuva itäprofiilissa sijaitsevasta havaintopisteestä. Kuvaussuunta NE. 17.5.2016.

Kuva 74. Rakennus, havaintopiste R2. Alueen itäprofiilin eteläpuoliskossa oli enemmän kerroksia kuin muualla. Kuvaussuunta ESE. 17.5.2016.

Kuva 75. Rakennus, havaintopiste R3. Sijaintikuva itäprofiilissa sijaitsevasta havaintopisteestä. Kuvaussuunta NE. 17.5.2016.

Kuva 76. Rakennus, havaintopiste R3. Profiilissa oli käytännössä yksi kerros ennen moreenia. Kuvaussuunta ENE. 17.5.2016.

Kuva 77. Parkkipaikka. Valvonta-alue sijaitsi kuvan keskellä viheralueella. Tilanne koekuopituksen alkaessa. Kuvaussuunta NW. 9.6.2016.

Kuva 78. Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta NNW. 9.6.2016.

Kuva 79. Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta NNE. 9.6.2016.

Kuva 80. Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta SE. 9.6.2016.

Kuva 81. Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 82. Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 1 (P1:1). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 83. Parkkipaikka, koekuoppa P1, yhteys 2 (P1:2). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 84. Parkkipaikka, koekuoppa P1.
Löytöjä yhteydestä 2 (P1:2).1. 9.6.2016.

Kuva 85. Parkkipaikka, koekuoppa P1,
yhteys 3 (P1:3). Multakasan
vasemmalla puolella on yhteydestä 2
tulleita palaneita kiviä. Kuvaussuunta
SSE. 9.6.2016.

Kuva 86. Parkkipaikka, koekuoppa P1,
yhteys 4 (P1:4). Kuvaussuunta ENE.
9.6.2016.

Kuva 87. Parkkipaikka, koekuoppa P1. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 88. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 1 (P2:1). Kuvaussuunta ENE.9.6.2016.

Kuva 89. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 2 (P2:2). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 90. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 3 (P2:3). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 91. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 4 (P2:4). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 92. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 5 (P2:5). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 93. Parkkipaikka, koekuoppa P2, yhteys 6 (P2:6). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 94. Parkkipaikka, koekuoppa P2. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 95. Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 1 (P3:1). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 96. Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 2 (P3:2). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 97. Parkkipaikka, koekuoppa P3. Resentejä löytöjä yhteydestä 2. 9.6.2016.

Kuva 98. Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 3 (P3:3). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 99. Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 4 (P3:4). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 100. Parkkipaikka, koekuoppa P3, yhteys 5 (P3:5). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 101. Parkkipaikka, koekuoppa P3. Koekuopan itäprofiili. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 102. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 1 (P4:1). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 103. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 2 (P4:2). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 104. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteydet 3 ja 4 (P4:3-4). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 105. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5). Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 106. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5). Yhteys ensimmäisen käsinkaivauksen lopussa. Kivien läpi ei päästy. Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 107. Parkkipaikka, koekuopat P2-4. Kuvaussuunta S. 9.6.2016.

Kuva 108. Parkkipaikka, koekuoppa P4. Yhteyden 5 kivikerros jouduttiin poistamaan koneellisesti. Kuvaussuunta S. 10.6.2016.

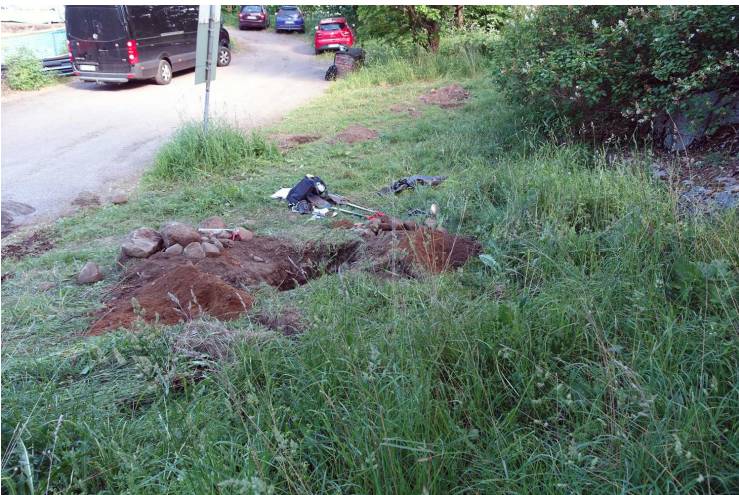
Kuva 109. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 5 (P4:5). Yhteys 5 paksuimman kivikerroksen poiston jälkeen. Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.

Kuva 110. Parkkipaikka, koekuoppa P4, yhteys 6 (P4:6). Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.

Kuva 111. Parkkipaikka, koekuoppa P4. Koekuopan pohjoisprofiili. Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.

Kuva 112. Parkkipaikka, koekuopat-P2-4. Kuvaussuunta NNW. 10.6.2016.

Kuva 113. Parkkipaikka. Alueen kaavinta alkoi pohjoispäästä. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Kuva 114. Parkkipaikka. Edellinen tilanne alueen pohjoispäässä. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 115. Parkkipaikka. Edellinen tilanne seuraavan kaapimiskerran jälkeen. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 116. Parkkipaikka. Multakerroksen alta tuli tummempi kerros rajatulta alueelta. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 117. Parkkipaikka. Edellinen kohta hiukan myöhemmin. Tumma kerros jatkui pienenevänä alaspäin. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Kuva 118. Parkkipaikka. Edellinen kohta tumman alueen loppuvaiheessa. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Kuva 119. Parkkipaikka. Keski-aluetta kaavitaan. Kuvaussuunta NW. 2.8.2016.

Kuva 120. Parkkipaikka. Edellinen kohta syvemmälle kaivettuna. Kuvaussuunta NW. 2.8.2016.

Kuva 121. Parkkipaikka. Alueen eteläosa nurmikkokerroksen poiston jälkeen. Alueella näkyy koekuopan 4 sijainti. Kuvaussuunta SSW. 2.8.2016.

Kuva 122. Parkkipaikka. Eteläosaa syvennetään. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 123. Parkkipaikka. Alueen eteläosassa vaaleamman pintamullan alta alkaa tulla tummempi multa. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 124. Parkkipaikka. Alueen kaakkoiskulmassa alkaa tulla esiin kallio, jonka päällä on ohuelti tummempi multa. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 125. Parkkipaikka. Alueen eteläosa. Kuvassa kallion ja moreenin päällä on vielä tumman multakerroksen päällä ollutta kivitäytettä. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 126. Parkkipaikka. Alue on kaivettu moreenin saakka. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Kuva 127. Parkkipaikka. Edellinen tilanne. Edessä on ensimmäisen tumman alueen kohta. Kallio on kärsinyt tulesta. Kuvaussuunta SSE. 2.8.2016.

Kuva 128. Parkkipaikka. Alueen eteläosassa kallio on laajentunut. Kuvaussuunta SE. 2.8.2016.

Kuva 129. Parkkipaikka. Alueen kaakkoiskulmaa kohti maanpinta nousi ja täyttökerrokset paksunivat. Kuvaussuunta SE. 2.8.2016.

Kuva 130. Parkkipaikka, havaintopiste P1. Havaintopiste on kuvan vasemmassa reunassa. Alueen koilliskulmassa näkyi pinnan silttinen multa, täyttökivikerros ja tummempi maa ennen kalliota ja moreenia. Kuvaussuunta SE. 2.8.2016.

Kuva 131. Parkkipaikka. Alue loppuun kaavittuna. Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 132. Parkkipaikka. Alueen länsireunassa vanhan tien/parkkipaikan soran alla oli syvällä eristekangas moreenin päällä. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 133. Tie. Koekuoppa T1 sijaitsi vasemmalla maassa olevien tarvikkeiden takana. Uuden tontin raja sijaitsi mitan kohdalla. Tietä täytyi siirtää kaksi metriä etelään päin tämän vuoksi. Kuvaussuunta WSW. 9.6.2016.

Kuva 134. Tie, koekuoppa T1, yhteys 2 (T1:2). Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 135. Tie, koekuoppa T1. Resenttejä löytöjä yhteydestä 2. 9.6.2016.

Kuva 136. Tie, koekuoppa T1, yhteydet 3 ja 4 (T1:3-4). Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 137. Tie, koekuoppa T1, yhteydet 5 ja 6 (T1:5-6). Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 138. Tie, koekuoppa T1, yhteys 7 (T1:7). Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 139. Tie, koekuoppa T1.
Vanhempia löytöjä yhteydestä 7.
9.6.2016.

Kuva 140. Tie, koekuoppa T1, yhteys 8
(T1:8). Kuvaussuunta SSE. 9.6.2016.

Kuva 141. Tie, koekuoppa T1, koepisto.
Multaisen moreenin alta tuli puhdas
kellanruskea moreeni. Kuvaussuunta
WSW. 9.6.2016.

Kuva 142. Tie, koekuoppa T1.
Koekuoppa näkyy tien oikealla puolella.
Kuvaussuunta ENE. 9.6.2016.

Kuva 143. Tie. Tie ja tielinjan siirtoalue kaavinnan alkaessa. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Kuva 144. Tie. Tielinjan siirtoalueen kaavinta alkoi ylhäältä idästä. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 145. Tie. Kaavintakohtasta tuli tien reunalla tien sorakerroksia ja eteläpuolella multaa ennen kalliota. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 146. Tie. Etelämpänä edellisen kuvan jälkeen paljastuneen kallion länsipuolella mullan alla oli tasossa uudempia hiekkvoja. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 147. Tie. Eteläprofiilissa mullan alla näkyy vaalea hiekakerros, joka liittyi edelliseen kuvan hiekkoihin. Hiekakerros oli löytynyt jo vuoden 1999 koekuopassa 1. Kohdalle vuonna 1999 tehty polku oli kadonnut kasvillisuuteen. Kuvaussuunta S. 2.8.2016.

Kuva 148. Tie. Edellisten täyttökerrosten alta etualan kallion länsipuolelta alkaa tulla esiin luonnollinen moreenikerros. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 149. Tie. Edellisen kohdan eteläpuolta kaavitaan. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 150. Tie. Edellinen kohta kaavittuna syvemmälle. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 151. Tie. Edellinen kohta kaivettuna moreenin tasoon. Moreenikerroksessa on tummempia kohtia. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 152. Tie. Kaivanto koekuopan kohdalla ja länsipuolella. Koekuopan länsipuolella oli alimpana tummempia kerroksia kuin kaivannon keskivaiheilla. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 153. Tie. Kaivannon eteläpää. Kuvaussuunta SW.2.8.2016.

Kuva 154. Tie. Edellinen kohta syvemmäksi kaivettuna. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 155. Tie. Edellinen kohta edelleen syvemmäksi kaivettuna. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 156. Tie. Edellinen kohta edelleen syvemmäksi kaivettuna. Alin tummempi kerros on esillä. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 157. Tie. Edellinen kohta kaivettuna loppuun. Tasossa on yhä ohuita tummia alueita ja eteläprofiilissa mullan alla vaalea hiekkakerros. Kuvaussuunta SW. 2.8.2016.

Kuva 158. Tie. Kaivanto kuvattuna idästä käsin. Edessä näkyy kallioalue. Kuvaussuunta WSW. 2.8.2016.

Kuva 159. Tie. Kaivanto kuvattuna vastakkaisesta suunnasta. Moreenin päällä on vielä tummia ohuita läikkiä. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Kuva 160. Tie. Kaivannon pohjoisprofiili itäpäässä. Kallio viettää luoteeseen ja sen päällä on runsaasti ohuita täyttökerroksia tien kohdalla. Kallion länsipuolella kuvan etualalla on alimpana paksumpi multakerros kuin muualla. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

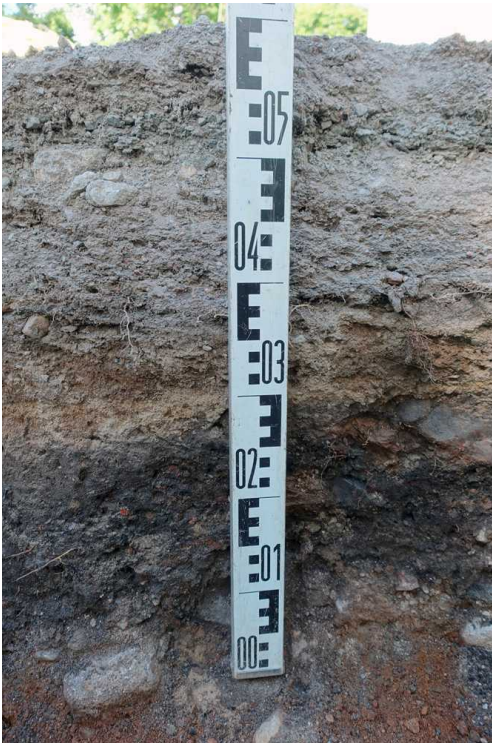

Kuva 161. Tie. Kaivannon pohjoisprofiili keskiosassa. Keskiosassa alin kerros oli hiekkaisempi ja vaaleampi kuin itä- ja länsipäässä. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Kuva 162. Tie. Kaivannon pohjoisprofiilin länsipää. Länsipäässä oli alimpana profiilin tummin kerros. Kuvaussuunta ENE. 2.8.2016.

Kuva 163. Tie, havaintopiste T1.
Havaintopisteet T1-T4 sijaitsivat
kaivannon pohjoisprofiilissa.
Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 165. Tie, havaintopiste T3.
Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 164. Tie, havaintopiste T2.
Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 166. Tie, havaintopiste T4.
Kuvaussuunta NNW. 2.8.2016.

Kuva 167. Rakennusten välinen kaivanto. Edessä näkyy uuden rakennuksen sorastettu alue. Kuvaussuunta WSW. 2.6.2016.

Kuva 168. Rakennusten välinen kaivanto. Eteläprofiili. Pintamaata on kaivettu pois. Kuvaussuunta SW. 2.6.2016.

Kuva 169. Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiili. Kuvaussuunta WNW. 2.6.2016.

Kuva 170. Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiilin itäosa. Kuvaussuunta NE. 2.6.2016.

Kuva 171. Rakennusten välinen kaivanto. Pohjoisprofiilin länsiosa. Kuvaussuunta NW. 2.6.2016.

Kuva 172. Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K1. Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Kuva 173. Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K1. Lähikuva havaintopisteen yläosasta. Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Kuva 174. Rakennusten välinen
kaivanto, havaintopiste K2.
Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Kuva 175. Rakennusten välinen
kaivanto, havaintopiste K3.
Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Kuva 176. Rakennusten välinen kaivanto, havaintopiste K3. Lähikuva havaintopisteen yläosa. Kuvaussuunta NNW. 2.6.2016.

Kuva 177. Vanha rakennus. Rakennuksen kaakkoiskulma. Itäseinän huonokuntoinen kivijalka on moreenin päällä. Ulkopuolella näkyy kaivannossa kallio. Kuvaussuunta NW. 10.6.2016.

Kuva 178. Vanha rakennus. Rakennuksen eteläsivu. Kivijalka on kallion päällä. Kallion päältä on poistettu multakerros. Kuvaussuunta NE. 10.6.2016.

Kuva 179. Vanha rakennus. Rakennuksen länsisivun eteläosa. Muurattu kivijalka on suurimmaksi osaksi kallion päällä. Rakennuksen lounaisnurkan edestä on poistettu kallion päällä ollutta multaa. Taaempänä näkyvä kallio on ollut esillä. Kuvaussuunta N. 10.6.2016.

Kuva 180. Vanha rakennus.
Rakennuksen länsisivun pohjoisosa.
Kuvaussuunta N. 10.6.2016.

Kuva 181. Vanha rakennus.
Rakennuksen länsisivu. Edessä on
lattian alapuoliseen tilaan johtanut ovi.
Kuvaussuunta SE. 10.6.2016.

Kuva 182. Vanha rakennus.
Rakennuksen pohjoissivu
rakennustöiden alkuvaiheessa.
Kuvaussuunta WSW. 17.5.2016.

Kuva 183. Vanha rakennus.
Rakennuksen eteläpään kapea
lautarakenteinen osa. Kuvaussuunta
WSW. 10.6.2016.

Kuva 184. Vanha rakennus.
Rakennuksen kaakkoinen huone.
Vasemmassa alanurkassa näkyy kallio.
Muualla on hiekkaa pohjalla. Kuvassa
näkyvät hirret ovat alapohjajvasoja.
Lattia on sijainnut pari hirsikertaa
korkeammalla. Lattiarakenne oli sama
muissa huoneissa. Kuvaussuunta N.
10.6.2016.

Kuva 185. Vanha rakennus.
Rakennuksen lounainen huone. Pohjalla
on louhittua kalliota. Kuvaussuunta
ENE. 10.6.2016.

Kuva 186. Vanha rakennus.
Rakennuksen länsipuolen keskinen huone. Kallio ulottuu alapohjajasoihin saakka. Kuvaussuunta NE. 10.6.2016.

Kuva 187. Vanha rakennus.
Rakennuksen pohjoispään kapea lautarakenteinen osa. Kuvaussuunta ENE. 10.6.2016.

Kuva 188. Vanha rakennus.
Rakennuksen luoteinen huone. Eteläosassa näkyy kalliota. Kuvaussuunta ESE. 10.6.2016.

Kuva 189. Vanha rakennus.
Rakennuksen koillinen huone. Tilassa ei näkynyt kalliota kuin koilliskulmassa kivijalan kohdalla. Kuvaussuunta WSW. 10.6.2016.

Kuva 190. Putkikaivanto. Vuoden 1978 putkikaivannon pohjoispää Vanhankaupungintieltä tulevan tien eteläpuolella. Putket on jo uudistettu ja kaivanto täytetty. Kuvaussuunta SW. 20.8.2016.

Kuva 191. Putkikaivanto. Edellinen kohta toisesta suunnasta kuvattuna. Auki olevassa kohdassa profiilissa näkyi vain vanhoja kaivannon täyttömaita. Kuvaussuunta NE. 20.8.2016.

Kuva 192. Putkikaivanto. Kuvan 189 alue kuvattuna toisesta suunnasta. Putkikaivanto on peitetty. Kuvaussuunta NE. 20.8.2016.

Kuva 193. Putkikaivanto. Kaivanto Vanhankaupungintien eteläpuolella. Pohjoispää on peitetty. Kuvaussuunta SSE. 20.8.2016.

Kuva 194. Putkikaivanto. Kaivanto valvonta-alueelta oikealta ja Johannesbergista vasemmalta tulevien putkien yhtymäkohdassa uudistetun putkiosuuden eteläpäässä. Kuvaussuunta S. 20.8.2016.

Kuva 195. Putkikaivanto. Kaivanto edellisestä kohdasta länteen päin. Kuvaussuunta NNW. 20.8.2016.

Kuva 196. Putkikaivanto. Edellinen kohta. Kaivannon itäprofiilissa näkyy vain kaivannon täyttömaita (mm. kallioulouhetta). Kuvaussuunta N. 20.8.2016.

Kuva 197. Putkikaivanto. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta E. 20.8.2016.

Kuva 198. Yhteyden R2:4 löydöt. 15.11.2016.

Kuva 199. Yhteyden R4:5 löydöt. 15.11.2016

Kuva 200. Rakennuksen kaivinnassa talteenotettuja löytöjä. 15.11.2016.